

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ДОНЕЦЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ ВАСИЛЯ СТУСА

БАКАЛЮК ЯНА СЕРГІЇВНА

Допускається до захисту:
в. о. завідувача кафедри
української мови, теорії та історії
української і світової літератури,
доктор філософії, доцент
_____ Олена ГАВРИЛЮК
«_____» _____ 2025 р.

**МОВНІ ПАРАМЕТРИ ВІДТВОРЕННЯ МІСТИЦИЗМУ
В ТВОРЧОСТІ МИХАЙЛА КОЦЮБИНСЬКОГО**

Спеціальність 035 Філологія
Українська мова та література
Кваліфікаційна (магістерська) робота

Науковий керівник:
Людмила КОВАЛЬ,
професор кафедри української мови,
теорії та історії української і світової літератури,
д. філол. наук, професор

(підпис)

Оцінка: _____ / _____ / _____

(бали/за шкалою ЄКТС/за національною шкалою)

Голова ЕК: _____
(підпис)

Вінниця – 2025

АНОТАЦІЯ

Вакалюк Я. С. Мовні параметри відтворення містицизму в творчості Михайла Коцюбинського. Спеціальність 035 «Філологія», Освітня програма «Українська мова та література». Донецький національний університет імені Василя Стуса, Вінниця, 2025.

Магістерська робота присвячена аналізу мовних параметрів відтворення містицизму в прозі Михайла Коцюбинського. На матеріалі творів “Intermezzo”, «Тіні забутих предків», “Fata Morgana”, «На острові» досліджено функціональність колористики, звукопису, метафорики, лексичних і синтаксичних засобів у формуванні містичної атмосфери та духовного виміру художнього світу автора. Установлено, що мовно-стилістичні прийоми створюють багатовимірний простір, у якому межа між реальним і надприродним стирається, а містицизм постає засобом вираження глибинних психоемоційних переживань героя.

Ключові слова: Михайло Коцюбинський, містицизм, поетика, звукопис, колористика, метафора, синтаксичні фігури.

Vakaliuk Y. S. Linguistic Parameters of Mysticism Representation in the Works of Mykhailo Kotsiubynsky.

Specialty 035 “Philology”, Educational Program “Ukrainian Language and Literature”.

Vasyl’ Stus Donetsk National University, Vinnytsia, 2025. The master’s thesis analyzes the linguistic parameters of mysticism representation in the prose of Mykhailo Kotsiubynsky. Based on “Intermezzo”, *Shadows of Forgotten Ancestors*, “Fata Morgana” and *On the Island*, the research explores the role of color symbolism, sound imagery, metaphors, and lexical-syntactic means in creating mystical atmosphere and spiritual depth. The study proves that stylistic innovations dissolve the boundaries between the real and the supernatural, presenting mysticism as a way to express profound psychological and emotional experience.

Keywords: Mykhailo Kotsiubynsky, mysticism, poetics, sound imagery, color symbolism, metaphor, syntactic figures.

ЗМІСТ

ВСТУП	4
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЙНІ ЗАСАДИ ВИВЧЕННЯ МІСТИЦИЗМУ В ХУДОЖНЬОМУ ТЕКСТІ.....	10
1.1. Поняття містицизму: філософський, культурологічний та літературознавчий аспекти.....	10
1.2. Містицизм як категорія художнього світобачення та лінгвокультурологічний підхід.....	20
1.3. Мовні засоби та лінгвістичні напрями аналізу містичних концептів.....	24
РОЗДІЛ 2. МОВНО-СТИЛІСТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ МІСТИЦИЗМУ В ПРОЗІ МИХАЙЛА КОЦЮБИНСЬКОГО	32
2.1. Жанрова, тематична та символічна специфіка містичних елементів.....	32
2.2. Кольористика, звукопис, метафорика, лексичні та синтаксичні маркери містичного дискурсу.....	48
2.3. Стилiстичні фігури і художні прийоми формування містичної атмосфери.....	55
РОЗДІЛ 3. ЛІНГВІСТИЧНА ІНТЕРПРЕТАЦІЯ МІСТИЦИЗМУ В ОКРЕМИХ ТВОРАХ МИХАЙЛА КОЦЮБИНСЬКОГО	65
3.1. «Тіні забутих предків»: синтез народної демонології та авторського міфу.....	65
3.2. Містичне бачення природи у «Intermezzo»: лінгвостилістичний аналіз.....	71
3.3. Прийоми художньої трансформації реальності та репрезентація несвідомого у «На камені».....	76
3.4. Порівняльний аналіз містичних мовних кодів у творах раннього і пізнього періодів.....	80
ВИСНОВКИ.....	89
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	92
СПИСОК ІЛЮСТРАТИВНИХ ДЖЕРЕЛ.....	97
ДОДАТКИ.....	98

ВСТУП

Актуальність теми. Дослідження мовних параметрів відтворення містики в художніх текстах є одним із провідних напрямів сучасного літературознавства та лінгвістики. Тема особливо актуальна для вивчення творчості Михайла Коцюбинського, оскільки його прозові твори поєднують глибокі психологічні мотиви з елементами містичного сприйняття світу та формують унікальний художній простір. Містицизм у прозі Коцюбинського виступає не лише як стилістичний прийом, а як цілісна система сенсів, що відображає культурно-історичні, філософські та психологічні аспекти українського світобачення початку XX століття.

Актуальність теми кваліфікаційної роботи зумовлюється насамперед прагненням дослідити, якими мовними засобами передається складний внутрішній світ героїв та містичний вимір дійсності. Мовна структура тексту М. Коцюбинського — це не просто комбінація лексики та синтаксису, а система, що організовує семантичне та емоційне навантаження твору. Унікальна роль символів, метафор, звукопису, ритмічних та інтонаційних засобів створює особливу атмосферу містики, впливає на психологічне сприйняття читача та формує специфічний ефект «занурення» у художній світ.

Важливим аспектом актуальності є й те, що попередні дослідження М. Коцюбинського значною мірою концентрувалися на загальному аналізі його творчості або на вивченні психологічного та філософського складника його оповідань. Однак комплексного лінгвістичного підходу до виявлення та систематизації мовних параметрів містики практично не було запропоновано. Дослідження таких параметрів дає змогу глибше зрозуміти механізми художньої трансформації реальності, принципи створення містичного ефекту та засоби, за допомогою яких автор формує особливу семантико-естетичну структуру тексту.

Актуальність теми посилюється сучасними тенденціями у літературознавстві та лінгвістичних студіях, де спостерігається зростання

інтересу до міждисциплінарного аналізу тексту, що поєднує філологічний, культурологічний та психологічний аспекти. Містицизм у художньому тексті розглядається як інструмент вивчення людського сприйняття світу, способу осмислення меж реального та трансцендентного, а також як феномен, що відображає національно-культурну ідентичність. Тому системне дослідження мовних параметрів містики в прозі Коцюбинського є не лише актуальним, а й необхідним для розширення наукового розуміння української літературної традиції та формування сучасних методологічних підходів до аналізу художнього тексту.

Вивчення мовних параметрів відтворення містики у творчості Михайла Коцюбинського є актуальним, оскільки дає змогу поєднати лінгвістичний, літературознавчий та культурологічний підходи до аналізу художнього тексту, виявити специфіку авторського стилю, глибину психологічного й філософського осмислення світу та вплив цих елементів на читацьку рецепцію. Вона сприяє розвитку теоретичних основ стилістики та лінгвокультурології, а також відкриває нові перспективи для інтерпретації української літературної класики.

Численні розвідки науковців спрямовані переважно на аналіз мовностилістичних засобів у творчості М. Коцюбинського (Н. Коломієць, 2017, В. Борщевський, 2019, В. Горобець, 2020, В. Дроздовський, 2021, Г. Калиниченко, 2017; імпресіоністичної манери письма (О. Черненко, 1977, Ю. Кузнецов, 2001, 2015, В. Агєєва, 2011, Г. Логвин, 2016); метафоричної системи творів (Т. Матвєєва, 2019; жанрової специфіки творів (О. Редько, 2020; семантичного протистояння ключових слів (А. Варинська, 2022); вербалізації простору в новелах М. Коцюбинського (Ю. Тимченко, 2021); описові структури лексико-семантичного поля «Місто» в контексті твору «Хвала життю!» (Т. Щербакова, 2018). Дослідження мовних параметрів відтворення містики у творчості Михайла Коцюбинського перебуває на етапі активного розвитку. Попри значну кількість літературознавчих праць, комплексний лінгвістичний аналіз містичних елементів у його творах досі залишається

недостатньо розробленим. Серед сучасних науковців варто відзначити роботи О. Черненко, яка у монографії «Михайло Коцюбинський — імпресіоніст: образ людини в творчості письменника» (1977) аналізує імпресіоністичну манеру письма Коцюбинського, особливості художньої образності та способи створення містичної атмосфери. Т. Матвєєва у праці «Метафорична система у творах Михайла Коцюбинського» (2019) детально досліджує метафоричну структуру творів, яка сприяє формуванню містичної атмосфери та впливає на сприйняття читача. Т. Щербакова у роботі «Лексико-семантичне поле «Місто» у творі «Хвала життю!»» (2018) розглядає специфіку лексико-семантичного поля на прикладі одного з оповідань Коцюбинського, звертаючи увагу на способи вербалізації простору та створення містичного настрою.

Комплексний аналіз цих джерел свідчить, що лінгвістичні засоби відтворення містики у творах Коцюбинського охоплюють імпресіоністичну манеру письма, метафоричну систему, лексико-семантичні поля та інтонаційно-стилістичні особливості. Водночас потребує подальшого дослідження взаємодія цих засобів у створенні єдиного містичного дискурсу, що робить тему актуальною для сучасної української лінгвістики та літературознавства.

У сучасному науковому середовищі спостерігається зростання інтересу до лінгвістичного аналізу художніх текстів, зокрема в аспекті відтворення містичних елементів. Дослідження таких аспектів, як лексичні та граматичні особливості, стилістичні фігури, метафорика, кольористика та звукопис, дають змогу глибше зануритися в механізми створення містичної атмосфери в літературних творах. Це сприяє розвитку лінгвістики як науки, зокрема в таких її напрямках, як лінгвокультурологія, дискурсологія, семасіологія, стилістика.

Отже, дослідження мовних параметрів відтворення містики у творчості Михайла Коцюбинського є важливим кроком у розширенні меж лінгвістичних досліджень та сприяє глибшому розумінню взаємодії мови та літератури в контексті створення містичної атмосфери.

Об'єкт дослідження: художній текст Михайла Коцюбинського як засіб відтворення містичної атмосфери.

Предмет дослідження: лексичні одиниці та лінгвостилістичні засоби, що забезпечують формування містичного образу та атмосфери в прозі Коцюбинського, включно з лексикою, синтаксисом, метафориною, кольористикою і звукописом.

Мета дослідження: виявити та систематизувати мовні засоби відтворення містики у прозі Михайла Коцюбинського, і проаналізувати їхній вплив на сприйняття читачем художнього світу.

Завдання дослідження:

1. Проаналізувати теоретико-методологічні підходи до вивчення містицизму в художньому тексті та його лінгвокультурологічне осмислення.
2. Виявити лексичні, синтаксичні та стилістичні засоби, які формують містичну атмосферу в прозі Коцюбинського, зокрема метафорику, кольористику та звукопис.
3. Провести лінгвостилістичний аналіз ключових творів письменника («Тіні забутих предків», «Intermezzo», «На камені») для порівняння способів відтворення містики в різні періоди творчості.

Методи дослідження. У межах дослідження мовних параметрів відтворення містики у прозі Михайла Коцюбинського застосовано комплексний методологічний підхід, що ґрунтується на текстуальному аналізі й дає змогу виявити та систематизувати лексичні, синтаксичні, стилістичні засоби, за допомогою яких формуються містичні образи та атмосфера творів. Для цього здійснюється детальне дослідження окремих художніх текстів, зокрема з оповіданнями та новелами Коцюбинського з урахуванням їхньої жанрової й тематичної специфіки.

Лінгвостилістичний аналіз дає змогу розкрити роль метафорики, кольористики, звукопису та синтаксичних конструкцій у створенні ефекту містичності. За допомогою цього методу досліджуються також засоби художньої трансформації простору і часу, механізми вербалізації несвідомого та трансцендентного, що формують у читача відчуття містичного досвіду.

До того ж застосовано компаративний метод, що дає змогу порівняти мовні стратегії відтворення містики у творах раннього та пізнього періодів творчості письменника, виявити динаміку розвитку його художньої манери та особливості інтерпретації містичних мотивів. Для глибшого розуміння функціонування лінгвістичних засобів у тексті використано також системний аналіз, який забезпечує цілісне сприйняття взаємодії різних мовних компонентів у формуванні містичної атмосфери.

Отже, комплексне поєднання текстуального, лінгвостилістичного, порівняльного та системного аналізу забезпечує можливість всебічного дослідження мовних параметрів містики у прозі Михайла Коцюбинського, дає змогу виявити закономірності функціонування художніх засобів та визначити їхній вплив на сприйняття художнього світу читачем.

Теоретичне значення дослідження полягає у розширенні наукового розуміння лінгвістичних та стилістичних механізмів відтворення містики в художньому тексті. Результати роботи дають змогу уточнити роль лексичних, синтаксичних, метафоричних та звукописних засобів у формуванні містичної атмосфери, а також показати взаємозв'язок між жанровою специфікою, художньою манерою та мовними стратегіями письменника. Крім того, дослідження сприяє розвитку методології лінгвокультурологічного підходу до аналізу художнього тексту, зокрема у сфері вивчення української літератури кінця XIX – початку XX століття. Воно також може бути використане як база для порівняльних лінгвістичних досліджень містичних мотивів у прозі інших українських та зарубіжних авторів.

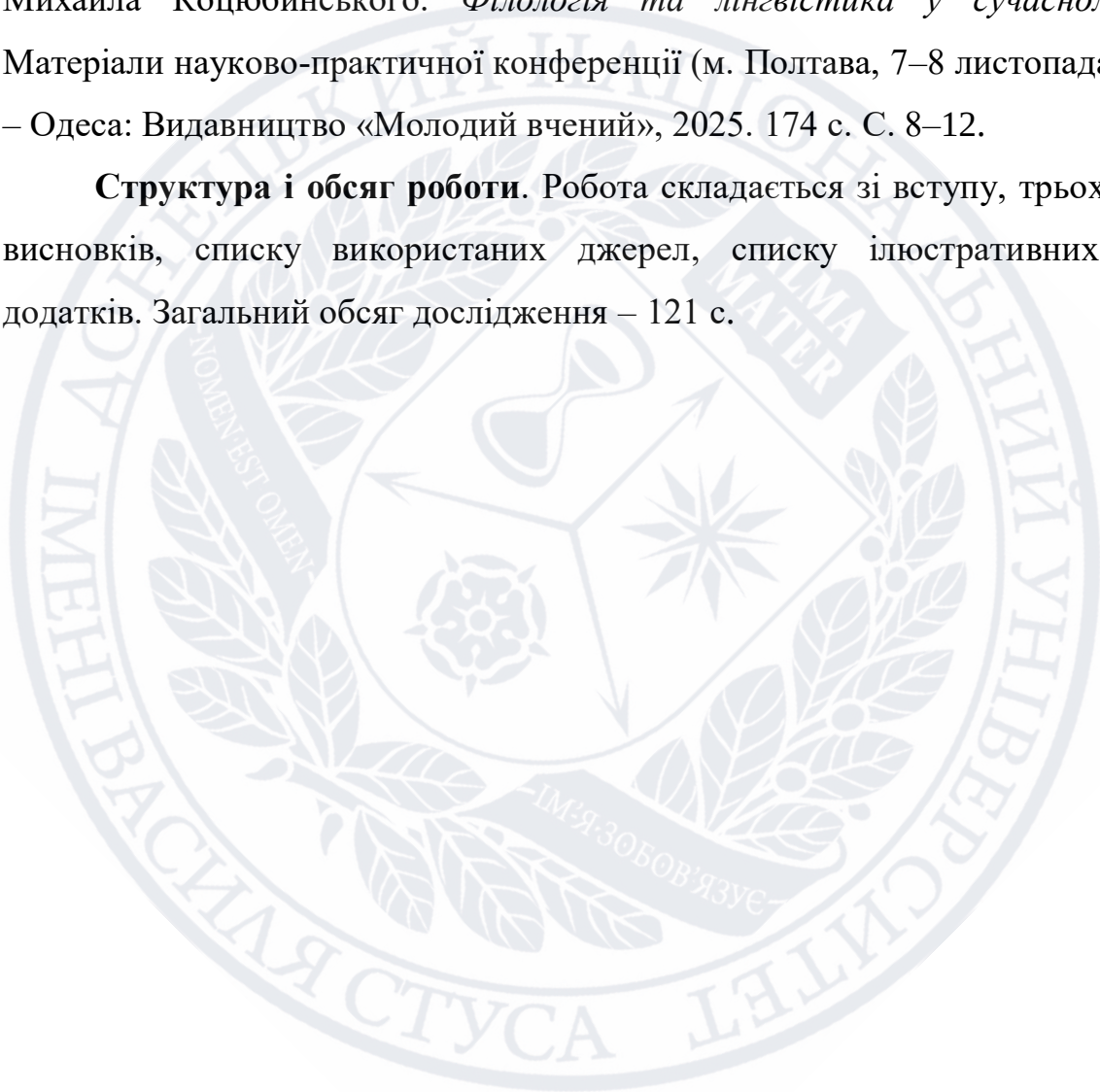
Практичне значення полягає у можливості застосування отриманих результатів у навчальному процесі та науковій діяльності. Матеріали дослідження можуть бути використані для викладання курсів з української літератури, стилістики та лінгвокультурології, для підготовки лекцій та практичних занять, присвячених особливостям художньої мови та відтворенню містики в літературі. Крім того, результати роботи можуть слугувати методичною основою для створення навчально-методичних посібників з

літературного та лінгвістичного аналізу художніх текстів, а також для подальшого розвитку досліджень у галузі психолінгвістики та літературної семантики.

Апробація результатів дослідження. Основні положення викладено в статті:

Вакалюк Я. С. Мовні параметри відтворення містицизму в творчості Михайла Коцюбинського. *Філологія та лінгвістика у сучасному світі*. Матеріали науково-практичної конференції (м. Полтава, 7–8 листопада 2025 р.). – Одеса: Видавництво «Молодий вчений», 2025. 174 с. С. 8–12.

Структура і обсяг роботи. Робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел, списку ілюстративних джерел, додатків. Загальний обсяг дослідження – 121 с.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЙНІ ЗАСАДИ ВИВЧЕННЯ МІСТИЦИЗМУ В ХУДОЖНЬОМУ ТЕКСТІ

1.1. Поняття містицизму: філософський, культурологічний та літературознавчий аспекти

Містицизм у художній літературі розкриває надприродне, таємниче та трансцендентне, що виходить за межі буденного сприйняття. Через символіку, алегорії та магічні елементи письменники передають духовні переживання персонажів, філософські роздуми та внутрішні конфлікти. У творах Михайла Коцюбинського містичні мотиви поєднуються з імпресіоністичними прийомами, створюючи особливу атмосферу загадковості та глибини художнього світу (Бойченко, 2022).

Містицизм — це художній напрям або прийом, спрямований на зображення надприродного, таємничого або трансцендентного досвіду, який виходить за межі раціонального та буденного пізнання. У літературі містицизм часто проявляється через символіку, алегорії, магічні або фантастичні елементи, які допомагають передати духовні переживання, внутрішні конфлікти персонажів або філософські роздуми про сенс життя, смерть, космос та взаємозв'язок людини з потойбічним (Літературознавча енциклопедія, 2007).

Поняття містицизму в художньому тексті є багатограним і охоплює філософські, культурологічні, літературознавчі та мовознавчі аспекти. Його дослідження дає змогу зрозуміти, як трансцендентний і духовний досвід втілюється в художніх формах, як саме культурні та соціальні контексти впливають на художню свідомість автора та які мовні і стилістичні засоби реалізують містичні мотиви у прозі. Розгляд цих аспектів створює методологічну основу для подальшого аналізу мовних параметрів відтворення містики у творах Михайла Коцюбинського (Вещикова, 2017).

Філософський аспект містицизму розкриває його як особливу форму пізнання, що виходить за межі раціональної логіки та емпіричного досвіду,

звертаючись до трансцендентного та духовного. Містицизм у філософському розумінні є засобом усвідомлення невидимого, невловимого та позачасового, що сприяє поглибленому сприйняттю буття, розкриттю смислу життя та визначенню місця людини у світі (Біляк, 2015). Він не обмежується лише індивідуальним досвідом, а виступає як універсальна категорія, що формує загальну концепцію світу та впливає на художню свідомість автора, створюючи передумови для вербалізації містичного у літературі.

Філософський підхід до містицизму передбачає аналіз структур пізнавального та духовного досвіду, який трансформується в художніх текстах у вигляді символів, метафор, алегорій та певної композиційної організації. Така трансформація дозволяє письменнику не лише відобразити зовнішній світ, а й репрезентувати внутрішні духовні переживання героїв, їхній контакт із сакральним та трансцендентним. Згідно з дослідженнями О. Гнатюк, містичні мотиви у художньому тексті проявляються через концентрацію уваги на межовому стані між відомим і невідомим, реальним і надприродним, що створює ефект глибокого екзистенційного напруження та занурення у внутрішній світ персонажів (Гнатюк, 2018).

У філософській традиції містицизм також розглядається як метод самоусвідомлення і самопізнання, що дає змогу людині встановити зв'язок із духовними першоосновами буття. В художньому тексті ці процеси втілюються через образи, які демонструють взаємодію особистості із трансцендентним: зустріч із невідомим, споглядання природи як дзеркала духовного світу, відчуття часу як циклічного або надчасового явища (Біляк, 2015; Гнатюк, 2018; Висоцька, 2011). Такі художні прийоми створюють у читача відчуття містичної цілісності світу, де матеріальне й духовне перебувають у постійному взаємозв'язку.

Важливим аспектом філософського підходу є вивчення структурних принципів містичного досвіду, що проявляються у художньому тексті. Зокрема, дослідники підкреслюють роль контрастів і полярностей: життя і смерть, реальність і ілюзія, світське і сакральне (Гнатюк, 2018). Саме ці полярності

створюють особливу напруженість у сприйнятті тексту та формують основу для глибинного переживання містичного. У прозі Михайла Коцюбинського, зокрема у творах «Тіні забутих предків» та «Intermezzo», філософський аспект містицизму реалізується через синтез народних вірувань і авторського світогляду, що надає містичним мотивам не лише художню завершеність, а й глибокий смисловий та духовний вимір (Черненко, 1977; Матвєєва, 2019).

Філософський аспект містицизму також пов'язаний із проблематикою часу і простору. У цьому контексті час часто сприймається не лінійно, а як циклічний або надчасовий, що дає змогу передати переживання позачасового, трансцендентного, духовного (Гольник, 2016). Простір у містичних текстах Коцюбинського теж набуває символічного значення: природа, село, ліс або інші ландшафтні елементи стають відображенням внутрішнього світу персонажів, середовищем для зустрічі з таємничим і непізнаним. У такий спосіб філософський аспект проявляється не лише у концептуальній, а й у композиційно-художній організації твору, формуючи специфічну структуру оповіді, яка забезпечує відчуття містичної реальності.

Окрім цього, містицизм у філософському сенсі розглядається як спосіб взаємодії людини з моральними та етичними категоріями, що виходять за межі буденного досвіду. Він стимулює читача до рефлексії над духовними цінностями, пошуку сенсу життя та усвідомлення власної ролі у світі. У художньому тексті ці процеси втілюються через образи героїв, які переживають моральні та екзистенційні дилеми, а також через символічні конфлікти між світом видимим і невидимим (Гнатюк, 2018; Біляк, 2015; Горбонос, Карюхіна, 2015).

Отже, філософський аспект містицизму в художньому тексті виступає комплексною категорією, яка поєднує усвідомлення трансцендентного, пошук внутрішньої гармонії та структурування духовного досвіду у формі художньої образності. Він забезпечує глибоке розуміння художнього світу, дозволяє простежити взаємозв'язок між концептуальними засадами автора та конкретними мовними засобами, що відтворюють містичну атмосферу.

Вивчення цього аспекту є фундаментальним для подальшого аналізу мовних параметрів містики в прозі Михайла Коцюбинського, адже він створює методологічну основу для комплексного лінгвостилістичного дослідження художніх текстів, де трансцендентне і духовне набувають вербальної форми.

Культурологічний аспект містицизму дає змогу розглядати його не лише як індивідуальне переживання трансцендентного, а як явище, тісно пов'язане з історичними, релігійними та етнокультурними традиціями певної спільноти. Містицизм у цьому контексті стає складовою культурного коду, який відображає систему цінностей, уявлень і вірувань, що сформувалися протягом тривалого історичного процесу (Костенко, 2016). У мистецтві та літературі культурологічний підхід дає змогу виявити, як саме культурні уявлення про сакральне, магічне та трансцендентне втілюються в художній текст, впливають на символіку твору та формують його естетичну атмосферу (Савченко, 2019).

Однією з ключових рис культурологічного аспекту є його зв'язок із релігійними традиціями. У контексті української літератури кінця XIX — початку XX століття, коли творив Михайло Коцюбинський, народні вірування, обряди та демонологічні уявлення були невід'ємною частиною повсякденного життя. Культурологічний підхід дає змогу проаналізувати, як ці елементи інтегруються у художній текст, створюючи містичну атмосферу та надаючи творам сакрального звучання. У прозі Коцюбинського це проявляється, зокрема, у використанні символів природи, які несуть подвійне значення: вони одночасно є реалістичними елементами пейзажу і містичними маркерами внутрішнього світу героїв (Черненко, 1977; Матвєєва, 2019; Гуляк, 2005).

Культурологічний підхід також передбачає аналіз жанрових та тематичних особливостей твору, оскільки містицизм не може бути повністю відділений від культурного контексту, у якому він формується. Зокрема, дослідження свідчать, що у творах Коцюбинського міфологічні та магічні мотиви взаємодіють із реалістичними елементами, створюючи ефект «провісницької атмосфери» і водночас відображаючи соціокультурну дійсність (Савченко, 2019). Таке поєднання демонструє, що культурологічний аспект

містицизму не обмежується окремими символами або образами, а формує цілісну художню систему, що впливає на сприйняття твору читачем і його емоційний досвід.

Особливо важливим є дослідження етнокультурних компонентів містицизму. Народні традиції, обряди, легенди та фольклорні мотиви, що відтворюються у художньому тексті, стають основою для формування містичної атмосфери. Культурологічний аналіз дає змогу виявити, як ці елементи функціонують як культурні маркери, забезпечуючи ідентичність твору та створюючи зв'язок із національною культурною спадщиною. У прозі Коцюбинського ліс, річка, гори чи сільське середовище часто виконують роль «дзеркала» духовного світу персонажів, передають їхні емоції і внутрішні переживання, а також інтегрують у художній простір культурні уявлення про магію, потойбічне та сакральне (Костенко, 2016; Єфименко, 2015).

Культурологічний аспект містицизму також включає аналіз того, як художній текст відображає соціокультурні та історичні трансформації. Зокрема, у творах Коцюбинського присутній взаємозв'язок між минулим і сучасним, традиціями і модерною свідомістю, що створює специфічний «містичний горизонт» і дозволяє розглядати містицизм як соціокультурний феномен. Дослідники підкреслюють, що художній текст виступає як своєрідний культурний артефакт, у якому трансцендентні мотиви інтегруються в систему культурних смислів і формують естетичну цілісність твору (Савченко, 2019; Матвєєва, 2019; Зелінська, 2014).

У підсумку, культурологічний аспект містицизму в художньому тексті дозволяє зрозуміти його як явище, що поєднує історичні традиції, релігійні вірування та етнокультурні уявлення. Він відкриває можливості для глибокого аналізу символіки, образів і стилістичних прийомів, які відтворюють трансцендентне, та формує методологічну основу для дослідження мовних і стилістичних параметрів містики в прозі Михайла Коцюбинського. Культурологічний підхід забезпечує комплексне бачення твору, де кожен художній елемент розкриває взаємозв'язок між культурними кодами,

внутрішнім світом персонажів і авторською концепцією, що є ключовим для сучасних лінгвістичних та літературознавчих досліджень.

У літературознавчому контексті містицизм розглядається як художня категорія, що виявляється через специфічні художні засоби, образи, символи та метафори, які відтворюють досвід трансцендентного та формують особливу атмосферу твору. Літературознавчий підхід дозволяє досліднику виявити закономірності, за якими містичні мотиви реалізуються в художньому тексті, а також простежити взаємозв'язок між змістом твору та його мовною формою (Черненко, 1977). Такий підхід є особливо важливим для аналізу прозових творів Михайла Коцюбинського, де поєднання реалізму та елементів містики створює унікальний художній світ.

Важливою складовою літературознавчого аспекту є вивчення жанрових особливостей твору, оскільки жанр визначає, яким чином містичні мотиви можуть бути структуровані та подані. Наприклад, у новелах і повістях Коцюбинського містицизм часто вбудований у рамки психологічного або соціально-побутового жанру, де реалістичні описи природних явищ або повсякденного життя переплітаються з магічними або трансцендентними елементами (Матвєєва, 2019; Ковальов, 2015). Жанрова специфіка дозволяє автору поєднувати зовнішній і внутрішній світи персонажів, передаючи їхній духовний досвід через символічні та метафоричні образи.

Літературознавчий аналіз містицизму також передбачає дослідження стилістичних засобів, які створюють ефект містичної атмосфери. До таких засобів належать метафори, епітети, порівняння, символи та алегорії, що трансформують повсякденні явища у знаки трансцендентного (Щербакова, 2018; Мацапура, 2012; Першин, 2020). У прозі М. Коцюбинського, наприклад, образи природи — ліс, річка, тумани — не лише відтворюють зовнішнє середовище, а й передають внутрішній стан героїв, їхню духовну напругу та відчуття таємничого. Це створює ефект подвійної реальності, де буденне і містичне співіснують, а читач сприймає текст як глибоко символічний.

Особлива увага в літературознавчих дослідженнях приділяється мовним засобам реалізації містики. Лексичні маркери, синтаксичні конструкції, повтори, ритмічні та фонетичні елементи тексту формують специфічний ритм та інтонацію, які сприяють зануренню читача у містичний світ (Матвєєва, 2019; Щербакова, 2018). Зокрема, використання архаїзмів, народних висловів або ритуальної лексики створює відчуття культурного й історичного контексту, що підкреслює сакральний характер явищ, описаних у творі.

Літературознавчий аспект містицизму також передбачає аналіз композиційної організації твору. У творах Коцюбинського структура оповіді часто відображає логіку внутрішнього світу персонажів, де час і простір набувають суб'єктивного, символічного значення. Це дає змогу автору передати психологічні та духовні переживання героїв, створюючи ефект містичної реальності, яка існує на межі видимого й невидимого (Черненко, 1977; Поетика містичного, 2011). Таке поєднання композиційної та мовної організації тексту забезпечує глибоке занурення читача у трансцендентний вимір, одночасно підтримуючи художню цілісність твору.

До того ж літературознавчий підхід дає змогу простежити, як у творах Коцюбинського формується діалог між індивідуальним досвідом персонажа та колективними культурними уявленнями про містичне. Символи та образи, які відтворюють магічний або трансцендентний вимір, виступають як механізми осмислення внутрішнього та зовнішнього світу, допомагають герою усвідомити власні переживання і відобразити їх у словесній формі (Матвєєва, 2019). Це підкреслює тісний зв'язок між літературознавчими, культурологічними та філософськими аспектами містицизму, адже всі вони спрямовані на дослідження способів втілення трансцендентного у художній свідомості та словесній формі.

В такий спосіб літературознавчий аспект містицизму розкриває його як комплексну художню категорію, що реалізується через жанрову специфіку, композицію, стилістичні та мовні засоби. Він дає змогу не лише виявити механізми формування містичної атмосфери у творах Коцюбинського, а й

простежити взаємозв'язок між змістом твору та його мовною формою. Аналіз літературознавчих параметрів містицизму створює наукову основу для подальшого лінгвостилістичного дослідження, де особлива увага приділяється мовним і семантичним засобам відтворення трансцендентного досвіду в художньому тексті.

Мовознавчий аспект містицизму розглядає його як феномен, що реалізується через специфічні лексичні, синтаксичні та стилістичні засоби, здатні передавати трансцендентний досвід, емоційну напруженість і символічну глибину художнього твору. У контексті прозових творів Михайла Коцюбинського цей підхід дозволяє системно вивчати, як саме мовні одиниці функціонують для відтворення містичної атмосфери, передачі внутрішніх переживань персонажів та створення ефекту надприродного чи потойбічного (Черненко, 1977; Матвєєва, 2019; Юрчук, Чаплінська, 2024).

Одним із ключових елементів мовознавчого аспекту є лексика містичного дискурсу. У творах Коцюбинського спостерігається активне використання специфічної семантичної групи слів, що пов'язана з релігійною, народною або магічною традицією. Це включає терміни, що відображають сакральне або потойбічне, метафоричні образи природи, а також експресивну лексику, здатну передати психологічний стан героїв. Дослідники підкреслюють, що через словникові засоби Коцюбинський створює подвійний рівень сприйняття: з одного боку, реалістичний опис подій і середовища, з іншого — містичний підтекст, який додає тексту символічної та емоційної глибини (Щербакова, 2018).

Не менш важливим є синтаксичний аспект містицизму. Використання складних, розгалужених речень, підрядних конструкцій, інверсії та повторів сприяє формуванню певного ритму оповіді, що підкреслює психологічну напруженість або створює ефект медитативності. У творах Коцюбинського, наприклад, ритмічна побудова речень у поєднанні з образністю пейзажу формує у читача відчуття перебування у межовому стані між реальним і трансцендентним світом (Матвєєва, 2019). Синтаксис стає інструментом, через

який передається внутрішнє переживання персонажа та атмосфера містичної реальності.

Особливу увагу мовознавчий аналіз приділяє фонетичним та стилістичним засобам, що посилюють ефект містики. Використання алітерацій, асонансів, звукових повторів і мелодійності мови сприяє створенню емоційного і символічного фону твору. У прозі Коцюбинського ці засоби нерідко поєднуються з описом природних явищ (вітер, шелест листя, шум води), що виконують роль «звукових символів» внутрішнього стану персонажів і невидимих сил навколишнього світу (Черненко, 1977). Такий підхід дозволяє говорити про текст як про цілісну систему, де мовні засоби виступають носіями містичної смислової інформації.

Важливим елементом мовознавчого аспекту є лексико-семантична організація тексту, що передбачає аналіз повторюваних мотивів, символів та ключових слів. У творах Коцюбинського повторювані образи природи, ритуальних дій або трансцендентних явищ стають маркерами містичного досвіду. Лексико-семантичний аналіз дозволяє виявити системність використання таких елементів та простежити їхню функцію у створенні художнього простору, який відтворює духовний та психологічний стан героїв (Матвєєва, 2019; Щербакова, 2018).

Мовознавчий підхід також включає вивчення стилістичних фігур і тропів, що реалізують містичний ефект. Метафори, порівняння, символи та алегорії створюють художні образи, що виходять за межі буденного сприйняття та формують трансцендентну реальність у тексті. У Коцюбинського ці фігури поєднують внутрішній світ персонажів із зовнішнім середовищем, що забезпечує цілісність художнього відображення містики. Такий аналіз показує, що мовні засоби не лише передають емоції, а й структурно формують містичний простір тексту.

Тож, мовознавчий аспект містицизму дає змогу досліджувати художній текст як систему лексичних, синтаксичних та стилістичних засобів, що забезпечують відтворення трансцендентного досвіду. У творчості Михайла

Коцюбинського цей підхід дає змогу виявити механізми формування містичної атмосфери, взаємозв'язок між мовною формою і художнім змістом, а також інтеграцію культурологічних та літературознавчих елементів у цілісний художній світ. Мовознавчий аналіз стає основою для подальшого лінгвостилістичного дослідження, що дозволяє системно описати параметри відтворення містики у словесній формі (Привалова, 2019).

В такий спосіб інтеграція філософського, культурологічного, літературознавчого та мовознавчого аспектів дає змогу всебічно зрозуміти сутність містицизму в художньому тексті. Філософський підхід визначає концептуальну основу і сенсову наповненість, культурологічний — контекстуалізує містичні мотиви в межах епохи та традицій, літературознавчий — конкретизує їх у образах, символах та стилістичних формах, а мовознавчий аспект висвітлює механізми відтворення містики через лексичні, синтаксичні та фонетико-стилістичні засоби.

Взаємодія цих аспектів створює цілісну систему формування містичної атмосфери в прозі, що стає ключовим засобом конструювання художнього світу та емоційного досвіду читача. Мовознавчий компонент дозволяє досліднику виявити закономірності функціонування специфічної лексики, синтаксичних конструкцій, повторів, алітерацій і метафор, які забезпечують передачу трансцендентного досвіду та психологічного стану персонажів (Черненко, 1977; Матвєєва, 2019; Щербакова, 2018).

Завдяки комплексному підходу стає можливим системно аналізувати, як поєднання мовних і стилістичних елементів взаємодіє з літературними, культурними та філософськими параметрами твору. Це дозволяє не лише глибше зрозуміти художню манеру Михайла Коцюбинського, але й відкриває перспективи порівняльного аналізу містичних елементів у творах інших українських та зарубіжних авторів, що розширює розуміння методів вербалізації трансцендентного та механізмів формування художньої атмосфери (Гнатюк, 2018; Костенко, 2016).

Отже, інтеграція мовознавчого аспекту до загальної концепції дослідження містицизму підкреслює важливість системного підходу, який об'єднує аналіз смислових, стилістичних і композиційних особливостей художнього тексту, і зберігає високу актуальність для сучасних лінгвістичних, літературознавчих та міждисциплінарних студій.

1.2. Містицизм як категорія художнього світобачення та лінгвокультурологічний підхід

Містицизм у літературі постає не лише як тематичний елемент, а й як ключовий механізм формування авторського художнього світобачення. Він дозволяє письменникові виходити за межі буденного сприйняття, створюючи простір для відображення глибинних духовних переживань, трансцендентного досвіду та морально-філософських роздумів. У прозі Михайла Коцюбинського містичні мотиви органічно вплітаються у тканину художнього світу, надаючи йому багатшаровості та емоційної насиченості (Черемська, Масло, 2019).

Застосування містицизму в художньому тексті Коцюбинського дозволяє поєднувати матеріальне й нематеріальне, реальне й трансцендентне, створюючи унікальні символічні конструкції. Як зазначає В. Грешук (2007), використання гуцульських діалектних форм у повісті *«Тіні забутих предків»* сприяє створенню особливого просторово-культурного фону, який підкреслює містичну атмосферу твору. Мовні й стилістичні засоби, включно з диференційованою лексикою, ритмікою речень і метафоричними конструкціями, забезпечують відчуття проникнення у надчуттєві сфери та відображають психологічні переживання персонажів (Коваленко, 2019).

О. Черемська та О. Масло (2019) відзначають, що імпресіоністична манера письма Коцюбинського тісно пов'язана з відтворенням містичної атмосфери, де основним завданням автора стає передача внутрішніх станів людини, її духовних пошуків та взаємодії з природою. Таке поєднання психологічного та метафізичного аспектів формує цілісне художнє

світобачення, яке вирізняється глибиною сприйняття та багатством символічних смислів (Черемська, Масло, 2019).

Б. Коваленко підкреслює, що мовна манера Коцюбинського, досліджена на матеріалі рукописної спадщини, дозволяє відтворювати містичні переживання через специфічну лексику, синтаксичні конструкції та стилістичні прийоми, що спрямовані на створення емоційного резонансу у читача. Цей аспект підтверджує важливість інтеграції мовних засобів і культурного контексту для формування художнього світобачення, де містицизм стає не епізодичним елементом, а структуроутворювальною категорією тексту (Коваленко, 2019).

До того ж бібліографічне дослідження О. Мартинової, О. Горбань демонструє, що М. Коцюбинський систематично використовує художні прийоми, які посилюють містичну атмосферу творів: контраст світла й тіні, ритмічні повтори, символічні описи природи. Усі ці засоби створюють відчуття метафізичної присутності, що дозволяє читачеві долучитися до духовного і психологічного світу персонажів (Мартинова, Горбань, 2014).

Отже, містицизм у творчості Михайла Коцюбинського виступає не лише художньою темою, а й дієвим механізмом формування авторського світобачення. Поєднання лексичних, синтаксичних та стилістичних засобів із культурним і психологічним контекстом творів забезпечує глибоку емоційну та інтелектуальну залученість читача, створюючи багатшаровий і символічно насичений художній світ (Черемська, Масло, 2019; Грещук, 2007; Коваленко, 2019; Мартинова, Горбань, 2014).

Лінгвокультурологічний підхід дає змогу розглядати містицизм не лише як художній або філософський феномен, а й як специфічну мовну категорію, що відображає культурні та етноконцептуальні особливості суспільства певної епохи. У контексті творчості Михайла Коцюбинського цей підхід дає змогу простежити, як мовні засоби відтворюють народні вірування, сакральні уявлення та містичні концепти, що органічно інтегруються у художній текст (Черемська, Масло, 2019).

Дослідники зазначають, що в повістях Коцюбинського, зокрема в *«Тіні забутих предків»*, важливу роль відіграють гуцульські діалектні риси, архаїзми та колоритна лексика, які створюють автентичний культурний контекст та підсилюють ефект містичності. В. Грещук відзначає, що така мовна своєрідність сприяє не лише збереженню етнокультурної ідентичності, а й формує особливу атмосферу, де реальне поєднується з трансцендентним (Грещук, 2007).

Лінгвокультурологічний підхід передбачає комплексний аналіз тексту, де враховується не лише словниковий склад, а й стилістичні конструкції, синтаксичні схеми, ритм та інтонаційна структура. Б. Коваленко у своїх дослідженнях мовної манери Коцюбинського підкреслює, що саме через синтез лексичних, синтаксичних і стилістичних засобів створюється ефект містичності, який відповідає культурним уявленням тогочасного українського суспільства (Коваленко, 2019).

Особливо важливим є відтворення культури і світогляду персонажів через мову: опис природи, символічні та метафоричні звороти, лексико-семантичні поля — усе це формує у читача відчуття присутності у певній етнокультурній і духовній парадигмі (Коваленко, 2019). Так, через детальну роботу з лексикою та стилістичними прийомами Коцюбинський передає не лише естетичний досвід, а й культурно-історичний пласт життя українського села, його традиції та містичне світосприйняття.

О. Черемська та О. Масло (2019) також підкреслюють, що лінгвокультурологічний аналіз дозволяє простежити закономірності формування образів та мотивів, які мають сакральне або трансцендентне значення. Завдяки цьому читач отримує доступ до духовної, культурної і психологічної реальності творів, що поглиблює розуміння художньої манери Коцюбинського та специфіки його містичного дискурсу (Черемська, Масло, 2019).

В такий спосіб лінгвокультурологічний підхід дає змогу комплексно досліджувати містицизм у прозі Коцюбинського, поєднуючи мовні та культурні

аспекти. Це відкриває можливості для порівняльного аналізу з творами інших українських і зарубіжних авторів, розкриваючи механізми вербалізації трансцендентного, а також демонструє тісний взаємозв'язок між мовними засобами та художнім світобаченням автора (Черемська, Масло, 2019; Грещук, 2007; Коваленко, 2019; Мартинова, Горбань, 2014).

Аналіз містицизму в прозі Михайла Коцюбинського через призму художнього світобачення та лінгвокультурологічного підходу дозволяє виокремити комплекс механізмів, завдяки яким автор створює багатшарову атмосферу трансцендентності та духовної глибини. Поєднання художньо-філософської концепції містицизму з мовними та культурними засобами тексту забезпечує читачеві цілісне сприйняття художнього світу, де реальне й метафізичне, матеріальне та символічне взаємодіють органічно (Черемська, Масло, 2019; Грещук, 2007).

Перш за все, містицизм у творчості Коцюбинського виступає як інструмент формування авторського світобачення, що відображає не лише психологічні стани персонажів, а й філософсько-духовний досвід людини. Відтворення трансцендентного через символіку, метафору, ритміку та стилістичні прийоми дозволяє письменникові створювати глибокі образи і структурувати художній простір, де читач стає учасником духовного і культурного світу твору (Коваленко, 2019; Черемська, Масло, 2019).

Другим аспектом є лінгвокультурологічна специфіка, яка забезпечує етнокультурну автентичність та підсилює містичну атмосферу. Використання гуцульських діалектних форм, архаїзмів, колоритної лексики та стилістичних зворотів формує культурно обумовлену модель сприйняття світу, де містичне і сакральне інтегрується у повсякденність. Такий підхід дозволяє аналізувати не лише художні засоби, а й взаємозв'язок тексту з етнокультурним і духовним контекстом часу створення твору (Грещук, 2007; Мартинова, Горбань, Герасимова, 2014).

Комплексне поєднання обох аспектів — художньо-світоглядного та лінгвокультурологічного — демонструє, що містицизм у прозі Коцюбинського

є не випадковим елементом, а структуроутворювальною категорією тексту. Його реалізація через мовні, стилістичні та культурні засоби забезпечує цілісність художнього світу, глибину емоційного впливу та багатопланове сприйняття читачем трансцендентного досвіду (Калиниченко, 2018).

Таким чином, інтеграція художньо-світоглядного та лінгвокультурологічного підходів створює науково обґрунтовану платформу для подальшого аналізу містичних елементів у творчості М. Коцюбинського та дозволяє порівнювати їх із творами інших авторів української та світової літератури.

1.3. Мовні засоби та лінгвістичні напрями аналізу містичних концептів

Мовна структура творів Михайла Коцюбинського становить складну систему, у якій кожен елемент — від лексеми до синтаксичної конструкції — бере участь у творенні містичного підтексту. Містицизм у його прозі не існує поза мовою: саме через добір слів, ритм, інтонацію, метафоричність та звукову організацію тексту автор реалізує свій духовно-філософський світогляд. Лінгвістичний підхід до аналізу містичних концептів дозволяє простежити, як засобами мови Коцюбинський формує особливу семантику художнього простору, де поєднуються емпіричне та надчуттєве, видиме й невидиме (Коваленко, 2019; Черемська, Масло, 2019).

У цьому контексті мова постає не лише інструментом зображення, а й способом виявлення глибинних пластів свідомості та духовного досвіду. Аналіз мовних засобів містицизму вимагає залучення міждисциплінарних методів — семантичного, стилістичного, когнітивного та лінгвокультурологічного, що уможливорює виявлення закономірностей реалізації трансцендентних смислів у художньому тексті. Саме через мовну форму М. Коцюбинський досягає ефекту «внутрішнього бачення» світу, який виходить за межі раціонального сприйняття, утверджуючи духовний вимір українського модернізму (Агеєва, 2011).

Вивчення лексичних засобів у творах Михайла Коцюбинського є ключовим для розкриття механізмів відтворення містичного досвіду. Лексика твору не лише передає конкретні предметні образи, а й виступає носієм трансцендентного, символічного та духовного змісту, формуючи особливу атмосферу тексту. Лексичний аналіз дозволяє визначити закономірності функціонування мовних одиниць у художньому дискурсі та оцінити їхній внесок у створення містичної атмосфери (Коваленко, 2019).

У прозі М. Коцюбинського лексичні засоби містицизму реалізуються через кілька основних механізмів. По-перше, використання архаїзмів та діалектної лексики дозволяє автору надати тексту історичної та етнокультурної автентичності, що підсилює відчуття сакрального і позачасового. Так, у повісті «Тіні забутих предків» відзначається активне використання гуцульських діалектних форм, які створюють мовний колорит та підкреслюють містичний характер народних вірувань і традицій (Грещук, 2007).

По-друге, важливу роль відіграють символічно забарвлені слова та епітети, які надають описам піднесеного або загадкового відтінку. Наприклад, автор часто вживає лексичні одиниці, що передають атмосферу таємничості природи, змін у стані свідомості героїв або їхній контакт із надприродним (Черемська, Масло, 2019). Такі слова несуть не лише семантичне навантаження, а й емоційне, що формує в читача відчуття містичності та духовного переживання.

По-третє, лексичні поля, пов'язані з природою, світлом, тінню та звуками, виступають структуроутворювальними елементами містичного дискурсу. Вони дозволяють автору створювати послідовні семантичні ряди, що формують емоційно-навантажену картину світу, в якій межа між реальним і трансцендентним стає умовною (Матвєєва, 2019). Лексичні поєднання та повтори, що повторюють ключові мотиви твору, підсилюють символічну значущість окремих понять і об'єктів, сприяючи більш глибокому сприйняттю містичного досвіду.

У такий спосіб лексика у творах Коцюбинського є не лише інструментом зображення реального світу, а й засобом вербалізації містичних переживань і трансцендентного досвіду. Систематичне вивчення лексичних одиниць, їхніх поєднань та семантичних полів дозволяє виявити закономірності функціонування містичного дискурсу, а також оцінити внесок кожного лексичного засобу у формування художнього світу, де реальність і надприродне взаємопроникають (Коваленко, 2019; Черемська, Масло, 2019; Матвєєва, 2019).

Синтаксична організація тексту Михайла Коцюбинського є одним із ключових інструментів створення містичної атмосфери, адже саме ритм, темп і структура речення визначають внутрішній енергетичний пульс його прози. Вчені неодноразово зазначали, що у творах письменника спостерігається особлива «музикальність фрази» — своєрідна ритмізація синтаксису, яка підсилює психологічне та емоційне напруження (Бестюк, 2007).

Містичний дискурс у творах Коцюбинського виявляється через чергування коротких, уривчастих речень і розлогих, хвилеподібних синтаксичних конструкцій. Перші — створюють ефект миттєвого духовного прозріння або внутрішнього потрясіння, тоді як другі — відтворюють процес медитативного осмислення, входження героя у надчуттєву реальність. Наприклад, у «Тінях забутих предків» автор часто застосовує еліптичні конструкції, анафори та повтори, які надають мовленню гіпнотичного ритму, що віддзеркалює стан містичного трансу персонажів (Грещук, 2007).

Як зазначає Б. Коваленко, М. Коцюбинський майстерно використовує інтонаційне розгортання фрази для передачі внутрішньої динаміки переживань. Його синтаксис часто уподібнюється до поетичного: він не лише передає зміст, а й формує звукову хвилю, яка «зчитується» емоційно, підсвідомо. Ритмізація синтаксичних структур — один із найефективніших засобів творення «містичного звучання» тексту, коли емоційний вплив випереджає логічне осмислення (Коваленко, 2019).

Особливу роль відіграють інтонаційні переходи — від спокійних, мелодійно розгорнутих фраз до уривчастих вигуків чи риторичних запитань.

Таке чергування створює ефект внутрішнього діалогу людини з потойбічним світом, надає текстові драматичного дихання. У «Intermezzo» ритміко-інтонаційна структура фраз побудована на принципі «дихання природи»: Коцюбинський вводить повтори синтаксичних форм, паузи, односкладні речення, що ритмічно імітують природні звуки — спів жайворонка, шелест трави, шум вітру (Бойченко, 2022).

Як наголошує О. Мартинова (2014), така побудова тексту є не лише художнім прийомом, а й проявом філософської концепції автора — його прагнення передати гармонію між внутрішнім і зовнішнім світом. Ритм і синтаксис стають засобами «мовного дихання душі», що функціонує як посередник між матеріальним і духовним вимірами (Мартинова, 2014).

У структурі речення М. Коцюбинського можна спостерігати поєднання традиційної граматичної логіки з інтуїтивним розривом її лінійності. Письменник активно застосовує парцеляцію, інверсію, анафоричні повтори, що розширюють семантичний потенціал висловлення. Так, у новелі «На камені» уривчастий синтаксис передає напружений стан героя, у якому раціональне мислення відступає перед силою підсвідомого страху й невідомого. Такі конструкції не лише структурують текст, а й акумулюють містичну енергію слова, підкреслюючи психологічний контраст між внутрішнім і зовнішнім (Москаленко, 2015).

Варто зазначити, що ритміко-інтонаційний аналіз прози Коцюбинського відкриває перспективи для розуміння її «акустичного» виміру. Мова автора володіє властивістю звучати, перетворюючись на своєрідний «вербальний музичний простір». Цей простір наповнений паузами, резонансами, тембровими зсувами, які відтворюють динаміку духовного досвіду персонажів і самого митця (Коваленко, 2019).

Отже, синтаксичні та ритміко-інтонаційні засоби у прозі Михайла Коцюбинського є не лише елементами стилістичної організації тексту, а й глибинними механізмами моделювання містичного досвіду. Вони формують особливу звукову й емоційну тканину оповіді, у якій слово набуває функції

посередника між людиною і трансцендентним світом. У цьому сенсі синтаксис і ритм виступають своєрідними «семіотичними каналами» передачі сакрального змісту, що робить стиль Коцюбинського унікальним явищем у контексті українського модернізму (Папіш, 2019).

Стилістична система Михайла Коцюбинського є одним із найвиразніших прикладів гармонійного поєднання раціональної точності й емоційно-асоціативної наснаженості слова. Його стиль відзначається глибиною підтексту, символічністю та внутрішнім музикалізмом, які стають головними інструментами у створенні містичної образності. Містицизм у його творах не зводиться до зображення надприродних явищ — він є засобом пізнання внутрішнього світу людини, її духовних пошуків та зв'язку з природою, космосом і невидимими енергіями буття (Регрут, 2015).

У стилістичному вимірі містичність відтворюється через сукупність художніх тропів — метафор, епітетів, символів, персоніфікацій, гіпербол, синестезій. Метафора у прозі Коцюбинського часто виконує функцію смислового містка між матеріальним і духовним світом. Наприклад, у «Тінях забутих предків» природа постає як жива істота, що відчуває, говорить, попереджає, і саме через неї герой входить у сферу надчуттєвого. Цей прийом наближує текст до фольклорного світосприйняття, де природа є сакральною сутністю (Грещук, 2007).

Значну роль у формуванні містичного підтексту відіграє кольористика як особлива форма символічної мови. Коцюбинський використовує кольори не лише для змалювання пейзажів, а й для передачі емоційних станів і духовних настроїв персонажів. Білий колір у його творах символізує просвітлення, спокій, духовну чистоту, тоді як чорний — межу між життям і смертю, перехід у невідоме. Така система кольорових символів створює синестетичний ефект, коли зорові враження переплітаються зі звуковими й емоційними (Кузнецов, 2015).

Особливу увагу дослідники звертають на звукопис як складову стилістики Коцюбинського. Фонічна організація тексту — алітерація, асонанс,

внутрішні ритми — забезпечує акустичну насиченість і ритмічну гармонію. Завдяки цьому слово набуває не лише семантичного, а й музичного виміру, який підсилює емоційне сприйняття містичних епізодів. Так, у «Intermezzo» повтори звуків [м], [н], [л] створюють ефект м'якого, медитативного звучання, що відображає внутрішній спокій ліричного героя, його духовне злиття з природою (Коваленко, 2019).

Важливим елементом є психологічна метафора, що передає стан душі героя через матеріальні образи. Вона формує містичну образність, у якій внутрішні процеси набувають зовнішніх ознак — «страх стелиться тінню», «мовчання дихає», «ніч слухає». Такі вислови трансформують межу між реальним і нереальним, дозволяючи читачеві відчутти невидимі сили світу. Як зазначає О. Черемська, у цьому проявляється імпресіоністична поетика Коцюбинського, яка базується на передачі емоційно-психологічних вражень, а не фактологічних описів (Черемська, Масло, 2019).

Стилістичні прийоми Коцюбинського також включають символічні образи, що виконують роль смислових осередків містичного тексту. Символіка світла, води, вітру, лісу та гір формує вертикаль духовного світу його героїв. Наприклад, у «На камені» вода виступає одночасно як стихія очищення і загрози, уособлення життя та смерті, тоді як камінь — символ вічності, незмінності й божественного закону. Такі символи є глибоко вкоріненими у фольклорно-міфологічному світогляді, але в інтерпретації Коцюбинського вони набувають модерністського звучання (Грещук, 2007).

Як зауважує Б. Коваленко, мовно-стилістична організація тексту Коцюбинського — це не просто естетична система, а форма духовного досвіду. Через поєднання метафоричності, ритмічності й акустичної виразності його мова наближається до символічної, майже сакральної комунікації. Така стилістика сприяє виникненню ефекту «позачасової присутності» — коли слово стає носієм духовного смислу, що виходить за межі сюжету (Коваленко, 2019).

Тож, стилістичні засоби у прозі Михайла Коцюбинського виконують подвійну функцію: естетичну й філософсько-світоглядну. Вони є каналами

передавання містичного досвіду, утіленням внутрішнього бачення автора. Через метафоризацію, кольорову символіку, звукопис і ритм Коцюбинський моделює художню реальність, у якій духовне й матеріальне співіснують у гармонійній взаємодії. Містичний підтекст його творів не лише збагачує українську літературну мову, а й утверджує її потенціал як засобу вираження трансцендентного.

Отже, мовна система Михайла Коцюбинського виявляє виняткову здатність до відтворення містичних сенсів через гармонійне поєднання лексичних, синтаксичних і стилістичних засобів. У структурі його прозового дискурсу слово перестає бути лише номінативною одиницею — воно набуває символічного й енергетичного виміру, стаючи каналом передачі духовного досвіду, внутрішніх інтуїцій та станів свідомості. Як слушно зазначає Коваленко (2019), мовотворчість Коцюбинського вирізняється “підвищеною семантичною щільністю”, коли навіть побутові образи трансформуються у знаки метафізичного порядку.

Лексичний рівень його мови формує фундамент містичного дискурсу. Архаїзми, діалектизми, етнокультурно марковані слова створюють ефект «первісності» й духовної близькості до народної традиції (Грещук, 2007). Символічно забарвлена лексика забезпечує відчуття межовості між реальним і потойбічним, а образні епітети, що описують природу, підкреслюють її сакральну сутність. Кожна мовна одиниця у текстах письменника є не лише описовим елементом, а й частиною художньої метафори, що відтворює трансцендентний досвід.

Синтаксичні структури творів Коцюбинського, як наголошують О. Черемська та О. Масло (2019), спрямовані на передачу руху свідомості та внутрішніх коливань героя. Еліптичні конструкції, короткі ритмічні фрази й анафоричні повтори відтворюють пульсацію думки, створюючи ефект “мовного дихання”, властивого містичним текстам. Водночас ритм мовлення в його прозі співвідноситься із природним ритмом — чергуванням світла й темряви, звуку й тиші, що надає оповіді ритуально-символічного характеру.

На рівні стилістики письменник формує багатовимірну систему художніх тропів, у якій метафора, символ і синестезія стають головними засобами вираження надчуттєвого. Символіка кольорів і звуків виконує функцію семіотичного коду, що транлює духовні смисли поза межами прямого значення (Мартінова, Горбань, 2014). Така стилістична організація сприяє утворенню в тексті особливої енергії містицизму, який проявляється не у фабулі, а в “диханні” слова, у його внутрішній мелодії та емоційній наснаженості.

Мовний світ М. Коцюбинського є результатом синтезу раціонального і інтуїтивного начал. Через словесну форму він моделює містичну картину світу, у якій матеріальне і духовне постають взаємопов’язаними рівнями буття. Його мова — це простір, де слово перетворюється на символ, звук — на емоцію, а ритм — на форму духовного руху. В такий спосіб мовні параметри у творчості письменника не лише визначають художню естетику його текстів, але й розкривають філософське осмислення людини як істоти, здатної сприймати надчуттєве.

У підсумку можна стверджувати, що система лексичних, синтаксичних і стилістичних засобів у прозі Михайла Коцюбинського є цілісним механізмом моделювання містичного дискурсу. Вона забезпечує глибинну багат шаровість його письма, де кожен мовний рівень взаємодіє з іншими, створюючи феномен «духовної мови». Це робить творчість письменника унікальним об’єктом для подальших міждисциплінарних досліджень — на перетині лінгвістики, літературознавства, культурології та психології мистецтва.

РОЗДІЛ 2

МОВНО-СТИЛІСТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ МІСТИЦИЗМУ В ПРОЗІ МИХАЙЛА КОЦЮБИНСЬКОГО

2.1. Жанрова, тематична та символічна специфіка містичних елементів

Михайло Коцюбинський належить до тих українських митців початку ХХ століття, у творчості яких відбувається синтез реалістичних, імпресіоністичних і символістичних тенденцій, що зумовлює появу складної художньої системи з глибокими філософсько-містичними підтекстами. Його проза виходить за межі традиційного реалізму, спрямовуючись до відображення внутрішнього світу людини, її духовних інтуїцій і світовідчуття на межі матеріального та надчуттєвого (Денисюк, 1980). Саме в цьому виявляється жанрова своєрідність письменника, який перетворює реальне в метафоричне, а буденне — у символ духовного пошуку. У таких творах, як «Intermezzo», «Тіні забутих предків», автор відходить від лінійного нарративу та створює психологічні етюди, новели-видіння, повісті-містерії, у яких містичні мотиви постають не лише як тема, а як спосіб осмислення світу. Вони реалізуються через символіку природи, відчуття сакрального в буденному, переосмислення меж життя і смерті. Усе це формує жанрову гібридність, де містицизм виступає засобом художнього узагальнення й засвідчує внутрішню потребу автора шукати духовну гармонію людини та Всесвіту (Гундорова, 1999).

У прозі Коцюбинського реалістичне зображення світу тісно поєднане з імпресіоністичною технікою письма та символістською глибиною змісту. Реалістичні деталі — побут, природа, людські стосунки — виступають відправною точкою для відтворення психологічних станів і трансцендентних переживань. Імпресіоністичний стиль дозволяє передати мінливість почуттів, ритм внутрішнього життя героя, а символізм — піднести ці переживання до рівня духовного узагальнення, уводячи мотиви видіння, інтуїції, надчуттєвого прозріння (Бабій, 1991; Саяпіна, 1998).

«Мої дні течуть тепер серед степу, серед долини, наливої зеленим хлібом. Безконечні стежки, скриті, інтимні, наче для самих близьких, водять мене по нивах, а ниви котять та й котять зелені хвилі і хлюпають ними аж в краї неб» (Коцюбинський, «Intermezzo»).

У цьому уривку поєднуються реалістичні деталі (степ, долина, ниви) з імпресіоністичною музикальністю образу («хвилі», «хлюпають ними аж в краї неба») та символічним осмисленням природи як духовної стихії, яка вступає в діалог із особистістю. Через сприйняття степу як середовища, котре «водить» героя, автор моделює стан містичного єднання — душа героя розчиняється в ритмі зовнішнього світу, а матеріальний світ перестає бути виключно фізичним. Цей мотив єднає імпресіоністичну чуттєвість із символістською філософією трансцендентності.

Містичне явище: єдність душі з природою (залитий хлібом степ як простір діалогу).

«Я повний приязні до сонця і йду просто на нього, лице в лице. Повернись до нього спиною — крий Боже! Яка невдячність!» (Коцюбинський, «Intermezzo»).

Тут автор створює образ сонця як живої, активної сили, з якою герої вступає у прямий духовний контакт. Природа постає не лише як пейзаж-тло, а як жива субстанція, що має внутрішній голос і закликає до діалогу. Через персоніфікацію сонця і риторику звернення до нього відкривається містичний вимір: герой стає співрозмовником космічної стихії. Такий підхід утворює пантеїстичний світогляд — сприйняття Всесвіту як єдиної духовно-матеріальної цілісності.

Містичне явище: одухотворення природи, присутність духовного начала в природі.

«Ліси ще дихали холодками, гірські води шуміли на скоках, а плаї радісно підіймався угору поміж воринням» (Коцюбинський, «Тіні забутих предків»).

У цьому фрагменті Коцюбинський створює картину природи, яка оживає та сприймається як активний духовний суб'єкт. Ліс «дихає холодками», а води

«шумлять», що передає відчуття одухотвореності природи, властиве містичному сприйняттю світу. Герой не просто спостерігає пейзаж, а відчуває його внутрішній ритм і гармонію, що спричиняє емоційний та духовний резонанс.

Мотив пляя, що «радісно підіймався угору поміж воринням», можна розглядати як символ піднесення душі або духовного злету героя, коли зовнішні природні явища відображають внутрішній стан — відчуття єдності з космосом і життям гірської природи.

Містичне явище: одухотворення природи, інтеграція зовнішнього світу і внутрішнього досвіду героя, переживання духовної гармонії через сприйняття природних стихій.

«Бо життя безупинно і невблаганно іде на мене, як хвиля на берег. Не тільки власне, а і чуже... Я не можу бути, самотнім.» (Коцюбинський, «Intermezzo»).

Цей уривок поєднує реалістичну деталь (метафора хвилі, берега) з символістським осмисленням межі між особистим і чужим, внутрішнім і зовнішнім. Герой усвідомлює, що його буття переплітається з життям іншого, і в такий спосіб природа (хвиля) стає образом універсального зв'язку. Це також прояв імпресіоністичної чуттєвості — хвиля, що невблаганно іде, створює ритм внутрішнього стану героя.

Містичне явище: переживання спільності з іншими, проникнення межі «я» — «не-я», природа як метафора взаємозв'язку.

У наведених фрагментах Коцюбинський демонструє виняткову здатність до жанрового синтезу, поєднуючи реалістичну точність спостереження, імпресіоністичну експресію настрою й символістське осмислення світу. Його проза — це не лише опис дійсності, а вихід за її межі, спроба досягнути глибинну духовну сутність буття. Містицизм у Коцюбинського — не втеча від реального, а спосіб його переосмислення, перетворення на простір духовного діалогу між людиною, природою й невидимими силами космосу. У цьому

полягає новаторська художня якість його письма, що поєднує естетичне, філософське й містичне начала в єдину гармонійну систему.

Жанровий спектр прози Михайла Коцюбинського вирізняється гнучкістю і схильністю до внутрішнього експерименту. Його твори рідко підпадають під суворі канони традиційної новели чи повісті, адже вони набувають форми психологічного етюдів або новели-видіння, у яких сюжет замінено рухом свідомості. У таких жанрових межах містицизм проявляється не як окрема тема, а як спосіб художнього бачення — спосіб відтворити те, що лежить поза межами раціонального досвіду, у сфері душевного, інтуїтивного, сакрального (Гундорова, 1999).

«Сонце! Я тобі вдячний. Ти сієш у мою душу золотий засів — хто знає, що вийде з того насіння? може, вогні?» (Коцюбинський, «Intermezzo»).

У цьому фрагменті герой звертається до сонця, виражаючи вдячність за його вплив на душу. Він порівнює сонце з сіячем, що «сіє» у його душу «золотий засів», що є метафорою духовного впливу природи на людину. Це свідчить про містичне сприйняття світу, де природа не є лише фізичним середовищем, а активним учасником духовного процесу людини.

Звернення до сонця як до живої істоти, здатної впливати на душу, є характерним для містичного світогляду, де природа наділяється духовними властивостями. Цей уривок демонструє єдність людини і природи, де зовнішній світ стає відображенням внутрішнього стану героя.

Отже, цей фрагмент є яскравим прикладом містичного елемента в творчості Коцюбинського, де природа виступає як джерело духовного відновлення і просвітлення.

«Не знати, чи то вічний шум Черемошу і скарги гірських потоків, що сповняли самотню хату на високій кичері, чи сум чорних смерекових лісів лякав дитину...» (Коцюбинський, «Тіні забутих предків»).

Цей фрагмент описує атмосферу гуцульського села, де природа проникає в повсякденне життя людей, створюючи відчуття єдності з навколишнім світом.

У цьому уривку природа постає не лише як фон для подій, а як активний учасник духовного життя героїв. Шум Черемошу, скарги потоків і сум смерекових лісів — це не просто звуки, а носії емоцій і настроїв, що впливають на внутрішній стан людини. Таке сприйняття природи характерне для містичного світогляду, де навколишній світ наділений духовними властивостями і здатний взаємодіяти з людиною на глибокому, інтуїтивному рівні.

Цей фрагмент демонструє, як Коцюбинський використовує природні елементи для створення містичної атмосфери, де межа між реальним і надприродним розмивається, а природа стає дзеркалом душі людини.

Цитата *«Я тепер маю окремий світ, він наче перлова скойка: стулились краями дві половини — одна зелена, друга блакитна — й замкнули у собі сонце, немов перлину. А я там ходжу і шукаю спокою.»* (М. Коцюбинський, «Intermezzo»).

У цьому уривку Михайло Коцюбинський поєднує реалістичне змалювання природи з глибоким психологічним і містичним осмисленням внутрішнього стану героя. Образ “перлової скойки”, що замикає у собі сонце, символізує гармонійне єднання людини й Всесвіту, де межа між внутрішнім і зовнішнім світом зникає. Герой переживає момент містичного злиття з природою, у якому знаходить духовний спокій і відновлення.

Містичність цього фрагмента полягає у тому, що природа набуває ознак живої істоти — вона “замикає” у собі героя, захищає його, очищує від втоми. Такий пантеїстичний світогляд, де все навколишнє пронизане єдиною духовною енергією, виводить людину за межі раціонального досвіду у сферу сакрального — внутрішнього просвітлення. В такий спосіб цей уривок із “Intermezzo” відтворює характерний для Коцюбинського синтез імпресіоністичної чуттєвості, символістського узагальнення та містичного переживання природи як живої, духовної субстанції.

«Звідки йде тиша — з мене чи входить у мене? Не знаю. Дрімають скелі, і чорні сідала піній застигли у тиші. Здається, ми всі розпустилися в ній.» (Коцюбинський, «На острові»).

Цей уривок передає глибоке злиття людини з природою, характерне для імпресіоністичної поезики Коцюбинського. Герой переживає стан внутрішнього спокою, коли межа між “я” і навколишнім світом зникає. Питання «Звідки йде тиша — з мене чи входить у мене?» має філософсько-містичний підтекст: людина й природа постають як єдине ціле, між ними відбувається обмін духовною енергією.

Море, скелі, тиша — не просто пейзажні деталі, а живі істоти, що “дихають” разом із героєм. Статичність і гармонійна зосередженість цього моменту створюють ефект “сакрального простору”, подібного до храму, де відбувається очищення душі.

Містичність образу полягає у відчутті всеохопної гармонії, у злитті мікрокосму людини з макрокосмом природи. Такий погляд відображає пантеїстичний світогляд письменника: усе живе має душу, а природа — це живий організм, здатний лікувати, очищувати й оновлювати людину.

Так цей фрагмент є яскравим прикладом того, як Коцюбинський через імпресіоністичну образність і символіку досягає містичного відчуття духовного єднання людини з Всесвітом.

«Словами пісні він плакав над грішним світом, бо тепер хаджі навіть забули дорогу честі, шейхи — своїх батьків, а судді — правду і справедливість.» (Коцюбинський, «Під мінаретами»).

Цей фрагмент описує внутрішній стан героя, який через пісню виражає своє сумління та розчарування в моральному стані суспільства.

У цьому уривку містичний елемент проявляється через використання пісні як каналу для вираження духовного болю та протесту. Пісня стає не просто музичним твором, а сакральним актом, що дозволяє герою з’єднатися з вищими силами, виразити свої глибокі переживання та звернутися до Бога. Це свідчить про те, що навіть у реалістичному контексті Коцюбинський вміло

вплітає елементи містицизму, підкреслюючи духовну глибину своїх персонажів.

У такий спосіб цей уривок демонструє, як Коцюбинський використовує містичні елементи для поглиблення психологічного портрета героя та висвітлення його внутрішнього світу.

У межах новели, повісті та психологічного етюду Коцюбинський досягає виняткової жанрової гнучкості: містицизм стає не окремим мотивом, а внутрішнім принципом художнього мислення. Він уводить містичне не через чудесне, а через загострену духовну чутливість, через інтуїцію гармонії світу, яка відчувається в кожному русі природи, у тиші, у промінні сонця. Ця особливість вирізняє його прозу серед європейських модерністів і водночас глибоко вкорінює її в українській ментальності — народному пантеїзмі, психологічній ліричності й морально-філософському пошуку.

Жанрова гібридність прози Михайла Коцюбинського полягає в органічному поєднанні рис новели, ліричного етюду, символістської притчі та міфологічної оповіді. Завдяки цьому його тексти набувають подвійного виміру: з одного боку — це конкретні історії з виразним соціальним і психологічним підґрунтям, з іншого — філософсько-містичні роздуми про сенс буття, природу людини й духовну гармонію. Саме через змішування жанрових форм Коцюбинський створює атмосферу ірреальності, коли реальність поступово переходить у символ, а зовнішній світ — у внутрішній. Гібридна композиція дозволяє авторові виразити містичний досвід не через опис “чудес”, а через психологічне відчуття священного (Денисюк, 1980; Гундорова, 1999).

«Сонце! я тобі вдячний. Ти сієш у мою душу золотий засів... Може, вогні?.. Я п'ю тебе, сонце, твій теплий зцілющий напій, п'ю, як дитина молоко з матерніх грудей...» (Коцюбинський, «Intermezzo»).

Цей фрагмент описує глибоке духовне переживання героя, який через спілкування з природою шукає відновлення сил і внутрішній спокій.

У цьому уривку природа постає не лише як фон для подій, а як активний учасник духовного життя героя. Сонце, яке «сіє в душу золотий засів», надає

образу містичний відтінок, підкреслюючи його здатність впливати на внутрішній стан людини. Порівняння споживання сонця з годуванням від матері створює відчуття священного зв'язку між людиною і природою, де сонце виступає як джерело життєвої енергії та духовного зцілення.

Таке сприйняття природи характерне для містичного світогляду, де навколишній світ наділений духовними властивостями і здатний взаємодіяти з людиною на глибокому, інтуїтивному рівні. Цей уривок демонструє, як Коцюбинський використовує природні елементи для створення містичної атмосфери, де межа між реальним і надприродним розмивається, а природа стає дзеркалом душі людини.

Тож цей фрагмент є яскравим прикладом того, як Коцюбинський поєднує реалістичну точність спостереження, імпресіоністичну експресію настрою й символістське осмислення світу, створюючи містичний образ духовного оновлення через злиття з природною енергією.

«Ліс шумів, як море, гукав у далечінь, і серце в Івана завмирало від тієї могутньої пісні.» (Коцюбинський, «Тіні забутих предків»).

У цьому фрагменті реалістичний пейзаж (ліс, далечінь) оживає завдяки метафоріці («шумів, як море», «могутня пісня») і відображає внутрішній стан героя — захват, трепет, містичне переживання.

Природа постає не лише як фон, а як активний духовний суб'єкт, здатний вступати в діалог із людиною. Ліс тут не просто об'єкт споглядання — він передає ритм життя, гармонію Всесвіту та викликає у героя усвідомлення єдності зі світом.

Цей уривок демонструє одухотворення природи, синтез реалістичного спостереження та символістського осмислення: природа стає дзеркалом внутрішнього світу героя, а межа між матеріальним і духовним розмивається.

Містичне явище: переживання єдності людини з природою та космосом через активне сприйняття природного світу.

«Звідки йде тиша — з мене чи входить у мене? Не знаю. Дрімають скелі, і чорні сідала піній застигли у тиші. Здається, ми всі розпустилися в ній.» (Коцюбинський, «На острові»).

У наведеному фрагменті М. Коцюбинський передає стан глибокого внутрішнього відчуття через тонке спостереження природи. Питання «Звідки йде тиша — з мене чи входить у мене?» виводить читача на межу між суб'єктивним переживанням і зовнішнім світом: тут тиша вже не просто відсутність звуку, а активна сила, яка або народжується в герої, або вливається в нього з довкілля. Образи застиглих скель і сідал піній, що «дрімають у тиші», створюють ефект сакрального, храмового спокою — простору, де людина може зіставити себе з вічністю.

Море й скелі перестають бути лише фізичними об'єктами; вони стають каналами духовної енергії, котра торкає внутрішнього світу героя. Це злиття «я» і природи народжує містичне відчуття — переживання межі між життям і невідомим. Ніби у момент мовчазного споглядання герої виявляється частиною більшого, безконечного цілого: його індивідуальність «розпускається» в тиші, відкриваючи досвід прозріння і сакрального спокою.

Отже, містичний аспект цього епізоду складається з поєднання реалістичної, чуттєвої деталі й символічної інтерпретації природи як носія духовних сил; через цей синтез Коцюбинський показує, як природа може стати джерелом оновлення і прозріння для людини.

«Чорною купою заснув на землі монастир — “теке”, а над ним стоїть мінарет, як білий привид. Не сплять лиш цвіркуни і фонтани, та кліпа очима зорями небо.» (Коцюбинський, «Під мінаретами»).

У цьому уривку реалістичний опис мінарета («стоять мінарет, як білий привид») поєднується з символістським баченням. Білий мінарет, що «стоїть, як привид», — це не просто архітектурна споруда, а знак духовної присутності серед тиші ночі. Контраст між «чорною купою» монастиря і «білим привидом» мінарета творить містичний ефект освітлення: у темряві земного світу сяє вертикаль, що веде вгору, до неба, до Бога.

Образ неба, “що кліпа очима-зорями”, надає простору одухотвореності, перетворює нічну тишу на живий організм. Тут природа стає співучасницею молитви, а архітектура сакралізується — вона постає посередником між матеріальним і духовним світом.

Містичне явище: сакралізація архітектури, перетворення мінарета на символ духовного піднесення, зв'язок земного й небесного. Художній ефект: поєднання імпресіоністичного опису природи з символістським баченням світу, де тиша і світло стають знаками Божої присутності.

Тематичний комплекс містичних мотивів у прозі Михайла Коцюбинського формується навколо кількох домінант: зіткнення матеріального і духовного, мотиву внутрішнього пробудження, а також усвідомлення межі між життям і смертю. Для письменника надприродне не є фантастичним чи потойбічним у традиційному сенсі — воно постає як глибинний рівень буття, який відкривається людині у стані найвищого духовного напруження. Саме через такі моменти Коцюбинський створює атмосферу містичного реалізму, де звичайні події перетворюються на знаки духовного досвіду.

«Я йду прямо на сонце, лице в лице. Повернутись до нього спиною — крий Боже! Яка невдячність!» (Коцюбинський, «Intermezzo»).

У цьому уривку герой вступає в прямий духовний контакт із сонцем, що стає символом універсальної сили життя та світла. Містицизм проявляється через персоніфікацію сонця і внутрішній монолог героя: природа не просто оточення, а активний духовний співрозмовник. Сонце виступає каналом для досвіду духовного прозріння, злиття індивідуальної свідомості з космічним началом. Межа між “я” і природою стирається через переживання єдності, що характерно для містичного сприйняття світу.

«Я не забуду щастя дотику до її шовкових кучерів, не забуду її душі, що дивилась крізь сині очі, — моєї душі, тільки далеко кращої, чистішої, невинної.» (Коцюбинський, «Цвіт яблуні»).

У цьому уривку Коцюбинський створює містичний образ єднання людини з природою через сприйняття її як живої істоти. Море, як і інші елементи природи, персоніфікується, набуваючи рис одухотвореності. Це дає змогу герою відчутти глибокий зв'язок з навколишнім світом, де межа між суб'єктивним і об'єктивним світом стирається. Містицизм проявляється через сприйняття природи як носія духовної сили, що впливає на внутрішній стан героя.

Містичне явище: сприйняття природи як живої істоти, з якою людина перебуває в духовному єднанні.

Містицизм у Коцюбинського нерозривно пов'язаний із психологічним аналізом. Надприродне не постає у вигляді зовнішньої події — воно розгортається в душі персонажа, як акт внутрішнього самопізнання. Через переживання і видіння герої долають межі буденного мислення, досягаючи стану духовного “осаяння”. Це зближує прозу Коцюбинського з експресіонізмом і символізмом, у яких психічне й містичне взаємно переходять одне в одне.

«Мої дні течуть тепер серед степу, серед долини, налитой зеленим хлібом. Безконечні стежки, скриті, інтимні, наче для самих близьких, водять мене по нивах, а ниви котять та й котять зелені хвилі і хлюпають ними аж в краї неба.» (Коцюбинський, «Intermezzo»).

У цьому уривку містицизм виявляється через відчуття злиття героя з природою. Нива, степ, “хвилі, що хлюпають в краї неба” символізують духовну стихію, яка вливається у свідомість людини. Реалістичні деталі пейзажу поєднуються з імпресіоністичною чуттєвістю, а символічне сприйняття природи створює містичний ефект єднання з космосом. Герой відчуває не просто зовнішнє середовище, а його духовний резонанс, що проявляється як внутрішнє очищення та просвітлення.

Містичне явище: одухотворення природи, злиття внутрішнього світу героя з космічним ритмом навколишнього середовища.

У прозі Михайла Коцюбинського містицизм виступає як органічний складник художнього світу, що формує його жанрову, тематичну та символічну структуру. Аналіз жанрової своєрідності показує, що письменник використовує поєднання реалістичного, імпресіоністичного та символістського письма, що допомагає створювати тексти з багат шаровою композицією, де зовнішній сюжет взаємодіє з внутрішнім духовним переживанням героя. Прояви містицизму у межах новели, повісті та психологічного етюду демонструють, що надприродне не вводиться як ілюзія або фантастичний елемент, а постає як спосіб психологічного та духовного прозріння. Жанрова гібридність у цих творах слугує засобом створення атмосфери ірреальності, в якій межа між матеріальним і духовним, життям і смертю, реальним і символічним стає умовною, а читач занурюється у сферу внутрішнього досвіду персонажів.

Тематичне наповнення містичних мотивів розкриває ключові екзистенційні проблеми: зіткнення реального й надприродного, духовне пробудження, усвідомлення межі між життям і смертю. Через психологічні переживання героїв Коцюбинський досліджує глибинний внутрішній світ людини, демонструючи, що містичний досвід є не лише способом опису подій, а інструментом самопізнання та духовного розвитку. До того ж містичні мотиви взаємопов'язані з національними, морально-філософськими та екзистенційними темами, оскільки вони підкреслюють значущість культурної пам'яті, колективного досвіду і моральних виборів персонажів, що формує глибину художнього світу Коцюбинського.

Символічна система його прози реалізується через образи світла й тіні, сну, природи та кольору, а також архетипи душі, духу, смерті та відродження. Символи не є декоративними елементами, а служать засобом узагальнення духовних і психологічних процесів, що відбуваються у свідомості героїв. Завдяки цій образності Коцюбинський досягає поєднання конкретного та метафізичного, реального і ірреального, створюючи ефект містичного реалізму, який підкреслює філософську та моральну глибину його прози.

У такий спосіб визначено, що містицизм у прозі Михайла Коцюбинського є багаторівневою структурою, що інтегрує жанрові експерименти, тематичні пошуки та символічні образи. Він не просто доповнює сюжет, а формує систему художнього мислення, у якій духовний досвід і психологічне самопізнання стають центральними координатами літературного світу автора. В результаті проза Коцюбинського постає як синтез реалістичного, символістського та психологічного письма, що дозволяє передати внутрішню реальність героя, взаємозв'язок людини з космосом і буттям, а також заглибитися у філософські та національні аспекти української культури.

Михайло Коцюбинський у своїй прозі формує унікальну символічну систему, за допомогою якої містичні елементи отримують глибокий духовний і психологічний зміст. Символи світла й тіні, сну, природи, кольору, а також архетипічні образи душі, духу, смерті та відродження виступають не лише художніми деталями, а носіями філософського осмислення світу і внутрішнього життя людини. Через них письменник поєднує реалістичне відтворення подій із духовним прозрінням персонажів, створюючи атмосферу ірреальності та містичного переживання.

У наступних прикладах буде розглянуто, як М. Коцюбинський використовує символи та образи для передання духовних, психологічних і національно-філософських процесів, що дозволяє читачеві глибше зануритися у світ його містичної прози.

«Самота, як біль зубів, почина ссать йому серце. Щось велике, вороже душить його, ся затверділа тиша, байдужний спокій, сей сон небуття. Нетерплячка стука йому до голови, за горло хапає неспокій – і, стрепенувшись раптом, він з криком, улюлюканням й зойком кида собою у полонину, щоб серед твалту вівчарок дико ревучим клубком зламати тишу, розбити ніч на скалки, як камінь шибку.» (Коцюбинський, «Тіні забутих предків»).

Цей епізод є одним із найглибших психологічних моментів повісті, у якому Коцюбинський через образ самоти і природи показує внутрішній стан героя на межі між реальністю та потойбіччям.

Тиша, що «душить» Івана, символізує всесвітню порожнечу й духовну ізоляцію людини, відірваної від кохання, від звичного зв'язку з природою і людьми. Пейзаж тут не просто тло — він психологічно співпереживає героєві, стає відображенням його душевного хаосу.

Фраза «сон небуття» натякає на межу між життям і смертю, на стан, коли Іван балансує між земним і потойбічним. Його крик — це спроба прорвати межу тиші, утвердити себе живим у світі, що завмирає. Але відлуння гір («Ов-ов-во!..» — «Га-га-га...») лише повторює його крик, замикаючи героя у циклі самоти — ніби світ відповідає, але не чує.

Так Коцюбинський через звук і тишу, через контраст живого й мертвого простору передає не просто психологічний стан, а містичне переживання — відчуття межі між світом людей і світом духів. Цей стан готує Івана до наступного одкровення — містичного поклику Марічки, який зливає реальність і потойбічне в єдине ціле.

Містичність цього фрагмента полягає в тому, що природа одухотворюється, стає живою істотою, яка вступає з героєм у спілкування. Самота Івана — це не просто психологічне почуття, а дотик до іншого виміру буття, передвісник зустрічі з душею Марічки.

«Добре, що хоч світла нема, бо її очі не змогли б більше нічого вмістити. Вона нічого не хоче. Аби тільки поночі було, як зараз, і тихо. Все од неї тікає...» (Коцюбинський, «*Fata Morgana*»).

У цьому уривку Коцюбинський передає містичне переживання героя через відчуття внутрішньої порожнечі та єдності з ніччю. Темрява виступає не просто як природне явище, а як символ духовного спокою й безмежності: «світла нема» — і очі героїні більше не змушені сприймати фізичний світ, що перевантажує її почуття.

Містицизм проявляється у злитті внутрішнього і зовнішнього: ніч і тиша стають продовженням її душевного стану, де час і простір перестають існувати як конкретні величини, а емоції і переживання стають надчуттєвими. Відчуття, що «все од неї тікає», підкреслює межу між матеріальним світом і духовним

сприйняттям, де людина існує у стані безсловесної, але глибокої містичної єдності з ніччю.

Містичне явище проявляється в одужуванні та розширенні духовного сприйняття через ніч і тишу, у відчутті межі між життям і внутрішньою порожнечою як прозорої та містичної, а також у тому, що внутрішній стан героя стає дзеркалом всесвітньої гармонії темряви, часу і простору.

«Іван був дев'ятнадцятою дитиною в гуцульській родині Палійчуків. Двадцятою і останньою була Анничка. Не знати, чи то вічний шум Черемошу і скарги гірських потоків, що сповняли самотню хату на високій кичері, чи сум чорних смерекових лісів лякав дитину, тільки Іван все плакав, кричав по ночах, погано ріс і дивився на неню таким глибоким, старече розумним зором, що мати в тривозі одвертала од нього очі. Не раз вона з ляком думала навіть, що то не від неї дитина.» (Коцюбинський, «Тіні забутих предків»).

У цьому уривку Коцюбинський створює атмосферу містичної напруги, поєднуючи реальність і надприродне. Опис гірського оточення — «вічний шум Черемошу», «скарги гірських потоків», «чорні смерекові ліси» — формує образ світу, що живе своїм, таємничим життям. Ці природні елементи не лише фон, а й активні учасники подій, що впливають на психіку людини.

Містичність проявляється через сприйняття Івана: його «глибокий, старече розумний зір» і незвичайна поведінка — «погано ріс», «кричав по ночах» — викликають у матері підозри, що це не її дитина, а «обмінник» — дитина, викрадена нечистою силою. Цей мотив обміну дітей є поширеним у фольклорі і підкреслює межу між світом людей і потойбіччя.

У такий спосіб Коцюбинський через інтеграцію природних явищ і психологічних станів героїв створює містичний простір, де реальність і надприродне переплітаються, формуючи особливу атмосферу гуцульського світу.

У прозі Михайла Коцюбинського містицизм виступає як органічна складова художнього світу, що формує його жанрову, тематичну та символічну структуру. Аналіз жанрової своєрідності показує, що письменник використовує

поєднання реалістичного, імпресіоністичного та символістського письма, що дозволяє створювати тексти з багат шаровою композицією, де зовнішній сюжет взаємодіє з внутрішнім духовним переживанням героя. Прояви містицизму у межах новели, повісті та психологічного етюду демонструють, що надприродне не вводиться як ілюзія або фантастичний елемент, а постає як спосіб психологічного та духовного прозріння. Жанрова гібридність у цих творах слугує засобом створення атмосфери ірреальності, в якій межа між матеріальним і духовним, життям і смертю, реальним і символічним стає умовною, а читач занурюється у сферу внутрішнього досвіду персонажів.

Тематичне наповнення містичних мотивів розкриває ключові екзистенційні проблеми: зіткнення реального й надприродного, духовне пробудження, усвідомлення межі між життям і смертю. Через психологічні переживання героїв Коцюбинський досліджує глибинний внутрішній світ людини, демонструючи, що містичний досвід є не лише способом опису подій, а інструментом самопізнання та духовного розвитку. До того ж містичні мотиви взаємопов'язані з національними, морально-філософськими та екзистенційними темами, оскільки вони підкреслюють значущість культурної пам'яті, колективного досвіду і моральних виборів персонажів, що формує глибину художнього світу Коцюбинського.

Символічна система його прози реалізується через образи світла й тіні, сну, природи та кольору, а також архетипи душі, духу, смерті та відродження. Символи не є декоративними елементами, а служать засобом узагальнення духовних і психологічних процесів, що відбуваються у свідомості героїв. Завдяки цій образності Коцюбинський досягає поєднання конкретного та метафізичного, реального і ірреального, створюючи ефект містичного реалізму, який підкреслює філософську та моральну глибину його прози.

Отже, визначено, що містицизм у прозі Михайла Коцюбинського є багаторівневою структурою, що інтегрує жанрові експерименти, тематичні пошуки та символічні образи. Він не просто доповнює сюжет, а формує систему художнього мислення, у якій духовний досвід і психологічне

самопізнання стають центральними координатами літературного світу автора. В результаті проза Коцюбинського постає як синтез реалістичного, символістського та психологічного письма, що дозволяє передати внутрішню реальність героя, взаємозв'язок людини з космосом і буттям, а також заглибитися у філософські та національні аспекти української культури.

2.2. Кольористика, звукопис, метафорика, лексичні та синтаксичні маркери містичного дискурсу

Проза Михайла Коцюбинського відзначається надзвичайною музикальністю, колористичною виразністю й ритмом внутрішнього життя, що створюють своєрідний містичний дискурс. Його тексти поєднують реалістичне з ірреальним, психологічне з космічним, а духовне з природним. Особливості лексики, метафорики, синтаксису та звукопису сприяють формуванню відчуття трансцендентного — “вищої присутності” у звичайному пейзажі чи психологічному стані персонажа. Проза Михайла Коцюбинського вирізняється особливою увагою до лексичних та синтаксичних засобів, які створюють атмосферу містики та підкреслюють внутрішній світ персонажів. Автор використовує слова з емоційно-символічним забарвленням, архаїзми, метафоричні епітети, що надають тексту ритмічності та музичності, а також допомагають передати духовний та психологічний стан героїв. Синтаксичні конструкції — інверсії, повтори, анафори — застосовуються для створення ефекту затримки часу, концентрації уваги на важливих деталях та формування містичного напруження.

Одним із яскравих прикладів є цитата «Я утомився. Мене втомили люди...» (Коцюбинський, «*Intermezzo*»). Лаконічна синтаксична побудова, ритмічна пауза між двома реченнями та лексична повторюваність (“утомився” — “втомили”) створюють ефект сповідального мовлення. У цій простоті закладена глибока психологічна напруга — втома від соціального світу перетворюється на метафізичну втому душі. Містицизм цього фрагмента

проявляється в тиші, що настає після слів, у відчутті звільнення, коли людина прагне розчинитися у природному космосі.

У цитаті *«На небі сонце — серед нив я. Більше нікого. Йду. Гладжу рукою соболину шерсть ячменів, шовк колосистої хвилі.»* (Коцюбинський, «Intermezzo»).

М. Коцюбинський демонструє тонке поєднання кольористики та містицизму, що створює атмосферу духовного відродження й гармонії. Зорові образи сонця та колосистих нив формують теплу, золотаву палітру, що символізує життєву силу, родючість і спокій природи. Метафора «соболина шерсть ячменів» не лише передає тактильну ніжність колосків, а й надає полю відчуття живої сутності, що взаємодіє з героєм. Через ці образи природа постає не просто як фон дії, а як одухотворений простір, який здатний «лікувати» душу і стати посередником між людиною та вищим світом. Містицизм проявляється у стані єдності героя з навколишнім середовищем: відчуття ізоляції — «Більше нікого» — підкреслює, що час і соціальні зв'язки зникають, а людина входить у безпосередній контакт із сакральною сутністю природи. Через дотик до колосків, усвідомлення їхнього руху й фактури, герой переживає містичне злиття із Всесвітом, де простір і час підкоряються внутрішньому духовному ритму. В такий спосіб кольористика, звукопис і текстура образів у цитаті стають засобами передачі не тільки естетичного задоволення, а й глибокого містичного переживання, демонструючи здатність природи зцілювати, очищати і приводити до гармонії душу людини.

Поступово природа перетворюється на космічну стихію, у якій герой знаходить власне місце: *«Мої дні течуть тепер серед степу, серед долини, наливої зеленим хлібом...»* (Коцюбинський, *Intermezzo*). Тут використано колір (“зелений хліб”) як метафору життя, зростання і гармонії. Дієслово “течуть” відтворює часову і звукову ритміку буття — воно звучить, ніби тихий рух ріки. Через поєднання слухових і візуальних елементів створюється відчуття духовного злиття людини з природою.

У «Тінях забутих предків» поетика кольору і звуку досягає рівня архетипного символу. В уривку «*І знову плаче трембіта...*» (Тіні забутих предків) трембіта стає голосом потойбічного світу. Її “плач” має не лише звукову, а й ритуально-містичну функцію: це мова предків, що відлунює крізь час. Однозвучне речення з еліпсисом (“і знову...”) створює ефект повтору долі, циклічності життя і смерті. Звуковий символізм тут ототожнює голос музичного інструмента з духовним болем і вічністю.

«І раптом почув він тихе: „Іва-а!“ Хтось його кликав. О! Знову: „Іва-а!..“ Марічка? Де вона взялась? Прийшла на полонину? Вночі? Заблудилась і кличе? Чи, може, йому причулось? Ні, вона тут. Серце калата в Іванових грудях, але він вагається ще». (Коцюбинський, «Тіні забутих предків»).

У цьому уривку Коцюбинський передає містичне переживання героя через духовний пошук і єднання з вічністю. Голос Марічки сприймається Іваном не просто як зовнішній сигнал, а як прояв потойбічного зв'язку, що виводить його душу за межі буденного світу. Повторення крику «Іва-а!..» виконує функцію ритмічної анафори, підкреслюючи наполегливість духовного заклику й нескінченність пошуку. Питальні речення («Марічка? Де вона взялась? ...») створюють ефект внутрішнього діалогу та підкреслюють його духовне хвилювання, а фізичне відчуття серцебиття слугує тілесним маркером переживання містичного контакту. Простір полонини, ніч і самотність героя підсилюють ефект містичного піднесення, формуючи атмосферу духовної єдності з вічністю. Цей момент демонструє, як у Коцюбинського межа між світом живих і мертвих стає прозорою, а пошук щастя і кохання стає одночасно актом духовного самопізнання.

«Здалеку йшла на село хмара куряви. Вона все наближалась, росла, здіймалась до неба, врешті, сонце пірнуло в неї і розсипалось рожевою млою.» (Коцюбинський, «Fata Morgana»).

У цьому уривку Коцюбинський майстерно поєднує кольорові образи та звукові ефекти, створюючи атмосферу, що межує між реальністю та ілюзією. «Хмара куряви», що «все наближалась, росла, здіймалась до неба», символізує

наближення чогось невизначеного та потужного. Коли «сонце пірнуло в неї і розсипалось рожевою млою», автор використовує кольори для передачі відчуття спекотної, майже хворобливої атмосфери. Ці кольорові образи не лише описують фізичний стан природи, а й відображають внутрішній стан персонажів, їхні тривоги та очікування.

Звукові ефекти, такі як «тривожні згуки», «немов діти плакали» та «ціпки гупали на току», додають ще один рівень сприйняття, де звуки природи і людської діяльності переплітаються, створюючи відчуття хаосу та невизначеності. Ці звуки можуть бути інтерпретовані як символи соціальної напруги та наближення змін у селі.

Введення образу «овечої отари», що «залляла вулицю», додає елемент містицизму, де звичайна сцена набуває символічного значення. Отара, що «сколихнула повітря нескладним беканням», може бути інтерпретована як метафора масового руху чи народного хвилювання, що наближається до села.

Так через кольористику та звукопис Коцюбинський створює багатопланову атмосферу, де природа, звуки та соціальні процеси переплітаються, відображаючи внутрішній світ персонажів та соціальні зміни в селі.

Особливу роль у побудові містичного хронотопу відіграє стихія води.

«Здалеку йшла на село хмара куряви. Вона все наближалась, росла, здіймалась до неба, врешті сонце пірнуло в неї і розсипалось рожевою млою» (Коцюбинський, «Fata Morgana»).

Цей образ створює враження, що природа набуває містичного характеру, де хмара куряви стає живим організмом, що наближається до села. Рожевий відтінок мли, що розсипається від сонця, додає атмосфері загадковості та ілюзорності.

У цьому уривку Коцюбинський майстерно використовує кольори та природні явища для створення містичної атмосфери. «Хмара куряви», що «все наближалась, росла, здіймалась до неба», символізує наближення чогось

невизначеного та потужного. Цей образ передає відчуття тривоги та очікування.

Коли «сонце пірнуло в неї і розсипалось рожевою млою», автор використовує кольори для передачі відчуття спекотної, майже хворобливої атмосфери. Рожевий відтінок мли, що розсипається від сонця, додає атмосфері загадковості та ілюзорності.

Ці кольорові образи не лише описують фізичний стан природи, а й відображають внутрішній стан персонажів, їхні тривоги та очікування. Цей контраст між реальним і фантастичним підсилює містичний ефект, де природа стає відображенням внутрішнього світу героя.

В такий спосіб через кольористику та природні явища Коцюбинський створює багатшарову атмосферу, де реальність і ілюзія переплітаються, відображаючи внутрішній світ персонажів та їхні переживання.

«Весела грань сміється до Івана з-під важкого накладу і раптом чезне. Перед очима плывуть вже зелені плями, розпливаються у царинки, у смерековий ліс.» (Коцюбинський, «Тіні забутих предків»).

Цей уривок із «Тіні забутих предків» Коцюбинського демонструє глибоке поєднання кольористики та містицизму. *«Весела грань сміється до Івана з-під важкого накладу і раптом чезне»* передає динаміку сприйняття світу героєм: світло і колір постають як живі, рухливі суб'єкти, здатні спілкуватися з людиною, а потім раптово зникати, створюючи відчуття невловимого містичного світу. Зелені плями, що *«розпливаються у царинки, у смерековий ліс»*, символізують гармонію людини з природою: кольорові образи сприймаються не лише зорово, а й емоційно, стаючи засобом духовного піднесення. Через плавність і розмитість цих образів Коцюбинський передає ефект містичного прозріння, коли межа між реальним і уявним стирається, а Іван переживає злиття власного внутрішнього світу з живою природою. Простір лісу і полонин стає ареною духовного досвіду, де колір, світло та форма перетворюються на символ єднання з універсальним буттям.

«Чорні гори залляли долини, як велетенська отара. Вони вікують у такій тиші, що чують навіть дихання худоби. А над ними розстелилося небо, ся полонина небесна, де випасаються зорі, як білі овечки. Чи ще щось є в світі, окрім цих двох полонин? Одна послалась долом, друга горою, а між ними, як дрібна цятка, чорніє пастух» (Коцюбинський, «Тіні забутих предків»).

У цьому уривку Коцюбинський майстерно поєднує кольористику, звукові образи та містичне сприйняття природи, створюючи ефект духовного прозріння. Образ «чорних гір», які «залляли долини, як велетенська отара», передає масштабність і могутність природи, водночас використовуючи метафору, яка оживляє простір, роблячи його подібним до живої істоти, що оберігає долини. Тиша, в якій «чують навіть дихання худоби», підкреслює концентрацію, внутрішню напруженість та містичну споглядальність, де кожен звук і рух сприймається як священний сигнал, ніби природа сама вступає у діалог з героєм.

Колористично автор контрастує темне («чорні гори») та світле («небо», «зорі, як білі овечки»), створюючи ефект подвійності: матеріальний світ і потойбічний, земний і небесний, зливаються в єдиний гармонійний простір. Метафора «полонина небесна» розширює горизонт сприйняття, переносить читача у сферу символічного та містичного, де зорі виступають як живі істоти, що «пасуться», і підкреслюють єдність космосу та людського сприйняття.

Вертикальна та горизонтальна композиція простору («одна послалась долом, друга горою, а між ними... пастух») підсилює відчуття маленької людини в масштабі всесвіту, але водночас демонструє гармонію людини з природою. Уривок стає прикладом пантеїстичного світосприйняття Коцюбинського: світ живий, кожен його елемент наповнений духовним сенсом, і людина, навіть найменша, стає частиною цього цілісного космічного порядку.

«З лускотом й зойком летить десь в долину зрубане дерево ... і знову плаче трембіта.» («Тіні забутих предків»).

У цьому фрагменті природа стає активним учасником події: зрубане дерево падає із «лускотом й зойком», і відлунням цієї дії лунає «плач

трембіти». Кольористика тут вимальовується через звук — лускіт, зойк — це темні, неспокійні звучання, що створюють відчуття напруги. Звукопис — це ключовий елемент: через звук дерева і трембіти природа «промовляє». Метафора дерева як суб'єкта, який падає, і трембіта як «сльози» природи, підсилює містичний ефект: не просто фізичне лихо, а духовна трагедія, у якій гори «зіхають». Синтаксична побудова — складне речення з кількома частинами — дає простір для розвитку образу, ніби читач «чує» весь ланцюг подій: падіння, відлуння, спів. Це наголошує, що межа між «людським» і «природним» розмивається — природа стає «молячою», надприродньою.

«Мої дні течуть тепер серед степу, серед долини, наливої зеленим хлібом. ... ниви котять та й котять зелені хвилі і хлюпають ними аж в краї неба.» (Intermezzo).

Цей уривок наповнений кольоровими, звуковими та руховими образами. «Зелений хліб» — це метафора стиглого зеленого поля, підкреслена через кольорову палітру: зелень, хвилі, небо. Звукопис тут майже тихий, але внутрішньо «хлюпання», «котять», «в краї неба» — це ритмічні рухи, що створюють відчуття нескінченного ландшафту, плинності часу. Метафора нива як море з зелених хвиль переводить поле у стихію, у простір, живий і динамічний. Синтаксис подовжений, багатий деталями, інверсії та паралелізми підкреслюють рух і водночас стабільність: «котять... котять... хлюпають...». У містичному аспекті це уривок, де герой розчиняється в просторі — його «дні течуть» разом зі степом, і межа між «я» і «ландшафтом» стирається.

Ці приклади демонструють, як Михайло Коцюбинський використовує кольористику, звукопис, метафори, лексичні та синтаксичні особливості для створення містичного дискурсу у своїх творах.

Отже, кольористика і звукопис у прозі Коцюбинського не виконують декоративної функції, а є засобом відтворення духовної динаміки. Через метафоричну персоніфікацію природи, через синтаксичну ритміку повторів, інверсій і паралелізмів автор створює музичний, зорово-звуковий простір, у якому матеріальне перетворюється на духовне. Містицизм його письма — це не

втеча від реальності, а її розширення, де кожен звук, колір і слово стають знаком присутності вищої гармонії.

2.3. Стилiстичнi фiгури i художнi прийоми формування мiстичної атмосфери

Проза Михайла Коцюбинського вирізняється особливою увагою до риторичних та тропних засобів, які дозволяють формувати містичну атмосферу та передавати внутрішній духовний і психологічний стан персонажів. Використання метафори, символу, епітета та порівняння створює ефект надприродності, а гіперболи та уособлення підсилюють емоційне переживання героїв, роблячи сприйняття світу більш глибоким і поетично насиченим. У творах Коцюбинського природа постає як активний учасник внутрішнього світу героїв, що дозволяє читачеві відчути надреальність і містичність зображуваного світу. Так, у «Тіні забутих предків» опис ріки і гір підкреслює їхню символічну роль:

«Блукав без мети, злавив на гори, спускався і підіймався, куди ноги носили. Нарешті побачив, що сидить над рікою. Вона клекотіла та шуміла під ногами у нього, ся кров зелена зелених гір, а він вдивлявся без тям в її бистрину, аж нарешті в його стомленім мозку засвітилась перша ясніша думка: на сім місці брела колись Марічка.» (Коцюбинський, «Тіні забутих предків»).

У цьому уривку Коцюбинський використовує низку стилістичних прийомів, що поглиблюють психологічний стан героя та створюють містичну атмосферу. Перш за все, помітна синтаксична ритміка: повторювані дієслова «злавив... спускався і підіймався» передають фізичну втому і внутрішнє метання Івана, одночасно відображаючи його психоемоційний стан. Така паралель між рухом тіла і рухом свідомості підсилює ефект занурення в переживання персонажа.

Далі автор використовує живописні епітети і метафори: «ся кров зелена зелених гір» — оліцетворення ріки і гір як носії енергії природи, що

переплітається з внутрішнім світом героя. Ця метафора водночас створює враження містичного злиття людини з природою.

Особливу роль відіграє внутрішній монолог і психологізм, який проявляється у завершальному реченні: *«в його стомленім мозку засвітилась перша ясніша думка»*. Тут Коцюбинський поєднує зовнішні образи (річка, гори) з внутрішнім прозінням героя, що створює ефект містичного сприйняття світу.

Тому стилістика уривку (синтаксичні повтори, метафори, оліцетворення, психологічна деталь) формує глибокий, поетично насичений образ внутрішнього і зовнішнього світу героя, де межа між реальністю і містичним досвідом стирається.

«На сонячній плямі полянки, що закралась в похмуре царство смерек, скакав біленький хлопчик, немов метелик пурхав зі стебла на стеблину, а обидві корови — жовтаня і голубаня, просунувши голови межі галузки, привітно дивились на нього, жуяючи жуйку, та зрідка дзвонили йому до танцю» (Коцюбинський, «Тіні забутих предків»).

Цей уривок із «Тіней забутих предків» демонструє вишукане поєднання стилістичних прийомів, що формують живу, майже казкову атмосферу.

По-перше, Коцюбинський активно використовує порівняння: хлопчик «немов метелик пурхав зі стебла на стеблину», що передає його легкість, безтурботність і граціозність рухів. Це порівняння створює ефект злиття людини з природою, надає сцені містичної невимуженості.

По-друге, автор застосовує уособлення: корови «привітно дивились на нього» та «дзвонили йому до танцю». Такі прийоми надають тваринам суб'єктивності, роблячи їх активними учасниками події і створюючи відчуття гармонії між людиною і світом природи.

Кольорові деталі («біленький хлопчик», «жовтаня і голубаня») формують колористичний ефект, який підкреслює радісний, світлий настрій сцени і контрастує з похмурістю смерекового лісу.

Ритміка речення, багата на дієслівні повтори та перелік дій, передає рухливість, життєрадісність і динаміку моменту.

У цілому, цей уривок є прикладом того, як Коцюбинський за допомогою стилістичних фігур — порівняння, оліцетворення, яскравої кольорової палітри та динамічного ритму — створює атмосферу єдності людини з природою, наповнену містичною поетичністю.

Аналогічно, у «Fata Morgana» Коцюбинський використовує епітети та образи світла для створення духовної атмосфери: *«Його думки пливли далі. Такі легкі, такі прозорі, мов весняне повітря»* (Коцюбинський, «Fata Morgana»).

У цьому уривку Коцюбинський майстерно використовує порівняння: думки героя «пливли далі... мов весняне повітря». Це порівняння надає психічному стану Івана легкості, прозорості та невимушеності, підкреслюючи гармонійний внутрішній світ і єдність із природою.

Використання метафори руху думок як плину повітря створює ефект безмежності й свободи, передає стан духовного піднесення та легкого, майже містичного прозріння. Весняне повітря символізує оновлення, очищення, початок нового циклу, що перегукується з мотивом духовного відродження героя.

Синтаксична простота речення та ритмічна плавність посилюють ефект спокою, безтурботності та прозорості переживань, роблячи внутрішній світ героя відчутно легким і поетично насиченим.

Загалом, цей уривок демонструє, як за допомогою порівнянь і метафор Коцюбинський передає містичну гармонію між людиною та природою, внутрішній стан прозорості і духовної свободи героя.

«Он йде Маланка. Мала, суха, чорна, у чистій сорочці, в старенькій свитці.» (Коцюбинський, «Fata Morgana»).

У цьому уривку Коцюбинський створює яскравий візуальний портрет персонажа за допомогою епітетів та деталей одягу: «Мала, суха, чорна, у чистій сорочці, в старенькій свитці». Кожне слово несе інформацію про фізичний вигляд Маланки та її соціальне положення. «Мала, суха, чорна» підкреслює крихкість, скромність і, можливо, стомленість або тяжку долю, тоді як «чиста

сорочка, старенька свитка» символізує моральну чистоту, охайність і повагу до традицій.

Стилістично використано паралелізм епітетів, який створює ритмічну композицію, наче кадр художнього спостереження, і дозволяє читачеві майже відчувати присутність Маланки перед собою. Контраст між сухістю тіла і чистотою одягу підкреслює внутрішню стійкість героїні, її духовну чистоту попри скромність життя.

Загалом уривок демонструє, як Коцюбинський через детальне, емпіричне зображення зовнішності та одягу передає характер персонажа, створюючи містичний ефект присутності у побутовому і водночас символічному світі.

Подібним чином, у «Тіні забутих предків» автор передає таємничість образів: *«Тепер вони вже сиділи рядочком, забувши про вереск бійки й сердитий шум річки, а вона оповідала йому, що зветься Марічка, що пасе вже дроб'єта (вівці), що якась Марцинова — сліпа на одно око — покрала у них муку... і таке інше, обом цікаве, близьке і зрозуміле, а погляд її чорних матових очей м'яко поринав у Іванове серце...»* (Коцюбинський, «Тіні забутих предків»).

У цьому уривку Коцюбинський передає інтимність і психологічну близькість між персонажами через деталізацію щоденного побуту та внутрішнього сприйняття героя. Оповідь Марічки про вівці, дрібні клопоти («покрала муку») створює реалістичний побутовий фон, який контрастує з глибоким емоційним переживанням Івана. Це поєднання буденного і духовного підкреслює містичний аспект спілкування, коли навіть повсякденні дрібниці стають засобом емоційного і духовного зближення.

Стилістично Коцюбинський використовує епітети та метафори: «чорні матові очі», які «м'яко поринають у Іванове серце», — тут природа погляду Марічки уособлює емоційний і духовний вплив на героя, створюючи ефект проникливості та містичної глибини. Персоніфікація погляду надає сцені містичного звучання: очі стають носієм духовного контакту, через який Іван відчуває єдність із Марічкою на рівні душі.

Загалом уривок демонструє, як Коцюбинський поєднує реалістичну буденність і містичну глибину, використовуючи деталі, епітети та психологічну характеристику для створення атмосфери емоційного та духовного зближення.

«Мені здається, що хитнулося ліжко, хитнулися стіни — і я пливу. Ну, що ж, плисти, то й плисти. Засуваю голову під подушку і сплю» (Коцюбинський, «На острові»), що дозволяє читачеві пережити містичний досвід героя та зануритися в інший рівень буття.

У цьому уривку Коцюбинський передає суб'єктивне переживання героя через тілесно-психологічну синестезію. Опис хитання ліжка та стін («хитнулося ліжко, хитнулися стіни») створює ефект нестійкості та розчинення меж між реальністю і сном, підкреслюючи перехід Івана в стан напівсну або містичного споглядання.

Метафора «і я пливу» функціонує як символ духовного або психічного звільнення, відчуття легкості і безмежності, де герой відпускає контроль і підкоряється течії внутрішнього світу. Використання повтору «плисти, то й плисти» додає ритмічності та наголошує на прийнятті стану, що створює відчуття медитації або трансцендентного стану.

Фраза «Засуваю голову під подушку і сплю» підсумовує процес злиття фізичного і психічного досвіду: сон стає не просто тілесним відпочинком, а містичним відходом у внутрішній світ, де межі між тілом, свідомістю і навколишнім простором розмиваються. Уривок демонструє, як Коцюбинський стилістично через синестезію, повтори та метафори формує почуття містичної нестійкості та внутрішнього плавання героя.

«Вітер зірвав моє привітання і кинув у море. Ось несеться воно у збитій крилами піні і сяє на сонці. А може, й мене привітали, тільки вітер так само стер усмішку з їх уст і жбурнув в море?» (Коцюбинський, «На острові»).

У цьому уривку Коцюбинський майстерно поєднує стилістичні прийоми метафори, оліцетворення та символу, щоб створити ефект містичної невизначеності і внутрішнього переживання героя.

Метафора «вітер зірвав моє привітання і кинув у море» уособлює неможливість прямого контакту людини з іншими, відчуття втрати або відчуження, при цьому природа виступає як активний учасник події. Уособлення вітру надає йому дійсної агентності, ніби він самостійно втручається в людські взаємини, роблячи неможливим сприйняття привітання.

Символіка моря та «збитої крилами піни» підкреслює транзитивність і нестійкість людських емоцій, а гра світла — «сяє на сонці» — вносить оптимістичну або світлову перспективу, натяк на надію та сприйняття краси навіть у втраті.

Другий абзац («А може, й мене привітали...») переносить містичну невизначеність у психологічну площину героя, демонструючи його рефлексію, сумнів і сприйняття світу через символічну призму. Тут межа між зовнішнім світом і внутрішнім досвідом розмивається, а читач відчуває тонку грань між реальною подією і її суб'єктивним відчуттям.

Так уривок ілюструє, як Коцюбинський через метафору, уособлення та символіку природи формує містичну атмосферу і підкреслює глибину духовного сприйняття героя.

«Земля помолоділа одразу. Підмуровки терас скалять до сонця зуби, а тіні од виноградних лоз заткали густим візерунком золоті ризи садків» (Коцюбинський, «На острові»)..

У цьому уривку Коцюбинський створює яскраву колористичну і стилістичну картину пробудження природи, поєднуючи метафори, уособлення та епітети.

Метафора «Земля помолоділа одразу» надає живої активності природі, відчуття оновлення і життєвої сили, наче земля сама відчуває весняне пробудження. Підмуровки «скалять до сонця зуби» — яскравий приклад гіперболи та оліцетворення, що створює відчуття, ніби навіть каміння бере участь у процесі життєтворення, додаючи сцені емоційного напруження та динаміки.

Образ «тіні од виноградних лоз заткали густим візерунком золоті ризи садків» демонструє поетичне поєднання світла і тіні, де кольорова символіка (золото садків) передає тепло, сонячне сяйво та духовну гармонію простору. Тіні, «заткали густим візерунком», створюють відчуття мереживної структури, що надає пейзажу ритмічної візуальної музичності.

У поєднанні ці художні засоби формують містичну атмосферу пробудження і єднання людини з природою, де простір стає символом життєвої сили, краси і гармонії світу.

Проза Михайла Коцюбинського вирізняється здатністю передавати містичну атмосферу через комплексне використання тропів, риторичних і синтаксичних прийомів. Автор створює психологічний стан героя, у якому поєднуються втома, занурення в себе та взаємодія з навколишнім світом, що виявляється містичним і живим. Повтори, паралелізми та інверсії допомагають передати ритм внутрішніх переживань, а епітети, метафори й уособлення — надприродність світу. Так, коли герой відчуває втому і внутрішню роздвоєність, він говорить: *«Лишилось тільки ще спакуватись... Се було одно з тих незчисленних "треба", які мене так утомили і не давали спати»* (Intermezzo). Повтор *«треба»* і синтаксична побудова створюють відчуття нестримного тиску зовнішніх обов'язків, що набуває містичної сили, адже вони наче живі й володіють героєм.

Відчуття злиття власного і чужого існування підкреслюється метафорою: *«Я чую, як чуже існування входить в моє, мов повітря крізь вікна і двері, як води притоків у річку»* (Коцюбинський, «Intermezzo»). Тут уособлення чужого життя надає природним образам психологічної та містичної ваги. Інший приклад містичної взаємодії з навколишнім світом проявляється, коли герой переживає містичну агресію сучасного міста: *«Се ти одягла землю в камінь й залізо, се ти через вікна будинків — тисячі чорних ротів — вічно дихаєш смородом»* (Коцюбинський, «Intermezzo»). Символіка каменю і заліза у поєднанні з уособленням «дихаєш смородом» створює відчуття потужної, майже надприродної сили, яка контролює простір.

М. Коцюбинський застосовує також риторичні запитання для передачі внутрішньої напруженості та містичного страху: *«Хто дасть мені втіху бути самотнім? Смерть? Сон?»* (Коцюбинський, «Intermezzo»). Синтаксична структура із короткими, рваними реченнями посилює напруження й підкреслює неможливість уникнути зовнішнього світу. Містична атмосфера також виникає у сцені, де герой спостерігає хаос міста під час поїздки: *«Якийсь зелений хаос крутився круг мене і хапав бричку за всі колеса, а неба тут було так багато, що очі тонули в нім, як в морі»* (Коцюбинський, «Intermezzo»). Метафора «очі тонули в небі, як у морі» створює відчуття потопу в реальності, що межує з надприродним.

Контраст між тишею і шумом у творі підсилює містичний ефект: *«у»* (Коцюбинський, «Intermezzo»). Тут уособлення тиші й співзвучність із природними звуками формує атмосферу спокою, що контрастує з людським хаосом.

М. Коцюбинський також використовує прийоми фрагментарності та детального опису предметів для посилення містичності: *«Десять чорних кімнат, налитих пітьмою по самі віncia. Вони облягають мою кімнату»* (Коцюбинський, «Intermezzo»). Тут простір оточений темрявою наче живий, що підкреслює психологічну ізоляцію героя та атмосферу містичного страху.

У сприйнятті героя природа теж стає носієм містичної сили: *«Мої дні течуть тепер серед степу, серед долини, наливої зеленим хлібом. Безконечні стежки, скриті, інтимні, наче для самих близьких, водять мене по нивах»* (Коцюбинський, «Intermezzo»). Метафора «наливої зеленим хлібом долини» та порівняння стежок з інтимними шляхами підкреслюють духовну близькість героя до природи.

Використання уособлення тварин також підсилює містичну атмосферу: *«Великі білі вівчарки, наче ведмеді, скачуть на задніх лапах, і скаче на них довга кудлата вовна»* (Коцюбинський, «Intermezzo»). Тут образи собак наділені силою й агресією, що символізує стихію, яка випробовує героя, а порівняння з ведмедями підкреслює велич і небезпеку.

Тиша, пробуджена у героя, контрастує з міським шумом: *«І тут закувала зозуля. Тоді я раптом почув велику тишу. Вона виповняла весь двір, тайлась в деревах, залягла по глибоких блакитних просторах»* (Коцюбинський, «Intermezzo»). Метафора тиші як живої сили створює містичне переживання, коли природа зливається з психічним станом героя.

Нарешті, використання контрастів і фрагментації для передачі духовного переживання проявляється у сцені взаємодії з тваринами: *«Оверко чистий сангвінік і на все накидається осліп, наче перед червоними очима вічно висить у нього рожевий туман»* (Коцюбинський, «Intermezzo»). Тут порівняння та метафора формують ірреальне сприйняття дійсності, де поведінка тварини набуває символічного значення, а герой переживає містичний досвід.

Комплексно діють і композиційні прийоми, які забезпечують поєднання реалістичного та надприродного в оповіді, акцентуючи духовні й психологічні переживання персонажа. Зміна перспективи, яка проявляється у фрагменті *«Вреши ми вдома. Білі стіни будинку вертають мені притомність. Як тільки бричка вкотилась на широкий зелений двір — закувала зозуля»* (Коцюбинський, «Intermezzo»), дає змогу одночасно показати суб'єктивне сприйняття героя та об'єктивний зовнішній світ, підкреслюючи ефект подвійної реальності. Контрастні побудови, як у вислові *«Так було тихо, що мені соромно стало калатання власного серця»* (Intermezzo), протиставляють зовнішню тишу та внутрішнє хвилювання, створюючи ефект містичної напруженості і водночас емоційної глибини.

Тож, синтаксичні та композиційні прийоми у творах М. Коцюбинського працюють у комплексі: вони ритмічно структурують текст, концентрують увагу читача на деталях, створюють ефект затримки часу та поєднують реалістичне з надприродним, підкреслюючи духовні та психологічні переживання героїв. М.Коцюбинський використовує метафори, уособлення, порівняння, епітети, синтаксичні повтори та інверсії, а також фрагментарність і контрасти для створення містичної атмосфери, яка передає психологічний та духовний стан

героя, поєднує реальне і надприродне та робить сприйняття світу героєм глибоко символічним.

У такий спосіб мовно-стилістичні особливості містицизму в прозі Михайла Коцюбинського проявляються через цілісну систему засобів, що формують унікальну атмосферу духовного та психологічного переживання героїв. Поєднання жанрових і тематичних елементів дає змогу авторові створювати тексти, в яких містичне постає не як окремий сюжетний мотив, а як органічна частина світу персонажів, де реальне й потойбічне зливаються.

Символічна специфіка, виражена через образи природи, архітектури, стихій, надає простору духовного звучання, а кольористика і звукопис підкреслюють емоційно-естетичний вимір оповіді, трансформуючи пейзаж у активного учасника внутрішнього життя героїв. Метафори, епітети, порівняння та гіперболи створюють ефект надприродності, а синтаксичні структури, ритмічні повтори та анафори сприяють зануренню читача у стан містичної напруги або прозріння.

Через одухотворення природи і явищ світу, перетворення зовнішніх об'єктів на носії духовного досвіду та використання художніх прийомів Коцюбинський формує цілісний містичний дискурс, де внутрішній стан героя співзвучний із космічними й природними ритмами, а читач відчуває глибоку гармонію між матеріальним і духовним, видимим і невидимим.

РОЗДІЛ 3

ЛІНГВІСТИЧНА ІНТЕРПРЕТАЦІЯ МІСТИЦИЗМУ В ОКРЕМИХ ТВОРАХ МИХАЙЛА КОЦЮБИНСЬКОГО

3.1. «Тіні забутих предків»: синтез народної демонології та авторського міфу

У повісті Михайла Коцюбинського *«Тіні забутих предків»* народна демонологія постає не лише як етнографічний елемент, а як основа авторського міфу, у якому зливаються архаїчні уявлення, символістська образність і психологізм. Автор занурює читача у світ гуцульської магії слова, де природа, людина і надприродне існують як єдине ціле. Уже на початку твору постає дитина, що сприймає реальність крізь призму міфу: *«Він знав уже багато. Умів знаходити помічне зілля — одален, матриган і підойму, розумів, про що канькає каня, з чого повстала зозуля...»*(Коцюбинський, *«Тіні забутих предків»*). У цьому уривку використано фольклорну лексику, діалектні назви трав і птахів, що формують архаїчний світогляд гуцула. Через синтаксичну розлогість і плавність інтонації відтворено відчуття природної гармонії, у якій знання про навколишнє є не науковим, а інтуїтивно-магічним.

Далі Коцюбинський посилює демонологічне тло, зазначаючи: *«Знав, що на світі панує нечиста сила, що арідник править усім; що в лісах повно лісовиків, які пасуть там свою маржинку...»*(Коцюбинський, *«Тіні забутих предків»*). Тут простежується народна віра у двоїсту природу світу: добро і зло існують поруч, переплітаючись у вічному коловороті. Лексеми «арідник», «лісовики» та «маржинка» — це не просто етнографічні деталі, а носії міфологічної семантики. Автор використовує синтаксичну паралельність, що нагадує ритм заклинання, завдяки чому оповідь набуває магічного звучання.

Вплетення демонічних образів поглиблюється у фразі: *«...там блукає веселий чугайстир, який зараз просить стрічного в танець та роздирає нявки»*(Коцюбинський, *«Тіні забутих предків»*). Епітет «веселий» поєднано з моторошним дієсловом «роздирає», що створює ефект внутрішнього

дисонансу, характерного для народної демонології. Коцюбинський використовує контрастні лексеми, аби передати неоднозначність стихійних сил природи: те, що може звеселити, водночас здатне знищити. Така двоїстість емоцій формує відчуття містики, коли зло не є абсолютним, а лише частиною природного порядку.

Психологічний підтекст містицизму проявляється й в узагальненні: *«Весь світ був як казка, повна чудес, таємнича, цікава й страшна»* (Коцюбинський, *«Тіні забутих предків»*). У цій метафорі дитяче світосприйняття Івана проектується на весь художній простір твору. Порівняння світу з казкою підкреслює злиття реального і фантастичного. Епітети «таємнича» та «страшна» виявляють подвійний характер гуцульського буття, де захоплення природою невіддільне від страху перед її непізною сутністю. Мелодійність фрази і ритмічність переліку підсилюють ефект міфопоетичної гармонії.

Образ природи як живої істоти особливо виразний у рядках: *«З-за галузки смереки виглядали зажурені гори, напоєні сумом тіней од хмар...»* (Коцюбинський, *«Тіні забутих предків»*). Тут застосовано уособлення, яке перетворює ландшафт на емоційно активний простір. Прикметники «зажурені» та «напоєні сумом» створюють атмосферу духовного споріднення між людиною і горами. Семантичне поле слова «тіні» розширюється від фізичного до метафізичного значення — натяку на душі предків, що зберігають присутність у природі.

У подальшому описі природа набуває рис живого організму: *«Гори щохвилини міняли свій настрій: коли сміялась царинка, хмурился ліс»* (Коцюбинський, *«Тіні забутих предків»*). У цій антитезі відчутна динаміка внутрішнього життя природи, яка віддзеркалює психологічний стан героя. Завдяки дієслівним формам минулого часу автор створює відчуття постійного руху, мінливості, що характерне для символістського образу світу. Лексична паралельність «сміялась — хмурился» виявляє емоційний зв'язок між природою й людиною, що є основою міфологічного мислення.

Містичне начало досягає кульмінації у появі надприродної істоти: *«На камені, верхи, сидів “той”, щезник, скривив гостру борідку, нагнув ріжки і дув у фляру»* (Коцюбинський, *«Тіні забутих предків»*). Тут матеріалізується образ потойбічного світу. Опис зовнішності щезника побудований на деталях, характерних для народних уявлень про чорта, але письменник навмисно уникає прямої назви, використовуючи займенник «той», що підсилює відчуття невимовності й страху. Мовна ритміка коротких фраз створює відчуття напруги, а акустичний мотив фляри підкреслює зв'язок музики з магичною силою.

Звукова образність продовжується у рядках: *«“Нема моїх кіз... нема моїх кіз...” — розливалась жалем фляра»* (Коцюбинський, *«Тіні забутих предків»*). У цьому епізоді музичний інструмент наділено людськими почуттями, що виявляє глибинне уособлення неживого. Анафоричне повторення посилює мелодійність і створює ефект магичного заклинання. Слова й звуки тут об'єднуються у єдине семантичне поле, де музика виступає засобом комунікації між світом людей і духів.

Особливо показовим є момент розв'язання містичної сцени: *«А коли... видобув голос, щезник звинувся і пропав раптом у скелі, а цапи обернулись в коріння дерев...»* (Коцюбинський, *«Тіні забутих предків»*). Метафора «цапи обернулись в коріння дерев» втілює ідею перевтілення, що має подвійний смисл — як фізичний і як духовний. У граматичному плані перевага дієслів руху («звинувся», «пропав», «обернулись») надає текстові динаміки, перетворюючи опис на своєрідну вербальну картину переходу між світами.

Після зустрічі з потойбічним світ Івана змінюється, і це передано через музичний мотив: *«Пісня, здавалось, бриніла вже в ньому... і коли врешті знайшов, що не давало йому спокою... лісом поплила чудна, не відома ще пісня»* (Коцюбинський, *«Тіні забутих предків»*). Семантична побудова речення підкреслює внутрішнє пробудження героя: пісня живе в ньому, як частина його сутності. Завдяки дієсловом тривалості «бриніла» та «поплила» створюється

відчуття гармонії й духовного одкровення. Лексема «чудна» має відтінок сакральності, символізуючи злиття мистецтва, природи і надприродного.

Сцена духовного очищення підсилюється в описі: *«Радість вступила у його серце, залляла сонцем гори, ліс і траву...»* (Коцюбинський, *«Тіні забутих предків»*). Метафора світла має універсальний символічний вимір — це знак оновлення, очищення, перемоги добра над темрявою. У синтаксичній побудові речення простежується наростання енергії через послідовне розширення образів («гори, ліс і трава»), що передає повноту духовного переживання.

Завершується епізод світлим образом гармонії: *«На сонячній плямі полянки, що закралась у похмуре царство смерек, скавав біленький хлопчик, немов метелик пурхав зі стебла на стеблину»* (Коцюбинський, *«Тіні забутих предків»*). Контраст між «сонячною плямою» і «похмурим царством» виявляє перехід від страху до спокою. Порівняння з метеликом уособлює легкість і духовне відродження після контакту з надприродним. Лінгвістично цей фрагмент насичений епітетами й порівняннями, що створюють музичність і візуальну живописність — характерні риси символізму Коцюбинського.

У такий спосіб лінгвістична тканина повісті *«Тіні забутих предків»* є синтезом народної демонології та символістської естетики. Через діалектну лексику, уособлення, метафорику звуку й світла автор творить власний міф, де гуцульська віра в духів і сили природи перетворюється на універсальну модель єдності людини і космосу. Саме цей синтез лексичного, синтаксичного й образного рівнів забезпечує глибоку містичність твору, роблячи його унікальним явищем українського модернізму.

У повісті *«Тіні забутих предків»* народна демонологія виступає основним джерелом містичних образів. Гуцульські вірування, легенди та обряди створюють у творі атмосферу надприродного, де природа і потойбічний світ взаємодіють з людським життям. Демонічні персонажі, такі як мольфари, привиди та духи лісу, виступають носіями містичних сил і впливають на розвиток подій, підкреслюючи зв'язок героїв із духовним світом. Народна магія та ритуали органічно поєднуються з повсякденним життям героїв, формуючи

відчуття живої, магічної реальності і посилюючи емоційний і психологічний вплив оповіді на читача. У цілому, саме завдяки народній демонології Коцюбинський створює унікальний простір, де реальне й надприродне тісно переплетені.

У повісті М.Коцюбинського народні легенди та вірування не просто відтворюються, а проходять крізь призму авторського бачення, перетворюючись на унікальний художній міф. Письменник створює живий, містичний світ, де фантастичне переплітається з реальним, а природні явища і предмети набувають символічного і духовного значення. Для досягнення цього ефекту він широко застосовує лінгвістичні засоби: метафори, символи, уособлення, які дозволяють читачеві відчувати присутність надприродного в знайомому світі.

Гори у повісті постають не просто як географічний фон, а як живі, майже свідомі сили природи, що формують духовний і містичний простір буття героїв. Уже на початку твору автор наділяє ландшафт ознаками внутрішнього життя: *«З-за галузки смереки виглядали зажурені гори, напоєні сумом тіней од хмар»* (Коцюбинський, «Тіні забутих предків»). Метафора «зажурені гори» надає природі людських емоцій, перетворюючи її на співучасника подій. Такий художній прийом уводить у текст глибоке символічне значення: гори стають не лише місцем дії, а й духовним відлунням почуттів героїв, що підсилює містику та одухотвореність простору. Вони сприймаються як сила, яка бачить, пам'ятає й реагує — частина світового ладу, у якому людина і природа взаємопов'язані.

Річка у Коцюбинського також виконує функцію не лише природного, а й духовного елемента, що поєднує минуле і теперішнє. У тексті з'являється образ, у якому вода набуває ознак живої істоти: *«Знизу підіймався до Івана і затоплював гори глухий гомін ріки»* (Коцюбинський, «Тіні забутих предків»). Цей «гомін ріки» — не просто звук, а своєрідний голос землі, у якому вчуваються спогади поколінь, біль і спокій природи. Авторська метафорика підкреслює сакральну роль стихії: річка стає посередником між видимим і невидимим світами, з'єднуючи людину з природою та її пам'яттю. У

цьому проступає основа міфопоетичного мислення Коцюбинського — віра у всеохопну духовність світу.

Не менш важливим у формуванні містичного простору виступає образ лісу, який у повісті постає як живий, самостійний організм. Автор описує його з надзвичайною експресією: *«Ніжно дзвеніла над ним хвоя смерек, змішавшись з шумом ріки»*(Коцюбинський, «Тіні забутих предків»). Тут уособлення «дзвеніла хвоя» надає природі здатності до звукового самовираження, що створює ефект внутрішнього життя лісу. Природний світ перетворюється на одухотворену істоту, яка чує, говорить і взаємодіє з людиною. Через такий прийом Коцюбинський показує органічну єдність людини з природним космосом Гуцульщини, де навіть найменший звук чи рух набуває символічного виміру.

Гори, ріки та ліси в *«Тінях забутих предків»* постають як система знаків, крізь які проглядає народне міфологічне бачення світу. Їхні образи не є описовими деталями — це втілення стародавньої гуцульської філософії, у якій природа не протиставлена людині, а є її духовним продовженням. Як зазначає сам автор у сцені, коли Іван уперше відчуває музику гір: *«Весь світ був як казка, повна чудес, таємнича, цікава й страшна»*(Коцюбинський, «Тіні забутих предків»). Цей узагальнений образ-метафора концентрує у собі суть містичного світовідчуття героїв: реальність і надприродне втрачають межу, а природа стає ареною прояву духовних сил.

Отже, через художню трансформацію народних вірувань, через символічне наповнення природних образів і через особливу метафоричну мову Михайло Коцюбинський створює авторський міф, у якому реальне і фантастичне зливаються в єдину поетичну цілість. *«Гори щохвилини міняли свій настрій: коли сміялась царинка — хмурився ліс»* (Коцюбинський, «Тіні забутих предків») — ця деталь ще раз засвідчує здатність природи відчувати, жити й мислити. Такий синтез демонструє, що у світі повісті немає мертвих об'єктів: усе дихає, спостерігає і промовляє до людини. У цьому — справжня сутність містицизму Коцюбинського, який сприймає природу не як декорацію, а як живу субстанцію духовного життя.

3.2. Містичне бачення природи у «Intermezzo»: лінгвостилістичний аналіз

У новелі Михайла Коцюбинського «Intermezzo» природа виступає не просто тлом для розгортання людських переживань, а повноправним духовним суб'єктом, через який письменник розкриває містичну єдність людини й космосу. Уже сама побудова твору — перелік дійових осіб, серед яких поруч із людиною стоять «Ниви у червні», «Сонце», «Жайворонки», «Три білі вівчарки» — засвідчує персоніфікацію природних сил. У такий спосіб автор створює унікальний світ, де межа між людиною і довкіллям стирається, а природа набуває свідомості та голосу.

Першим проявом містичного злиття ліричного героя з природою є момент відходу від «залізної руки города». Коцюбинський описує цю сцену через динамічний символічний образ: *«Здавалось, город витягує в поле свою залізну руку за мною і не пускає»* (Коцюбинський, «Intermezzo»). Метафора «залізна рука» тут не просто уособлює урбаністичний простір, а виступає знаком духовного гніту, матеріальної цивілізації, яка поневолює людину. Її «пальці» намагаються утримати героя в просторі шуму й болю. Контраст між цим образом і подальшим прагненням до «тиші» підкреслює містику переходу — звільнення від механічного, мертвого світу до живої гармонії буття.

Мотив очищення та повернення до космічного первня розгортається через образ тиші, яка у творі має сакральний вимір: *«Закувала зозуля. Тоді я раптом почув велику тишу. Вона виповняла весь двір, таїлась в деревах, залягла по глибоких блакитних просторах»* (Коцюбинський, «Intermezzo»). Тут тиша не є порожнечою — це метафізична субстанція, яка очищає свідомість героя. Містичний елемент полягає у тому, що вона «таїться», тобто живе, має внутрішню волю, спроможність наповнювати світ. Звукова образність і лексична м'якість («виповняла», «залягла», «таїлась») формують відчуття ритму природи, у якому людина віднаходить душевну гармонію.

У наступному епізоді герой відкриває новий вимір буття — повну злитість із простором степу: *«Мої дні течуть тепер серед степу, серед долини, налитой*

зеленим хлібом. Безконечні стежки, скриті, інтимні, наче для самих близьких, водять мене по нивах, а ниви котять та й котять зелені хвилі і хлюпають ними аж в краї неба» (Коцюбинський, «Intermezzo»). Завдяки синестезії («течуть дні», «нивами хлюпають хвилі») і хвилеподібному ритму синтаксису створюється ефект нескінченного руху — символ космічного дихання природи. Тут Коцюбинський відходить від раціональної логіки опису: природа перетворюється на динамічний духовний організм, у якому герой «розчиняється», стаючи його частиною.

Один із центральних містичних символів новели — Сонце. Його образ з'являється як живе, одухотворене начало: *«На небі сонце — серед нив я. Більше нікого»* (Коцюбинський, «Intermezzo»). Цей мінімалістичний рядок відтворює ідею гармонійного космічного центру, де герой уподібнюється до планети, що рухається у власній орбіті. Сонце тут не лише світить — воно спілкується, керує, наповнює теплом і життям. Лаконічність і симетрія побудови речення створюють ефект рівноваги між людиною та всесвітом, що є суттю містичного переживання.

Особливе значення має сцена зі звільненням собаки: *«Ну, годі, Оверко... То через нього твої передні лапи мусять хапати повітря, то він душить за горло і вганяє назад у нього твою вогняну злість. Почекай трошки... а тепер гайда. Куди ж ти, куди?»* (Коцюбинський, «Intermezzo»). Цей епізод метафорично втілює процес духовного визволення людини, а пес стає символом природної сили, скутої «ланцюгом» соціальних умовностей. У діалозі з твариною проступає пантеїстичне відчуття єдності всього живого. Герой, як і пес, прагне свободи — тому момент звільнення набуває містичного значення катарсису.

Мовна тканина «Intermezzo» відзначається музикальністю, ритмічною організацією фрази, що посилює відчуття містичної гармонії. Наприклад, у рядку *«Я тепер маю окремий світ, він наче перлова скойка: стулились краями дві половини — одна зелена, друга блакитна — й замкнули у собі сонце, немов перлину»* (Коцюбинський, «Intermezzo») відчутна структурна симетрія, що відтворює образ зімкненого, самодостатнього космосу. Порівняння «перлова

скойка» вказує на цілісність і красу гармонійного світу, у якому відновлюється духовна рівновага.

Містичне бачення природи в цьому творі має не стільки релігійно-містичний, скільки філософсько-психологічний характер. Природа стає дзеркалом людської душі, її очищенням і відродженням. Звідси й центральна ідея новели — інтермедія як «перепочинок» між світом страждання і світом краси, між соціальною дійсністю і духовним спокоєм. У фіналі, коли герой готовий повернутися до людей, природа не зникає, а залишається в ньому як джерело оновленої сили.

Отже, лінгвостилістичний аналіз показує, що містичне у «*Intermezzo*» постає не у вигляді надприродних явищ, а через духовне просвітлення героя, виражене засобами метафорики, синестезії, персоніфікації та музикальної інтонації мови. Природа стає посередником між видимим і невидимим, матеріальним і духовним, виводячи людину до нового рівня буття.

У новелі Михайла Коцюбинського «*Intermezzo*» музикальність мови, ритм і колористика стають не просто художніми прийомами, а системою вираження духовного стану героя. Композиційно твір нагадує симфонію: кожен мотив — це нота в загальній мелодії очищення, де природа промовляє голосом світла, звуку, кольору. Музика пейзажу, як і музика душі, народжується через гармонію слова та ритму.

«Я втомився. Мені потрібне сонце, тиша і простір» (Коцюбинський, «*Intermezzo*»). Цей початок окреслює тему духовного виснаження, де короткі речення звучать як удари серця людини, яка шукає рівноваги. Триєдина формула «сонце, тиша і простір» задає ритм твору, його внутрішню мелодію, де кожне слово резонує як окрема нота. Через синтаксичну рівновагу автор створює ефект спокійного дихання, яке поступово відроджує героя.

Далі цей мотив переходить у відчуття безпосереднього злиття з природою: *«На небі сонце — серед нив я. Більше нікого»* (Коцюбинський, «*Intermezzo*»). Простота фрази має музичну симетрію: два коротких речення, поділені тире, створюють ритмічну паузу, що нагадує каденцію. Слова «Більше

нікого» передають не самотність, а повноту єдності з природним космосом. Це — момент абсолютного гармонійного звучання людини і світу, де «я» стає частиною всесвітнього акорду.

Пейзаж у Коцюбинського звучить: *«Говорить поле, говорить небо, говорить жайворонок»*(Коцюбинський, «Intermezzo»). Повтор дієслова «говорить» творить ритм, подібний до повтору музичного мотиву. Через цей ритм природа постає як жива істота, що вступає з людиною в діалог. Автор уникає описовості — він передає не зовнішню красу, а внутрішню мелодію буття.

Музикальність слова розкривається й у фразі *«Закувала зозуля. Тоді я раптом почув велику тишу»* (Коцюбинський, «Intermezzo»). Контраст звуку і тиші створює своєрідну динаміку, схожу на музичну фугу: спершу звук, потім — пауза, яка має не меншу емоційну вагу. У «великій тиші» зосереджується суть медитативного досвіду героя: тиша стає символом очищення, внутрішнього зцілення, вона звучить так само потужно, як і музика.

Колористика твору тісно пов'язана із звучанням. *«Сонце стояло серед неба, гаряче, біле, пекуче»* (Коцюбинський, «Intermezzo»). Білий колір у цій сцені є не тільки зоровим образом, а й акустичним — він випромінює, «гуде» теплом і світлом. Через повтор прикметників Коцюбинський досягає ефекту вібрації, пульсу. Біле світло тут — це музика очищення, кульмінація світлового акорду, у якому розчиняються біль і втому.

Гармонія руху й звуку виявляється у рядку *«Ниви котять хвилі зеленого шуму»*(Коцюбинський, «Intermezzo»). Метафора «хвилі шуму» об'єднує звукову й візуальну стихію, створюючи ефект співзвучності всього світу. Слово «котять» передає поступовість, м'яку безперервність — як у музиці, коли мелодія ллється без меж. Цей опис — це не зоровий пейзаж, а звуковий ландшафт.

У наступному фрагменті з'являється внутрішня музика сонця: *«Сонце лле на мене потоки свого проміння»* (Коцюбинський, «Intermezzo»). Тут дієслово «лле» виконує роль музичного ритму, передаючи м'якість і повторюваність

руху. Сонячне світло уподібнюється мелодії, яка проникає в душу героя, змиваючи втому. Колористична гама переходить у звукову, а світло стає інструментом духовної терапії.

Одухотворення природи посилює образ тиші: *«Тиша стоїть така глибока, що чути, як росте трава»* (Коцюбинський, «Intermezzo»). Цей рядок демонструє апогей містичного слуху. Тиша не є відсутністю звуку — навпаки, вона наповнена ним до межі. Автор передає феномен космічної гармонії, коли навіть найменший подих природи стає музикою, а слух героя досягає надчуттєвого рівня.

Звукова образність твору виявляється й через мотив пташиного співу: *«Жайворонки дзвенять у блакиті, і кожна нота їхнього співу світиться»* (Коцюбинський, «Intermezzo»). Це поєднання слухового й візуального вражень формує явище синестезії — відчуття кольору звуку. Через такий прийом Коцюбинський показує, як музика природи перетворюється на світло, як звук стає кольором, а колір — духовним станом.

У завершальних акордах знову звучить мотив спокою: *«Я слухаю землю. Вона дихає спокоєм»* (Коцюбинський, «Intermezzo»). Лаконізм цього вислову досягає символічної глибини: через ритм і дихання тексту ми відчуваємо єдність людини з планетою, як єдність тіла й душі. Слово «дихає» має подвійний сенс — фізичний і духовний, воно означає життя в його найчистішій, космічній формі.

Отже, у «Intermezzo» музика і колір взаємопроникають, формуючи синестетичну картину світу. Ритм коротких фраз, повтори, асонанси й алітерації створюють ефект гармонійного дихання, у якому зливаються внутрішній і зовнішній світи. Через цю музично-колористичну організацію Коцюбинський досягає особливої духовної виразності: природа перетворюється на живу силу, яка промовляє мовою світла, тиші та звуку. Саме завдяки цьому «музичному» письму твір набуває містичного виміру — він стає не просто оповіддю, а симфонією душевного очищення.

3.3. Прийоми художньої трансформації реальності та репрезентація несвідомого у «На камені»

У новелі Михайла Коцюбинського «На камені» автор активно застосовує прийоми художньої трансформації реальності, що дозволяють передати не лише зовнішній побут, а й внутрішній світ героїв, їх переживання та несвідомі процеси. Кожен епізод поєднує реалістичне відтворення життя татарського села з поетичною метафоризацією природи, створюючи ефект синестезії та психологічної глибини.

Наприклад, опис простору через суб'єктивне сприйняття: *«З саодиокої на ціле татарське село кав'ярні дуже добре видно було і море, й сірі піски берега. В одчинені вікна й двері на довгу, з колонками, веранду так і перлась ясна блакить моря, в нескінченність продовжена блакитним небом»* (Коцюбинський, «На камені»). Повтор «блакить моря» і «блакитним небом» підкреслює гармонію, а нескінченність простору символізує свободу несвідомого, що ширяє поза межами села.

Антропоморфізація природи відображає внутрішні переживання героя: *«Сине море хвилювалось і кипіло на березі. Баркас підскакував на місці, хлюпав, як риба, і не міг пристати до берега»*. Тут хвилі і човен постають як живі істоти, передаючи напруження та динаміку конфлікту між людиною і стихією, що відображає боротьбу несвідомого з соціальними обмеженнями.

Метафори та порівняння підкреслюють драматизм і динаміку дії: *«Вода при березі починала каламутитись і жовкнути; разом з піском хвиля викидала зо дна моря на берег каміння і, тікаючи назад, волокла їх по дну з таким гуркотом, наче там щось велике скреготало зубами й гарчало»* (Коцюбинський, «На камені»). Природа постає агресивною, передаючи внутрішній страх і тривогу героїв.

Ритміка коротких, динамічних речень передає прискорене сприйняття: *«Алі прудкіше бігав од човна на берег, весь забризканий піною. Вода при березі починала каламутитись...»*. Вона відтворює активність і енергію несвідомого героя, його інстинктивні дії та напруженість ситуації.

Поетизація буденних деталей оживляє простір: *«Навіть у селі, на плоских дахах осель, з'являлися, незважаючи на спеку, татарки і виглядали звідти, як купки квіток на грядках»* (Коцюбинський, «На камені»). Метафоричне порівняння оживлює сцену, надає їй музикальної та візуальної гармонії, а також передає символічний порядок і красу, що приховує підсвідомі переживання спостерігача.

Трансформація повсякденного у поетичне через деталі: *«Синя хвиля скипала молоком біля їх ніг, а відтак танула і шипіла на піску»* (Коцюбинський, «На камені»). Звичні явища моря оживають, стаючи символами стихії, що впливає на психологічний стан героя.

Контрасти підсилюють емоційний ефект: *«Раптом татари почули тріск, і рівночасно вода полилась їм у капці. То сильна хвиля підхопила човен і кинула їм на палю»* (Коцюбинський, «На камені»). Стихія та буденні дії зміщуються у площину драматичного переживання, репрезентуючи несвідомий страх.

Змішання часу і простору надає містичності: *«Місяць давно вже зійшов і перескакував з хмари на хмару; при світлі його берегова смуга біліла од піни, наче вкрита першим пухким снігом»* (Коцюбинський, «На камені»). Місяць і піна стають символами очищення й несвідомого, що впливає на сприйняття героя.

Повтори та монотонні ритми відтворюють ритм несвідомого: *«Вже з полудня хвиля почала спадати, і Алі взявся до роботи. Вітер тріпав червону хустину на голові дангалака, а він порався коло човна та курникав монотонну, як прибій моря, пісню»* (Коцюбинський, «На камені»). Монотонність підкреслює циклічність життя і роботу як прояв несвідомого.

Колористика і світлотінь додають психологічної глибини: *«Круглі лисогори, мов велетенські шатра, кидали од себе чорну тінь, а далекі шпилі, сизо-блакитні, здавались зубцями застиглих хмар»* (Коцюбинський, «На камені»). Чорний і синій кольори передають таємничість і велич природи, викликаючи у героя захоплення і несвідомий страх.

Метафоричний перенос природи у художній образ: *«Сонце часом спускало з-за хмар у імлу, на дно долини, скісні пасма золотих ниток — і вони перетинали рожеві скелі, сині ліси, чорні важкі шатра та засвічували вогні на гострих шпильях»*(Коцюбинський, «На камені»). Природні явища стають активними учасниками сцени та емоційного настрою героїв.

Тілесні деталі героя репрезентують несвідоме: *«Його струнка фігура в вузьких жовтих штанах та синій куртці, здоровий, засмалений морським вітром вид та червона хустка на голові прегарно одбивались на тлі блакитного моря»*(Коцюбинський, «На камені»). Фізичність героя передає первинні інстинктивні риси та емоційну напругу.

Гіперболи і порівняння підсилюють драматизм: *«Човен бився на хвилі і рвався з котвиці, як пес із ланцюга»*. Сила стихії та хаос у сцені відображають переживання героя і його несвідомий страх.

Побутові деталі стають психологічними маркерами: *«Кав'ярня була серцем села, куди збігались усі інтереси людності, все те, чим жили люди на камені»* (Коцюбинський, «На камені»). Приміщення репрезентує як соціальну взаємодію, так і несвідомі мотиви, які проявляються у звичках та ритуалах.

Синестезія об'єднує відчуття: *«Над берегом висів солоний туман од дрібних бризків. Каламутне море скаженіло. Вже не хвилі, а буруни вставали на морі, високі, сердиті, з білими гребенями»*(Коцюбинський, «На камені»). Зорові та слухові образи об'єднані, створюючи містичну атмосферу, де герой переживає стихію як живу, агресивну істоту, що репрезентує несвідоме.

У новелі «На камені» Михайло Коцюбинський майстерно поєднує реалістичні деталі з елементами символізму, створюючи особливу художню реальність, у якій зовнішній світ набуває психологічного звучання. Пейзаж, речі, кольори й рухи природи не просто супроводжують події, а відображають духовні стани героїв, їхні страхи, спокуси, потяг і внутрішній конфлікт. Таким чином, через символізацію матеріального світу Коцюбинський трансформує реальність, надаючи їй емоційно-психологічного виміру. Зовнішнє стає

дзеркалом внутрішнього, а кожен предмет чи явище несе підтекст, який відсилає до підсвідомого рівня переживань людини.

Одним із наскрізних образів новели є камінь — символ жорстокості, фатуму й безвиході. Так, камінь постає у сценах села як частина пейзажу: *«Прибій за якої півгодини перескакував уже через каміння, заливав прибережну дорогу і підбирався до мішків з сіллю»* (Коцюбинський, «На камені»). Тут камінь не лише фізичний об'єкт, а й символ перешкод, які доводиться долати героям, що надає сцені психологічної напруги.

Символічну роль у творі відіграє вода, яка постає знаком руху, пристрасті, а водночас і загрози. У описі морського прибою: *«Синє море хвилювалось і кипіло на березі. Баркас підскакував на місці, хлюпав, як риба»* (Коцюбинський, «На камені»), вода відображає стихійність подій і внутрішній стан героїв, їхню боротьбу з небезпекою та хаосом. Хвилі стають проявом сили природи, яка перевіряє волю та здібності персонажів.

Не менш промовистим є мотив світла й темряви. Наприклад: *«Місяць давно вже зійшов і перескакував з хмари на хмару; при світлі його берегова смуга біліла од піни, наче вкрита першим пухким снігом»* (Коцюбинський, «На камені»). Світло місяця виступає символом спокою, ясності та морального порядку, а темні плями та тіні створюють напругу, передаючи внутрішній конфлікт і тривогу героїв.

Особливе значення має образ вітру, який у новелі звучить як символ внутрішньої тривоги та невидимого збурення свідомості: *«З моря дув вітер. Солоня прохолода принаджувала гостей»* (Коцюбинський, «На камені»). Вітер тут не просто природне явище, а чинник, який впливає на рух персонажів, підкреслюючи їхню активність і взаємодію з оточенням.

М.Коцюбинський досягає надзвичайної художньої виразності саме завдяки тому, що реальність у його тексті ніколи не буває нейтральною. Камінь, вода, темрява, вітер перетворюються на знаки внутрішніх переживань, на матеріальні форми духовних імпульсів. Зовнішнє і внутрішнє в «На камені» взаємодіють,

створюючи багат шаровий простір, де кожен предмет набуває психологічного підтексту.

Несвідоме персонажів проявляється через спостереження та внутрішній досвід героя. Через деталі фізичної діяльності, як-от: *«Алі прудкіше бігав од човна на берег, весь забризканий піною»*(Коцюбинський, «На камені»), передається не лише активність тіла, а й внутрішня напруга, страх і напруження, які формують психологічний портрет героя.

Поєднання символізації зовнішнього світу та репрезентації несвідомого дозволяє Коцюбинському створити художній простір, де реальність і психологічна правда взаємопроникні. Фізичні об'єкти, природні явища й предмети побуту перетворюються на знаки внутрішнього життя, а читач отримує можливість відчувати психологічний стан героїв на емоційному, інтуїтивному рівні. Таким чином, новела постає як глибоко психологічна і містично забарвлена художня реальність, де межа між видимим і внутрішнім, свідомим і несвідомим стирається, створюючи унікальний простір для розкриття людської душі.

3.4. Порівняльний аналіз містичних мовних кодів у творах раннього і пізнього періодів

Ранні твори Михайла Коцюбинського, зокрема *«Intermezzo»* та *«Тіні забутих предків»*, вирізняються особливою містичною мовною структурою, де природа та простір стають живими, одухотвореними суб'єктами. Автор створює унікальну художню реальність, в якій зовнішній світ трансформується у дзеркало внутрішнього життя героїв, а мова служить засобом відтворення емоційного й духовного стану персонажів. Містика в ранніх творах Коцюбинського формується через синтез поетичних прийомів: персоніфікацій, метафор, синестезій, колористичних образів і музикальності мови, що дозволяє читачеві відчувати надприродне в звичайному, повсякденному світі.

Одним із характерних прийомів є персоніфікація природи, коли небесні та земні явища наділяються людськими властивостями. Так, у *«З чорного неба капали зорі, й пливла по ньому білим шумом небесна ріка»* (Коцюбинський, *Тіні забутих предків*) зорі постають як живі істоти, а небесна ріка створює відчуття руху й живої присутності. Подібний ефект досягається й у *«Признаюсь — заздрю планетам: вони мають свої орбіти, і ніщо не стає їм на їхній дорозі»* (Коцюбинський, *Intermezzo*), що підкреслює відчуття героя про власну обмеженість і безпорадність перед навалюю людських проблем.

Іншим прикладом є символізація стихій, яка підкреслює емоційні стани персонажів. У *«Зав'язані очі. Грають музики, і різник веде її звідти над море, як овечку, щоб заколоти»* (Коцюбинський, *На камені*) море стає символом безжальності та фатальності, а музика — передвісником трагедії. У *«Весь світ був як казка, повна чудес, таємнича, цікава й страшна»* (Коцюбинський, *Тіні забутих предків*) відображається сприйняття героя світу як місця, де реальність і фантазія переплітаються, створюючи атмосферу містичної невизначеності.

М.Коцюбинський часто використовує синестезійні образи, де поєднуються зорові, слухові та тактильні враження. У *«Я чую, як чуже існування входить в моє, мов повітря крізь вікна і двері, як води притоків у річку»* (Коцюбинський, *Intermezzo*) відчуття чужого існування передається через поєднання звукових і тактильних образів, що створює ефект присутності іншого світу. У *«Тугий скруцак з рушника, мокрий і замашний, гатив з лускотом в спини направо й наліво»* (Коцюбинський, *Тіні забутих предків*) поєднання звуку і руху підсилює відчуття фізичної реальності події.

Колористика і гра світла в ранніх творах також набувають містичного значення. Наприклад, у *«Прощайте, ниви. Котіть собі шум свій на позолочених сонцем хребтах»* (Коцюбинський, *Intermezzo*) золотисте світло виступає знаком радості, духовної енергії та гармонії, що переплітається з музикальністю мови. У *«Котивсь зеленими царинками, маленький і білий, наче банька кульбаби, безстрашно забирався у темний ліс»* (Коцюбинський, *Тіні забутих предків*) поєднання світла і темряви створює атмосферу містичної невизначеності.

Нарешті, автор майстерно передає емоційний стан через внутрішній монолог, який тісно пов'язаний із природними явищами. У *«Я не ворог тобі»* (Коцюбинський, *Intermezzo*) герой звертається до пса, що символізує його внутрішній конфлікт і прагнення до миру. У *«Вона давно вже була Іванкова, ще з тринадцяти літ»* (Коцюбинський, *Тіні забутих предків*) присутній внутрішній монолог, що відображає глибокий зв'язок персонажів і їхні внутрішні переживання.

Таким чином, у ранніх творах Коцюбинського містична мова формується через поєднання одухотворення природи, символіки стихій, синестезійних образів, колористики та внутрішнього монологу. Ці прийоми дозволяють створити багатошаровий художній простір, у якому читач відчуває надприродне у звичайному, а реальний пейзаж стає дзеркалом душі персонажа, передаючи його духовні та емоційні переживання.

Ранні твори Михайла Коцюбинського, зокрема *«Intermezzo»* та *«Тіні забутих предків»*, вирізняються особливою містичною мовною структурою, де природа та простір стають живими, одухотвореними суб'єктами. Автор створює унікальну художню реальність, в якій зовнішній світ трансформується у дзеркало внутрішнього життя героїв, а мова служить засобом відтворення емоційного й духовного стану персонажів. Містика в ранніх творах Коцюбинського формується через синтез поетичних прийомів: персоніфікацій, метафор, синестезій, колористичних образів і музикальності мови, що дозволяє читачеві відчути надприродне в звичайному, повсякденному світі.

Одним із характерних прийомів є персоніфікація природи, коли небесні та земні явища наділяються людськими властивостями. Так, у *«З чорного неба капали зорі, й пливла по ньому білим шумом небесна ріка»* (Коцюбинський, *Тіні забутих предків*) зорі постають як живі істоти, а небесна ріка створює відчуття руху й живої присутності. Подібний ефект досягається й у *«Признаюсь — заздрю планетам: вони мають свої орбіти, і ніщо не стає їм на їхній дорозі»* (Коцюбинський, *Intermezzo*), що підкреслює відчуття героя про власну обмеженість і безпорадність перед навалюю людських проблем.

Іншим прикладом є символізація стихій, яка підкреслює емоційні стани персонажів. У *«Зав'язані очі. Грають музики, і різник веде її звідти над море, як овечку, щоб заколоти»*(Коцюбинський, *На камені*) море стає символом безжальності та фатальності, а музика — передвісником трагедії. У *«Весь світ був як казка, повна чудес, таємнича, цікава й страшна»*(Коцюбинський, *Тіні забутих предків*) відображається сприйняття героя світу як місця, де реальність і фантазія переплітаються, створюючи атмосферу містичної невизначеності.

М.Коцюбинський часто використовує синестезійні образи, де поєднуються зорові, слухові та тактильні враження. У *«Я чую, як чуже існування входить в моє, мов повітря крізь вікна і двері, як води притоків у річку»* (Коцюбинський, *Intermezzo*) відчуття чужого існування передається через поєднання звукових і тактильних образів, що створює ефект присутності іншого світу. У *«Тугий скруцак з рушника, мокрий і замашиний, гатив з лускотом в спини направо й наліво»*(Коцюбинський, *Тіні забутих предків*) поєднання звуку і руху підсилює відчуття фізичної реальності події.

Колористика і гра світла в ранніх творах також набувають містичного значення. Наприклад, у *«Прощайте, ниви. Котімь собі шум свій на позолочених сонцем хребтах»* (Коцюбинський, *Intermezzo*) золотисте світло виступає знаком радості, духовної енергії та гармонії, що переплітається з музикальністю мови. У *«Котивсь зеленими царинками, маленький і білий, наче банька кульбаби, безстрашно забирався у темний ліс»*(Коцюбинський, *Тіні забутих предків*) поєднання світла і темряви створює атмосферу містичної невизначеності.

Нарешті, автор майстерно передає емоційний стан через внутрішній монолог, який тісно пов'язаний із природними явищами. У *«Я не ворог тобі»* (Коцюбинський, *Intermezzo*) герой звертається до пса, що символізує його внутрішній конфлікт і прагнення до миру. У *«Вона давно вже була Іванкова, ще з тринадцяти літ»*(Коцюбинський, *Тіні забутих предків*) присутній внутрішній монолог, що відображає глибокий зв'язок персонажів і їхні внутрішні переживання.

Таким чином, у ранніх творах Коцюбинського містична мова формується через поєднання одухотворення природи, символіки стихій, синестезійних образів, колористики та внутрішнього монологу. Ці прийоми дозволяють створити багат шаровий художній простір, у якому читач відчуває надприродне у звичайному, а реальний пейзаж стає дзеркалом душі персонажа, передаючи його духовні та емоційні переживання.

У творах пізнього періоду творчості Коцюбинського, зокрема в новелі *«На камені»*, містична мова зазнає суттєвої трансформації. Якщо в ранніх творах містика формувалася переважно через одухотворення природи та символіку зовнішнього світу, то в пізніх творах вона тісно пов'язана з психологізмом персонажів і репрезентацією несвідомого. Автор усе частіше використовує прийоми сновидінь, галюцинацій, внутрішнього монологу та синестезійних образів, щоб передати складні внутрішні конфлікти, моральні дилеми й підсвідомі бажання героїв. Мова твору стає засобом проникнення у глибини психіки, а надприродне проявляється через внутрішній світ персонажів.

Сновидні видіння, де реальні предмети і явища трансформуються в образи несвідомого, займають центральне місце. У *«Камінь лежить, непорушний, холодний, як серце, що не знає жалю»* (Коцюбинський, *На камені*) камінь стає символом моральної закам'янілості та внутрішньої спустошеності героя. Подібну роль відіграє вода як знак небезпеки й пристрасті: *«Ріка крутилась під каменем, як змія, і шипіла від злості»* (Коцюбинський, *На камені*), передаючи внутрішню напругу та конфлікт між інстинктом і моральними заборонами.

Галюцинації дозволяють автору візуалізувати підсвідомі переживання героя. Так, у *«Я бачив, як ріка піднялася і здійняла над собою вогняний клубок, що обпалював мої руки і серце»* (Коцюбинський, *На камені*) вода й вогонь зливаються в одне фантастичне видіння, що символізує внутрішній конфлікт між пристрастю та моральною заборонаю. Подібний ефект психологічної трансформації простору спостерігається у *«Море йшло. Монотонний ритмічний гомін хвиль перейшов у бухання»* (Коцюбинський, *На камені*), де природа стає дзеркалом емоційного стану героїв.

Особливу роль відіграє внутрішній монолог, який відкриває доступ до глибин несвідомого. У *«Чому я не можу відпустити його образ? Чому він постійно повертається до мене, навіть коли я закриваю очі?»* (Коцюбинський, *На камені*) повтори питальних конструкцій відтворюють внутрішній конфлікт і психологічну напругу. Через такі тексти читач відчуває безпосередній потік підсвідомих думок героя.

Синестезійні образи залишаються одним із ключових засобів передачі містичного й психологічного досвіду. У *«Я відчував запах вогню, що пече руки, і одночасно бачив його як холодну синю тінь, що лякає серце»* (Коцюбинський, *На камені*) зорові, тактильні та запахові враження поєднуються, створюючи відчуття подвійності реальності, що поєднує фізичний та психологічний рівні.

Символіка простору та предметів у пізніх творах поєднує психологічне й соціально-філософське значення. Наприклад, у *«Камінь лежав непорушно, і я відчував, що він знає мою провину, мов старий свідок, що ніколи не забуває»* (Коцюбинський, *На камені*) предмет стає носієм морального й психологічного змісту, репрезентуючи підсвідоме героя. Так само простір трансформується у *«Минуле й теперішнє змішувалося в одному погляді на ріку, і я бачив усі свої страхи одночасно»* (Коцюбинський, *На камені*), де психічний стан героя формує сприйняття часу та простору, створюючи містичний ефект напівреальної реальності.

Інші приклади демонструють взаємодію природи та психології: *«Буруни йшли невпинно, підбирали під себе зворотні хвилі, перескакували через них і заливали берег»* (Коцюбинський, *На камені*). Цей образ передає динаміку внутрішнього стану героя через рух природи. Невпинність буревію символізує безперервний психологічний тиск, тривогу й хвилювання, які переповнюють персонажа. Поступове накопичення хвиль і їхня взаємодія з берегом відтворюють конфлікт між зовнішніми обставинами та внутрішнім опором героя. Автор використовує метафору стихії, щоб матеріалізувати емоційні імпульси, роблячи природу співучасником психологічного процесу.

«Татари мусили відступити назад, щоб не замочити капців» (Коцюбинський, *На камені*). Хоча на перший погляд це опис побутової деталі, він водночас виконує символічну функцію. Відступ татар на тлі хаотичних стихій підкреслює контроль і підкорення небезпеки, демонструючи контраст між індивідуальною свідомістю та силою природи. Дрібна деталь капців створює ефект персоніфікації об'єкта, а гумористична нотка підкреслює психологічний відступ від напруженого стану.

«Синя хвиля скипала молоком біля їх ніг, а відтак танула і шипіла на піску» (Коцюбинський, *На камені*). Тут автор поєднує колористику та звукові образи для передачі напруження. Контраст синього та білого кольору створює візуальне відчуття руху й невизначеності, тоді як «шипіння» хвилі передає небезпеку і підсвідомий страх героя. Природа стає дзеркалом психічної активності персонажів, а їхнє сприйняття світу невіддільне від внутрішніх переживань.

«Човен підсакував на хвилі і рвався з котвиці, як пес із ланцюга» (Коцюбинський, *На камені*). Метафоричне порівняння човна з песом підкреслює бунт і прагнення до свободи, що резонує з внутрішнім станом героя. Динаміка руху води та човна передає психічне напруження, а сила природи стає активним учасником подій, що виявляє емоційний конфлікт між бажанням контролю і неминучістю стихії.

«Алі прудкіше бігав од човна на берег, весь забризканий піною» (Коцюбинський, *На камені*). Образ руху та піни на тлі стихії символізує інтенсивність внутрішніх переживань персонажа. Активність Алі резонує з невідконтрольною емоційною енергією, а взаємодія з водою відображає контакт підсвідомого та фізичного світу. Піна, як символ нестабільності та ефемерності, підкреслює невловимість внутрішніх станів.

«Вечорами він розкладав над морем огонь, варив собі пілав» (Коцюбинський, *На камені*). Опис ритуальної дії героя поєднує побутовий і містичний рівень. Вогонь стає символом внутрішньої активності, духовного пошуку та психологічної концентрації. Дія над морем додає

величезності простору, а взаємодія людини з елементами природи підкреслює поєднання свідомого та несвідомого у сприйнятті світу.

«Над берегом висів солоний туман од дрібних бризків» (Коцюбинський, *На камені*). Туман у цьому описі виконує роль психологічного фільтра, що спотворює простір і символізує невизначеність емоційного стану героя. Зорові й тактильні ефекти об'єднуються, створюючи синестезійний образ, який дозволяє читачеві відчувати атмосферу тривоги та непевності разом із персонажем.

«Місяць давно вже зійшов і перескакував з хмари на хмару» (Коцюбинський, *На камені*). Цей образ відтворює ритміку внутрішнього життя героя через коливання світла й тіні. Місяць стає спостерігачем і символом мінливості, що відображає психологічну напругу та коливання почуттів. Перескакування з хмари на хмару наголошує на постійності змін, невловимості реальності та підсвідомих процесів.

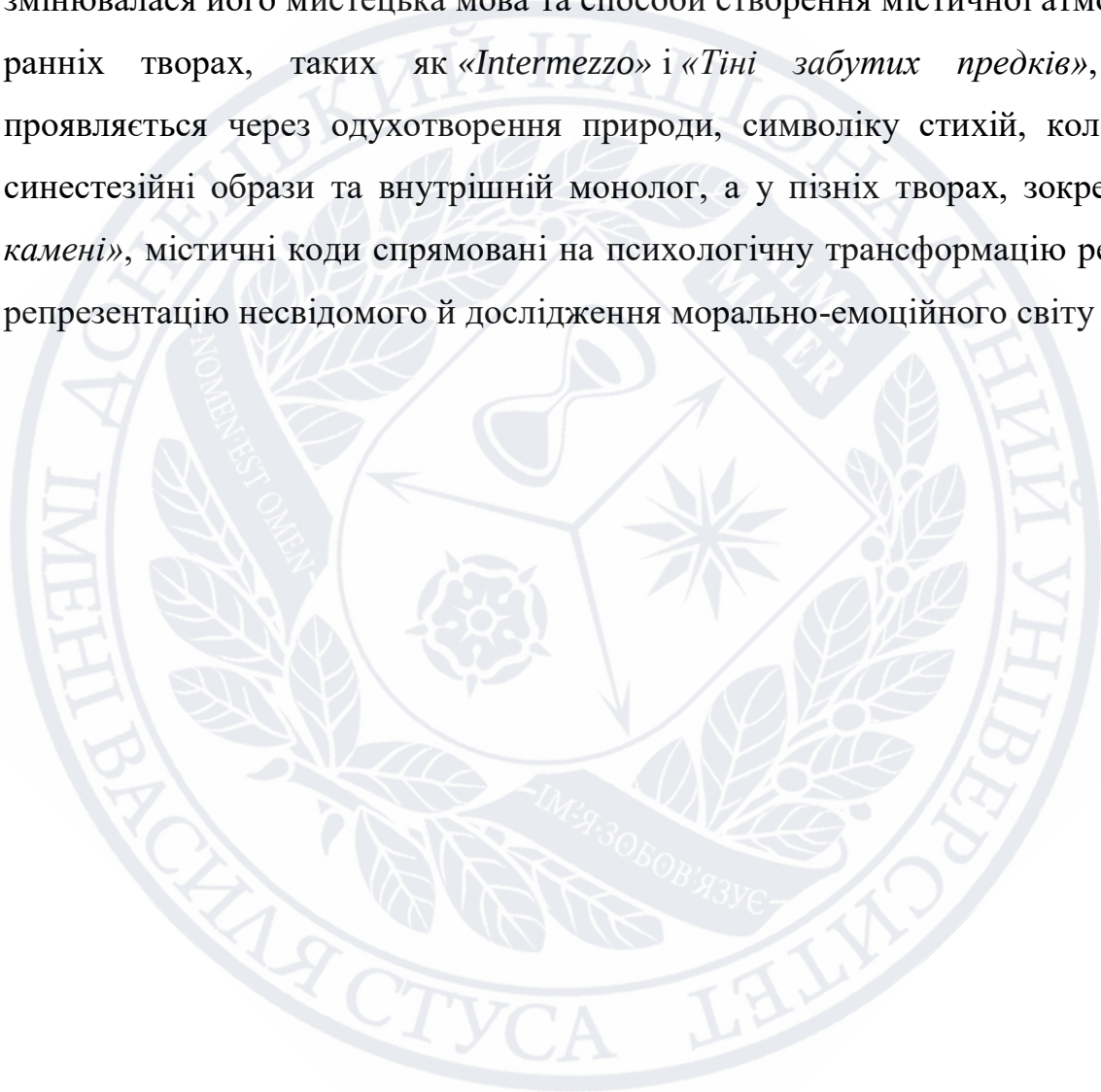
«Камінь лежав непорушно, і я відчував, що він знає мою провину, мов старий свідок, що ніколи не забуває» (Коцюбинський, *На камені*). Камінь тут виступає символом морального суду та підсвідомого докору. Його неподвижність і холод підкреслюють внутрішню закам'янілість героя, а персоніфікація робить предмет співучасником психологічної драми, матеріалізуючи моральну напругу.

«Минуле й теперішнє змішувалося в одному погляді на ріку, і я бачив усі свої страхи одночасно» (Коцюбинський, *На камені*). Цей образ демонструє інтеграцію часу, простору та психіки героя. Ріка виступає символом течії свідомості, а змішання минулого й теперішнього підкреслює складність переживань та містичний ефект напівреальної реальності. Простір стає дзеркалом внутрішніх страхів і конфліктів, де свідоме і несвідоме взаємопроникають.

Таким чином, у пізніх творах Коцюбинського містична мова спрямована на розкриття психологічних та моральних аспектів персонажів. Прийоми сновидінь, галюцинацій, внутрішнього монологу, синестезії та символізації

простору дозволяють відтворити складні психічні процеси, зробити видимим несвідоме і трансформувати реальність у дзеркало внутрішнього світу героя. На відміну від ранніх творів, де містика проявлялася через одухотворення природи, у пізніх творах вона набуває глибокого психологічного та соціально-філософського виміру, поєднуючи внутрішнє і зовнішнє, свідоме і несвідоме.

Порівняльний аналіз ранніх і пізніх творів Коцюбинського показує, як змінювалася його мистецька мова та способи створення містичної атмосфери. У ранніх творах, таких як «*Intermezzo*» і «*Тіні забутих предків*», містика проявляється через одухотворення природи, символіку стихій, колористику, синестезійні образи та внутрішній монолог, а у пізніх творах, зокрема в «*На камені*», містичні коди спрямовані на психологічну трансформацію реальності, репрезентацію несвідомого й дослідження морально-емоційного світу героя.

ВИСНОВКИ

Містицизм у художній літературі постає багатоплановим феноменом, що охоплює філософські, культурологічні та літературознавчі аспекти, і виконує функцію розкриття межового, надприродного або психологічно напруженого досвіду людини. Він дозволяє авторові передавати не лише зовнішні події та явища, а й глибокі внутрішні переживання героїв, їхні страхи, потяги, моральні та духовні конфлікти. Таке поєднання зовнішнього й внутрішнього, матеріального та духовного робить художню реальність Коцюбинського особливо багатшаровою і багатозначною, а його мову – ефективним інструментом створення містичної атмосфери.

У його прозі містичні елементи формуються через складну комбінацію жанрових, тематичних і символічних засобів, що дозволяє створювати специфічний художній простір. Природа, стихії, предмети побуту, кольори та світло постають не лише як фон подій, а як активні носії емоційного, духовного та психологічного змісту. Вода, вітер, камінь, вогонь, світло й темрява набувають функції символів і метафор, що передають стан героя, його внутрішній конфлікт або переживання. Мова творів стає музикальною, багатою на ритмічні повтори, порівняння, метафори, синестезійні образи, що дозволяє створювати ефект занурення у надприродний або психологічно насичений простір.

Важливу роль у формуванні містичної атмосфери відіграють стилістичні фігури та художні прийоми. Персоніфікація природи та стихій, уособлення предметів, символи та внутрішній монолог допомагають передати психологічний стан персонажів. Через поєднання зорових, слухових і тактильних вражень Коцюбинський створює синестезійні образи, у яких читач відчуває емоції героя не лише інтелектуально, а й чуттєво. Колористика й гра світла підсилюють емоційний вплив, а музикальність мови, ритм та повтори слів додають глибини та виразності містичному дискурсу.

Особливо показовим є лінгвостилістичний аналіз окремих творів М.Коцюбинського. У *«Тіні забутих предків»* містичне сприйняття світу органічно поєднує народну демонологію та авторський міфотворчий підхід, створюючи багатоплановість символічного простору. Природа та надприродні явища, описані у творі, стають засобами відображення духовних і моральних конфліктів, а музикальність мови та колористика підсилюють ефект містичної присутності. У *«Intermezzo»* особливо помітні синестезійні образи та внутрішній монолог, через які відтворюється містичний стан героя, його духовні переживання та емоційна напруга. Природа у цьому творі живе власним життям, реагує на внутрішні стани героя і стає своєрідним дзеркалом його душі. У *«На камені»* містика реалізується через художню трансформацію реальності та репрезентацію несвідомого. Автор застосовує сновидіння, галюцинації, внутрішній монолог і синестезійні образи, щоб показати психологічні та моральні конфлікти, глибинні порухи підсвідомого, потяги і страхи героїв. Реальність у цьому творі підкоряється не зовнішнім законам світу, а законам психіки персонажів, що створює унікальний ефект містичної реальності, де межа між свідомим і несвідомим, матеріальним і духовним розмивається.

Порівняння ранніх і пізніх творів Коцюбинського показало еволюцію містичних мовних кодів. У ранніх творах містика зосереджена на одухотворенні природи та символізації зовнішнього світу, у якому надприродне проявляється через поетично-символічні образи, колористику, звукопис та метафорику. Вона має переважно образно-поетичний характер, спрямований на емоційне і чуттєве сприйняття надприродного. У пізніх творах містицизм переноситься у внутрішній світ персонажа, де він реалізується через психологізм, підсвідоме, сновидіння, галюцинації та моральні дилеми. Мова пізніх творів більш інтроспективна, зосереджена на передачі психологічного та морального досвіду героя, при цьому містика виступає як інструмент дослідження людської душі, її конфліктів і духовних пошуків.

Виявлено, що ключовими лексичними та синтаксичними засобами формування містичної атмосфери є метафори, символи, колористичні та музикальні засоби мови, синестезійні порівняння, ритмічні повтори, внутрішній монолог та художні відступи. Вони забезпечують не лише естетичний ефект, а й глибоку психологічну інтенсивність тексту, дозволяють читачеві переживати стан персонажів і відчувати надприродне на рівні емоційного досвіду.

Містицизм у прозі Коцюбинського постає органічним елементом його художньої системи, що поєднує зовнішнє та внутрішнє, реальне та надприродне, свідоме та несвідоме. Він функціонує як універсальний засіб художньої інтерпретації світу, що розкриває глибини людської душі, її духовні та психологічні процеси. Еволюція містичних мовних кодів у творчості письменника свідчить про поступовий розвиток його художньої мови: від образно-символічного опису природи і стихій до глибокої психологічної трансформації реальності, де надприродне інтегрується у внутрішній світ персонажів і взаємодіє з їхнім моральним та соціально-філософським досвідом.

Містицизм у прозі Коцюбинського не лише збагачує художню тканину тексту, а й дозволяє здійснювати глибокий лінгвокультурологічний та психологічний аналіз, поєднуючи літературознавчі, філософські та культурологічні підходи. Це відкриває широкі перспективи для подальшого вивчення його творчості, зокрема дослідження особливостей взаємодії мови, символіки та психологічних аспектів у створенні містичної атмосфери та художньої реальності.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Агеева В. Модернізм як структура світовідчуття: український контекст. Київ: Лаурис, 2011.
2. Біляк І. Філософія містицизму: концептуальні підходи. Львів : Вид-во ЛНУ, 2015.
3. Борщевський В. Поетика імпресіонізму в українській прозі кінця XIX — початку XX століття. Львів: ЛНУ імені Івана Франка, 2019.
4. Варинська А. Семантичне протистояння ключових слів у художньому тексті як засіб формування смислових домінант. Харків: ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2022.
5. Гнатюк О. Трансцендентне в художньому тексті: філософські та культурологічні аспекти. Київ: Наук. думка, 2018.
6. Горобець В. Мовностилістичні особливості художнього мовлення української прози кінця XIX століття. Київ: Наук. думка, 2020.
7. Гундорова Т. Проявлення слова: Дискурсія раннього модернізму. Київ: Либідь, 1999.
8. Денисюк І. Поетика Михайла Коцюбинського. Київ: Наук. думка, 1980.
9. Дроздовський Д. Модернізм як філософія художнього тексту: від Коцюбинського до Хвильового. Київ : Академія, 2021.
10. Етимологічний словник української мови: у 7 т. Київ: Наук. думка, 1989. Т. 3.
11. Калиниченко Г. Естетика українського імпресіонізму: лінгвостилістичний аспект. Харків : Основа, 2018.
12. Коломієць Н. Мовна індивідуальність українських письменників модерної доби. Чернівці : ЧНУ ім. Т. Г. Шевченка, 2017.
13. Костенко М. Містицизм і культура: український контекст. Харків : ХДМ, 2016.
14. Коцюбинська М. Михайло Коцюбинський – сьогоднішніми очима... Мої обрії: у 2 т. Київ: Дух і Літера, 2004. Т. 1. 344 с.
15. Кузнецов Ю. Художній імпресіонізм в українській літературі: проблеми інтерпретації. Київ: Вид-во КНУ, 2015.
16. Літературознавча енциклопедія. Київ: ВЦ "Академія", 2007. Т. 2.
17. Логвин Г. Імпресіоністичний стиль у прозі М. Коцюбинського та його сучасників. Полтава: ПНПУ ім. В. Г. Короленка, 2016.
18. Мартинова О. В., Горбань О. А. «Глибоким зором і пером тонким...». Запоріжжя: ЗНУ, 2014.
19. Матвєєва Т. Метафорична система у творах Михайла Коцюбинського. Київ: Видав. дім Дмитра Бураго, 2019.

20. Поетика містичного: колективна монографія. Чернівці: Рута, 2011.
21. Регрут П. В. Рецептивні моделі творчості Михайла Коцюбинського. Київ: Міністерство освіти і науки України, 2017.
22. Редько О. Жанрова специфіка малої прози Михайла Коцюбинського: структура, мотиви, стиль. Львів: Сполом, 2020.
23. Савченко Т. Містичні мотиви у культурному дискурсі. Київ: Вид-во КНУ, 2019.
24. Тимченко Ю. Вербалізація простору в новелах Михайла Коцюбинського. Чернівці: ЧНУ ім. Т. Г. Шевченка, 2021.
25. Черненко О. Михайло Коцюбинський — імпресіоніст: образ людини в творчості письменника. Київ: Наук. думка, 1977.
26. Щербакова Т. Лексико-семантичне поле «Місто» у творі «Хвала життю!» М. Коцюбинського. Львів: ЛНУ ім. Івана Франка, 2018.
27. Бабій І. Фарби повинні приходити на допомогу слову: кольори в художній мові М. Коцюбинського. *Культура слова*. 1991. № 50. С. 26–31.
28. Бойченко Т. О. Мовні засоби інтимізації у творі «Тіні забутих предків» Михайла Коцюбинського. *Формування сучасної науки: методика та практика*. Вінниця : Європейська наукова платформа, 2022. С. 251–252.
29. Вещикова О. С. Категорія містичного: науковий дискурс і репрезентація в сучасній прозі. *Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Серія: Філологія*. 2017. Вип. 76. С. 129–133.
30. Висоцька Н. О. Містичне як прийом: постмодерні примари Хайгейтського цвинтаря. *Питання літературознавства*. 2011. № 83. С. 3–14.
31. Гольник О. О. Художні прийоми містичного (на матеріалі романів О. Ільченка "Місто з химерами" та В. Даниленка "Кохання в стилі бароко"). *Наукові праці. Серія: Філологія. Літературознавство*. 2016. Т. 276, вип. 264. С. 58–63.
32. Горбонос О., Карюхіна А. Містичний світ як складова простору художньої літератури: історико-культурологічний аспект. *Вісник Дніпропетровського університету імені Альфреда Нобеля. Серія: Філологічні науки*. 2015. № 1(9). С. 6–10.
33. Грещук В. Гуцульські діалектні риси в мові повісті М. Коцюбинського «Тіні забутих предків». *Вісник Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника. Філологія*. 2007. № XV–XVIII. С. 520–524.
34. Гуляк А. Синкретизм жанрово-стильових модифікацій прози Михайла Коцюбинського. *Наукові записки ВДПУ ім. М. Коцюбинського. Серія: Філологія*. 2005. № 7. С. 106–109.

35. Єфименко Т. М. Засоби вираження лінгвістичних категорій фантастичного, містичного, таємничого в англійських готичних романах XVIII ст.. *Одеський лінгвістичний вісник*. 2015. № 5(2). С. 43–47.

36. Коваленко Б. О. Діалектна основа повісті «Тіні забутих предків» М. Коцюбинського. *Вісник Прикарпатського національного університету. Філологія (Мовознавство)*. 2010. № XXI–XXII. С. 182–186.

37. Коваленко Б. О. Мовні особливості ранніх оповідань М. Коцюбинського. *Наукові праці Кам'янець-Подільського національного університету. Філологічні науки*. 2010. № 21. С. 110–112.

38. Кузнецов Ю. Напоєний соками багатющої землі своєї...: Творчість Коцюбинського в контексті європейського імпресіонізму. *Українська мова і література в середній школі, гімназіях, ліцеях*. 2001. № 1.

39. Мацапура Л. В. Категория сверхъестественного в готической прозе: теоретический аспект. *Наукові праці Кам'янець-Подільського університету. Філологічні науки*. 2012. № 30. С. 200–203.

40. Мельник М. Ю. Михайло Коцюбинський «Тіні забутих предків». *Вивчаємо українську мову та літературу*. 2018. № 31–32. С. 27–30.

41. Першин Є. В. Містичний художній дискурс: жанрові особливості й мовна специфіка. *Вісник Житомирського державного університету ім. І. Франка. Філологічні науки*. 2020. № 2(103). С. 273–282.

42. Регрут П. В. Множинність рецептивних моделей творчості Михайла Коцюбинського в посттоталітарних координатах. *Мова і засоби масової комунікації на сучасному історичному етапі*. Львів : ЛОГОС, 2015. С. 85–91.

43. Саяпіна Т. В. Мовно-стилістичні особливості повісті М. Коцюбинського «Тіні забутих предків». *Вісник Запорізького державного університету. Серія: Філологічні науки*. 1998. № 1. С. 138–142.

44. Федечко І. Михайло Коцюбинський: подорож у країну забутих предків та пошук архетипів. 2015. № 3. С. 345–352.

45. Бестюк І. «Тіні забутих предків» Михайла Коцюбинського: феномен тексту в контексті неміфологізму української літератури початку XX століття : автореф. дис. ... канд. філол. наук. Харків, 2007.

46. Вещикова О. С. Наративні стратегії містичного у художньому творі (на матеріалі прози В. Шевчука, Г. Пагутяк, В. Даниленка) : автореф. дис. ... канд. філол. наук. Миколаїв, 2017.

47. Жила С. Відкритий художній світ Михайла Коцюбинського. MD-Експеримент. URL: <https://md-eksperiment.org/post/20190316> (дата звернення: 11.09.2025).
48. Зелінська Л. Містицизм в європейській літературі. Епоха після Просвітництва. URL: https://www.medievist.org.ua/2014/02/blog-post_19.html (дата звернення: 11.09.2025).
49. Коваленко Б. Дослідження мовної манери М. Коцюбинського за рукописною спадщиною (на матеріалі оповідань для дітей). MD-Експеримент. URL: <https://md-eksperiment.org/post/20190316> (дата звернення: 11.09.2025).
50. Ковальов В. П. Метафора у творах М. Коцюбинського. MD-Експеримент. URL: <https://md-eksperiment.org/post/20151208-metafora-u-tvorah-m-kocyubinskogo> (дата звернення: 11.09.2025).
51. Москаленко О. До проблеми вивчення імпресіоністичної новели М. Коцюбинського "Intermezzo". URL: https://tvory.net.ua/ukrainska_literatura/statti/2/1321.html (дата звернення: 11.09.2025).
52. Папіш В. Барволексизми М. Коцюбинського у психолінгвістичному вимірі (на матеріалі новел «На камені», «Intermezzo»). MD-Експеримент. URL: <https://md-eksperiment.org/post/20190316-barvoleksizmi-m-kocyubinskogo-u-psiholingvistichnomu-vimiri> (дата звернення: 11.09.2025).
53. Привалова С. Особливості індивідуальної творчої манери письма Михайла Коцюбинського. MD-Експеримент. URL: <https://md-eksperiment.org/post/20190316-osoblivosti-individualnoyi-tvorchoyi-maneri-pisma-mihajla-kocyubinskogo> (дата звернення: 11.09.).
54. Черемська О. С., Масло О. В. Імпресіоністична мовотворчість Михайла Коцюбинського. URL: <https://ukrlit.net/article/article2019/85.html> (дата звернення: 11.09.2025).
55. Юрчук О., Чаплінська О. Поетика містичного в художній літературі: теоретичний аспект. URL: <file:///C:/Users/comp/Downloads/316311-%D0%A2%D0%B5%D0%BA%D1%81%D1%82%20%D1%81%D1%82%D0%B0%D1%82%D1%96-732695-1-10-20241128.pdf> (дата звернення: 11.09.2025).

СПИСОК ІЛЮСТРАТИВНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Коцюбинський М. Fata Morgana. URL: <https://osvita.ua/school/literature/k/70337/list-1.html> (дата звернення: 11.09.2025).
2. Коцюбинський М. Тіні забутих предків. URL: <https://www.ukrlib.com.ua/books/printit.php?tid=1058> (дата звернення: 11.09.2025).
3. Коцюбинський М. Intermezzo. URL: https://www.ukrlib.com.ua/books/printit.php?tid=1065#google_vignette (дата звернення: 11.09.2025).
4. Коцюбинський М. Під мінаретами. URL: <https://www.ukrlib.com.ua/books/printit.php?tid=2541> (дата звернення: 11.09.2025).
5. Коцюбинський М. На острові. URL: <https://www.ukrlib.com.ua/books/printit.php?tid=2565> (дата звернення: 11.09.2025).
6. Коцюбинський М. На камені. URL: <https://www.ukrlib.com.ua/books/printit.php?tid=2540> (дата звернення: 11.09.2025).
7. Коцюбинський М. Цвіт яблуні. URL: <https://www.ukrlib.com.ua/books/printit.php?tid=2548> (дата звернення: 11.09.2025).

ДОДАТКИ

Додаток А

Містичні явища у творах М. Коцюбинського

Фрагмент твору	Містичне явище	Жанрова характеристика	Символічний зміст
«Він знав уже багато. Умів знаходити помічне зілля — одален, матриган і підойму, розумів, про що канькає каня, з чого повстала зозуля...» (Коцюбинський, «Тіні забутих предків»)	Магічне пізнання природи	Повість, етнографічно-міфологічний елемент	Природа як носій знання і духовної сили, дитяче сприйняття світу через міф
«Знав, що на світі панує нечиста сила, що арідник править усім; що в лісах повно лісовиків, які пасуть там свою маржинку...» (Коцюбинський, «Тіні забутих предків»)	Демонологічні уявлення	Народна міфологія, авторський міф	Добро і зло співіснують поруч, народні вірування формують містичний простір

«...там блукає веселий чугайстир, який зараз просить стрічного в танець та роздирає нявки» (Коцюбинський, «Тіні забутих предків»)	Потойбічна істота	Міфопоетичний епізод	Двоїстість природних сил, радість і небезпека одночасно, містика через контраст емоцій
«Весь світ був як казка, повна чудес, таємнича, цікава й страшна» (Коцюбинський, «Тіні забутих предків»)	Узагальнена містика	Лірично- філософський опис	Злиття реального і фантастичного, дитяче сприйняття світу як магічної цілісності
«З-за галузки смереки виглядали зажурені гори, напоєні сумом тіней од хмар...» (Коцюбинський, « Тіні забутих предків»)	Уособлення природи	Пейзажна символіка	Гори як активний суб'єкт, відображення душі предків, духовний зв'язок людини з природою
«Гори щохвилини міняли свій настрій: коли сміялась царинка, хмурился ліс» (Коцюбинський,	Динамічне одохотворення природи	Символістськи й пейзаж	Природа як дзеркало психологічного стану героя, постійна взаємодія

«Тіні забутих предків»)			людини і світу
«На камені, верхи, сидів “той”, щезник, скривив гостру борідку, нагнув ріжки і дув у флюяру» (Коцюбинський, «Тіні забутих предків»)	Поява надприродної істоти	Потойбічний епізод	Втілення потойбічного світу, страх і невимовність через займенник «той», магічна атмосфера
«“Нема моїх кіз... нема моїх кіз...” — розливалась жалем флюяра» (Коцюбинський, «Тіні забутих предків»)	Уособлення музичного інструменту	Міфопоетичний прийом	Музика як канал комунікації з духами, інтеграція звуку і почуттів, магічний вплив на героя
«А коли... видобув голос, щезник звинувся і пропав раптом у скелі, а цапи обернулись в коріння дерев...» (Коцюбинський, «Тіні забутих предків»)	Перетворення предметів	Потойбічне дійство	Символ перевтілення, перехід між світом живих і потойбічним, духовна трансформація
«Радість вступила	Символ світла і	Лірично-	Світло як знак

у його серце, залляла сонцем гори, ліс і траву...» (Коцюбинський, «Тіні забутих предків»)	очищення	символістський опис	духовного відродження, перемога добра над темрявою, гармонія людини і природи
«Мої дні течуть тепер серед степу, серед долини...» («Intermezzo»)	Єдність душі з природою; злиття внутрішнього світу героя з космічним ритмом навколишнього середовища	Психологічний етюд, новела- видіння	Природа як духовна стихія, духовне очищення, містичне єднання з космосом
«Я повний приязні до сонця...» («Intermezzo»)	Одухотворення природи, духовний контакт із сонцем	Психологічний монолог, імпресіоністичн ий етюд	Сонце як символ універсальної духовної сили, пантеїзм
«Ліси ще дихали холодками...» («Тіні забутих предків»)	Одухотворення природи, інтеграція зовнішнього світу й внутрішнього досвіду героя	Психологічна повість, містичний етюд	Природні явища як символ духовного злету, гармонії з космосом
«Бо життя безупинно і невблаганно іде на мене...»	Переживання спільності з іншими, проникнення межі	Психологічний етюд	Хвиля як символ універсального зв'язку, єдності з іншими

(«Intermezzo»)	«я» — «не-я»		
«Сонце! Я тобі вдячний. Ти сієш у мою душу золотий засів...» («Intermezzo»)	Містичне переживання через природу; духовне зцілення	Психологічна новела	Сонце як джерело духовної енергії, символ єдності людини з природою
«Не знати, чи то вічний шум Черемошу...» («Тіні забутих предків»)	Одухотворення природи, вплив навколишнього світу на психіку героя	Психологічний етюд	Природа як активний учасник духовного життя, містичний резонанс
«Я тепер маю окремий світ, він наче перлова скойка...» («Intermezzo»)	Містичне злиття з природою, пантеїстичне сприйняття	Психологічний етюд, імпресіоністичний опис	Природа як жива істота, символ гармонії людини і Всесвіту
«Звідки йде тиша — з мене чи входить у мене?» («На острові»)	Відчуття єдності людини з природою і космосом	Психологічний етюд, містичне прозріння	Тиша як канал духовної енергії, сакральний простір, гармонія макро- і мікрокосму
«Словами пісні він плакав над грішним світом» («Під мінаретами»)	Містичне переживання через пісню	Новела	Пісня як засіб духовного зв'язку, вираження душевного болю
«Мінарети, мов білі пальці...»	Сакралізація архітектури;	Символістський опис,	Мінарети як символ зв'язку земного і

(«Під мінаретами»)	духовний порив	містичний етюд	небесного, духовне піднесення
«Йому здавалось, що Марічка не вмерла...» («Тіні забутих предків»)	Присутність душі померлого в природі; духовне єднання з космосом	Психологічна повість, містичний етюд	Смерть як перехід, пантеїзм, єдність людини і природи
«Я не забуду щастя дотику до її шовкових кучерів...» («Цвіт яблуні»)	Єднання людини з природою	Психологічний етюд	Природа як носій духовної сили, стирання межі між «я» і світом
«Добре, що хоч світла нема...» («Fata Morgana»)	Містичне сприйняття ночі, внутрішня порожнеча	Новела-символістська	Ніч як символ духовного спокою, межа між матеріальним і духовним
«Самота, як біль зубів...» («Тіні забутих предків»)	Природа як активний учасник містичного переживання	Психологічна повість, містичний етюд	Тиша і пейзаж як відображення душевного хаосу, межа між реальним і потойбічним
«Тіні забутих предків»: «Блукав без мети, злавив на гори...»	Повтор дієслів («злавив... спускався і підіймався»), метафора («ся кров зелена	Синтаксична ритміка, поєднання зовнішніх образів із внутрішнім	Втома і психоемоційне метання героя; містичне злиття з природою; ефект занурення у

	зелених гір»), оліцетворення, внутрішній монолог	прозінням	внутрішній світ
«Тіні забутих предків»: «На сонячній плямі полянки...»	Порівняння («немов метелик пурхав»), уособлення (корови «привітно дивились», «дзвонили до танцю»), епітети	Динамічна ритміка, колористика, поєднання руху й кольору	Казкова, невимушена атмосфера; містичне злиття людини з природою; радість, легкість
«Fata Morgana»: «Його думки пливли далі...»	Порівняння («мов весняне повітря»), метафора	Ритмічна плавність, синтаксична простота	Відчуття духовної легкості, прозорості, внутрішньої гармонії та містичного прозіння
«Fata Morgana»: «Он йде Маланка...»	Епітети («мала, суха, чорна», «чиста сорочка, старенька свитка»), паралелізм	Детальне, емпіричне зображення персонажа, ритмічна композиція	Містичний ефект присутності; передача духовної чистоти та стійкості персонажа
«Тіні забутих предків»: «Тепер	Епітети («чорні матові очі»),	Деталізація побуту;	Емоційна близькість

вони вже сиділи рядочком...»	метафори, персоніфікація	поєднання буденного і духовного	персонажів; містичний аспект спілкування; духовне зближення
«На острові»: «Мені здається, що хитнулося ліжко...»	Метафора («і я пливу»), повтор («плисти, то й плисти»)	Синестезія (тілесно- психологічне переживання), ритміка	Містичний досвід героя; розчинення меж між реальністю та сном; внутрішнє психічне звільнення
«На острові»: «Вітер зірвав моє привітання...»	Метафора, уособлення, символ	Символіка моря і світла, риторичне запитання	Містична невизначеність; внутрішня рефлексія; межа між зовнішнім і внутрішнім світом розмивається
«На острові»: «Земля помолоділа одразу...»	Метафора («Земля помолоділа»), гіпербола («підмуровки скалять зуби»), оліцетворення	Поєднання світ ла і тіні; кольорова символіка; ритмічна візуальна музичність	Містичне пробудже ння природи; духовна гармонія; єдність людини і світу
«Intermezzo»: «Лишилось тільки ще спакуватись...»	Повтор («треба»), синтаксична побудова	Передача психологічного тиску, ритміка внутрішнього стану	Втома, внутрішня роздвоєність; містичне наділення обов'язків власним життям

«Intermezzo»: «Я чую, як чуже існування входить в моє...»	Метафора, уособлення	Порівняння із природними потоками	Містичне злиття власного і чужого; духовна взаємодія із світом
«Intermezzo»: «Се ти одягла землю в камінь й залізо...»	Символ, уособлення	Контраст матеріального і духовного; образи влади і контролю	Містична сила сучасного міста; відчуття надприродного впливу на героя
«Intermezzo»: «Хто дасть мені втіху бути самотнім...»	Риторичне запитання, короткі речення	Напружений ритм, фрагментарність	Внутрішнє хвилювання; містичний страх; неможливість уникнути світу
«Intermezzo»: «Якийсь зелений хаос крутився круг мене...»	Метафора («очі тонули в нім, як в морі»)	Контраст хаосу і простору, ритм	Містичне потоплення у реальності; подвійність сприйняття
«Intermezzo»: «І тут закувала зозуля...»	Метафора, уособлення	Контраст шуму і тиші	Містичне переживання, злиття природи з психічним станом героя
«Intermezzo»: «Десять чорних кімнат...»	Деталізація, метафора	Фрагментарність, тиша як активний елемент	Містичний страх, психологічна ізоляція

«Intermezzo»: «Мої дні течуть тепер серед степу...»	Метафора («налітої зеленим хлібом»), порівняння	Ритм, повтори, інтимні шляхи	Духовна близькість героя до природи; містичне злиття
«Intermezzo»: «Великі білі вівчарки, наче ведмеді...»	Порівняння, уособлення	Динаміка, агресія як символ стихії	Містичний досвід, випробування; символічне значення природи
«Intermezzo»: «Так було тихо, що мені соромно стало калатання власного серця»	Контраст	Синтаксичний ефект, ритміка	Містична напруженість; контраст внутрішнього і зовнішнього світу

Додаток Б

**Стилістичні та художні прийоми формування містичної атмосфери в прозі
М. Коцюбинського**

Твір / Уривок	Кольористика	Звукові ефекти / ритм	Символіка / метафора	Стилістичні прийоми / психоемоційний ефект
«Intermezzo»: «Я утомився. Мене втомили люди...»	—	—	—	Лаконічна синтаксична побудова; ритмічна пауза; повтор слів («утомився» — «втомили»); ефект сповідального мовлення; психологічна напруга; містичний ефект тиші та звільнення
«Intermezzo»: «На небі сонце — серед нив я...»	Золотава палітра сонця та колосистих нив; теплі, життєствердні	—	«Соболина шерсть ячменів» — тактильна метафора	Почуття ізоляції («Більше нікого»); єдність героя з

	і кольори		живої природи; природа як одухотворени й простір	космосом; ритм дотиків і руху колосків підкреслює містичне злиття
«Intermezzo»: «Мої дні течуть тепер серед степу...»	«Зелений хліб» — метафора життя та гармонії	«Течуть», «хлюпають» — ритмічний звук руху природ и	Поле як море зелених хвиль; стихія природи	Подовжений синтаксис; повтори дієслів для ритму; злиття героя з природою
«Тіні забутих предків»: «І знову плаче трембіта...»	—	Плач трембіти як звуковий символ потойбічног о світу	Трембіта — голос предків; символ циклічності життя та смерті	Однозвучні речення, еліпсис; повтор («і знову...») підкреслює долю та вічність
«Тіні забутих предків»: «І раптом почув він тихо: „Іва- а!“...»	—	Повтор крику «Іва- а!...» як ритмічна анафора	Голос Марічки — містичний контакт; потойбічний зв'язок	Питальні речення, внутрішній діалог; фізичне відчуття серцебиття; атмосфера ночі та

				самотності
«Fata Morgana»: «Здалеку йшла на село хмара куряви...»	Рожевий відтінок мли; контраст світлого та темного	Звукові ефекти: «тривожні згуки», «немов діти плакали», «ціпки гупали»	Хмара куряви — живий організм; сонце у рожевій млі; отара як символ соціальної напруги	—
«Тіні забутих предків»: «Весе ла грань сміється до Івана...»	Динамічні кольори: зеле ні плями, смерековий ліс	—	Колір і світло як живі, рухливі суб'єкти	—
«Тіні забутих предків»: «Чорні гори залляли долини...»	Контраст темного («чорні гори») і світлого («небо», «зорі»)	Тиша, що дозволяє чути навіть дихання худоби	Гори як жива істота; зорі як пасуться; полонина небесна	Вертикальна та горизонтальна композиція; масштаб людини в космосі; пантеїстичне сприйняття світу
«Тіні забутих предків»: «З лускотом й	—	«Лускіт», «зойк»; «плач	Дерево як суб'єкт, трембіта як	Складне речення; розгортання дії

зойком летить десь в долину...»		трембіти» — активізація звукових ефектів	«сльози» природи	через звук; межа між людським і природним розмивається
---------------------------------------	--	--	---------------------	--

**Лексико-семантичні, стилістичні і художні засоби у досліджуваних творах
М. Коцюбинського**

Фрагмент твору	Лексико-семантичні засоби	Кольори сти́ка	Звукопис	Синтаксис	Художній ефект / функція
«Здавалось, город витягує в поле свою залізну руку за мною і не пускає» («Intermezzo»)	Метафора «залізна рука», символ духовного гніту	—	—	Динамічне, розгорнуте речення	Показує духовне поневолення, конфлікт людини з урбанізованим світом
«Закувала зозуля. Тоді я раптом почув велику тишу. Вона виповняла весь двір, таїлась в деревах, залягла по глибоких	Персоніфікація тиші, лексика спокою	Блакитні і простори	—	Послідовні короткі й середні речення	Містичне очищення свідомості героя, внутрішня гармонія

блакитних просторах» («Intermezzo»)					
«Мої дні течуть тепер серед степу... ниви котять та й котять зелені хвилі і хлюпають ними аж в краї неба» («Intermezzo»)	Синестезія, метафори руху, персоніфікація природи	Зелений колір нив	Хвилеподібний ритм, звук «хлюпають»	Розлогі синтаксичні конструкції	Відчуття нескінченного руху, єдності людини з космосом
«На небі сонце — серед нив я. Більше нікого» («Intermezzo»)	Мінімалізм, персоніфікація Сонця	—	—	Лаконічні, симетричні речення	Відчуття гармонії і містичного центру, єдність героя з природою
«Ну, годі, Оверко... То через нього твої	Метафора, символ собаки	—	—	Динамічний, діалоговий синтаксис	Процес духовного визволення, катарсис,

передні лапи мусять хап ати повітря...» («Intermezzo»)					єдність з живою природою
«Я тепер маю окремий світ, він наче перлова скойка...» («Intermezzo»)	Порівняння , метафора, синестезія	Зелений і блакитний	—	Симетрична структура речення	Цілісність і гармонія світу, містичне переживання
«Я втомився. Мені потрібне сонце, тиша і простір» («Intermezzo»)	Лаконічність, триєдина формула	—	—	Короткі речення, ритмічна пауза	Відтворення стану виснаження, підготовка до духовного відродження
«Говорить поле, говорить небо,	Повтор дієслова, персоніфік	—	Ритм повтору	Повторюваний синтаксис	Природа як жива істота, музика природи,

говорить жайвороно к» («Intermezzo»)	ація				гармонія світу
«Сонце ллє на мене поток свого проміння» («Intermezzo»)	Персоніфікація Сонця	—	—	Просте, динамічне речення	Звуковий і руховий ефект світла, духовна терапія
«Тиша стоїть така глибока, що чути, як росте трава» («Intermezzo»)	Персоніфікація тиші, метафора	—	—	Просте складнопідрядне	Надчуттєвий слух, космічна гармонія
«Жайворонки дзвенять у блакиті...» («Intermezzo»)	Синестезія, метафора звуку	Блакитний колір	Дзвеніння, музичний мотив	—	Звук стає кольором, музика природи, містичне сприйняття
«З одинокі на	Повтор «блакить	Блакитний,	—	Розгорнуте описове	Відтворення нескінченнос

ціле татарське село кав'ярні дуже добре видно було і море, й сірі піски берега...» («На камені»)	моря», аналітична перспектив а	сірий		речення	ті простору, свобода несвідомого
«Синє море хвилювало сь і кипіло на березі. Баркас підс какував на місці...» («На камені»)	Персоніфік ація природи, м етафора	Синій колір моря	Хлюпання, кипіння	Короткі динамічні речення	Відображенн я напруження, боротьби нес відомого з соціальними обмеженням и
«Вода при березі починала каламутити сь і жовкнути ...» («На камені»)	Метафора, гіпербола, порівняння	Жовтий, сірий	Гуркіт, скрегіт	Динамічний, описовий синтаксис	Агресивність природи, психологічни й страх героїв

«Над берегом висів солоний туман од дрібних бризків...» («На камені»)	Синестезія, метафора	Білий, сірий	—	Розгорнуте речення	Містична атмосфера, стихія як живий прояв несвідомого
«Круглі лисогори, мов велетенські шатра, кидали од себе чорну тінь...» («На камені»)	Метафора, порівняння	Чорний, синій	—	—	Загрозливіст ь і велич природи, внутрішній страх героя
«Човен бився на хвилі і рвався з котвиці, як пес із ланцюга» («На камені»)	Порівняння , гіпербола	—	—	Коротке, динамічне	Відображенн я хаосу стихії, несвідомий страх героя

Додаток Г

**Лінгвістичні і художні засоби вираження містики у ранніх і пізніх творах
Михайла Коцюбинського**

Твір	Лінгвістичний/художній засіб	Приклад	Функція/ефект
Ранні твори («Intermezzo», «Тіні забутих предків»)	Персоніфікація природи	«З чорного неба капали зорі, й плівла по ньому білим шумом небесна ріка»	Створює ефект одухотворення природи, відчуття живої присутності світу
		«Признаюсь — заздрю планетам: вони мають свої орбіти...»	Підкреслює відчуття героя про обмеженість і безпорадність
	Символізація стихій	«Зав'язані очі. Грають музики, і різник веде її звідти над море...»	Море — символ безжальності; музика — передвісник трагедії
		«Весь світ був як казка, повна чудес, таємнича, цікава й	Переплетення реальності і фантазії, містична невизначеність

		страшна»	
	Синестезійні образи	«Я чую, як чуже існування входить в моє...»	Передає присутність іншого світу через поєднання звукових і тактильних вражень
		«Тугий скруцак з рушника, мокрий і замашний...»	Підсилює відчуття фізичної реальності події
	Колористика та гра світла	«Прощайте, ниви. Котіть собі шум свій на позолочених сонцем хребтах»	Золоте світло символізує радість, духовну енергію, гармонію
		«Котивсь зеленими царинками...»	Світло і темрява створюють містичну невизначеність
	Внутрішній монолог	«Я не ворог тобі»	Передає внутрішній конфлікт, емоційні та духовні переживання героя
Пізні твори («На камені»)	Сновидіння та галюцинації	«Я бачив, як ріка піднялася і здійняла над	Візуалізація підсвідомих переживань,

		собою вогняний клубок...»	психологічна трансформація простору
	Символіка простору та предметів	«Камінь лежав непорушно, і я відчував, що він знає мою провину...»	Камінь — символ морального суду, підсвідомого докору героя
	Внутрішній монолог	«Чому я не можу відпустити його образ?»	Відтворення потоку підсвідомих думок, психологічна напруга
	Синестезійні образи	«Я відчував запах вогню, що пече руки, і одночасно бачив його як холодну синю тінь...»	Поєднання фізичного і психологічного рівнів, подвійність реальності
	Метафори стихій	«Буруни йшли невпинно...»	Передача внутрішнього стану героя через рух природи, психологічний тиск
	Колористика та звукові образи	«Синя хвиля скипала молоком біля	Підкреслює напруження та страх, природа — дзеркало

		їх ніг...»	психіки
	Метафоричне порівняння	«Човен підскакував на хвилі і рвався з котвиці, як пес із ланцюга»	Символ внутрішньої боротьби, прагнення до свободи
	Атмосферні та психологічні образи	«Над берегом висів солоний туман од дрібних бризків»	Туман як психологічний фільтр, передає невизначеність емоційного стану
	Гра світла	«Місяць давно вже зійшов і перескакував з хмари на хмару»	Відтворює ритміку внутрішнього життя героя, мінливість емоцій